

ЕВГЕН ОНАЦКИЙ

3

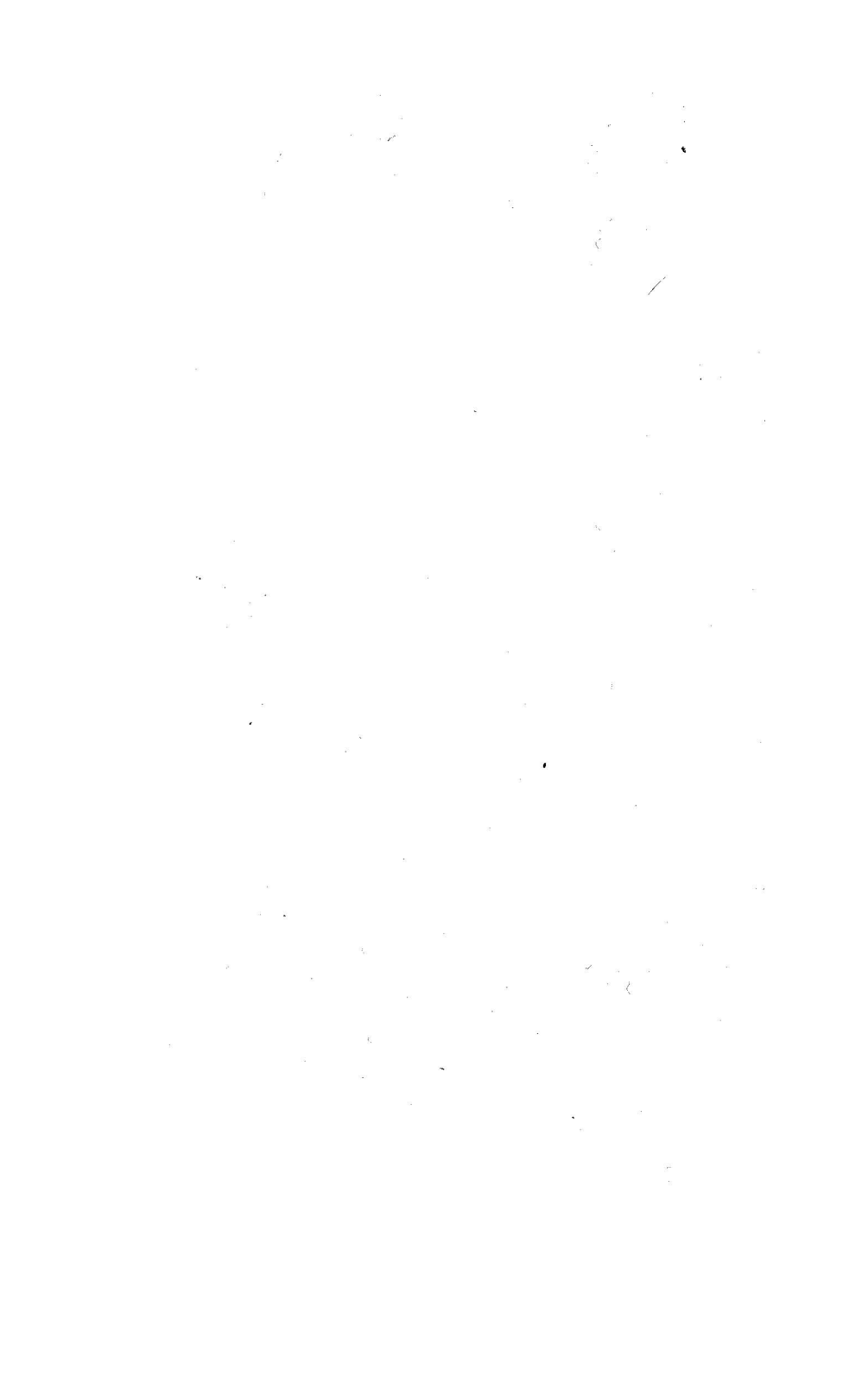

ЧХЖОТО

ПОЛЯ

1965

ЄВГЕН ОНАЦЬКИЙ

З ЧУЖОГО ПОЛЯ

diasporiana.org.ua

Чикаго — 1965

**Видання
Українсько-Американської Видавничої Спілки
в Чікаго, ЗДА.**

Published and Printed by
UKRAINIAN-AMERICAN PUBLISHING & PRINTING CO.
2315 W. CHICAGO AVE., CHICAGO, ILL., USA

ВСТУПНЕ СЛОВО

Переклади збірки «З чужого поля» друковано в різні часи в багатьох часописах та журналах, роблено їх без усякого наперед уложеного пляну, без всякої керівної ідеї, лише за моїм часовим уподобанням.

Тому різняться вони своїм характером і стилем, різняться темами і способами їх трактування, природно відмінними в авторів також відмінних літератур, як італійська, англійська, американська та аргентинсько-іспанська.

Читач знайде в цій збірці і реалістичні оповідання, і автобіографічні сповіді, і символічні візії, і пригодницькі новели і навіть сатири та гуморески.

Деято з авторів перекладених творів має славне у всьому світі ім'я, відзначене нобелівською нагородою, а деято з них напевно українському читачеві навіть зовсім невідомий.

І все ж об'єднує їх одне спільне: всі вони мають ідеалістичну підоснову і літературно-естетичну форму і виховно-етичне спрямування.

Саме тому вірю я, що ця збірка моїх перекладів, збагачуючи нашу перекладну літературу, досить таки бідну, особливо в діаспорі, знайде в читачів симпатичне прийняття і дасть їм культурну і позитивну розвагу та естетичну втіху.

До перекладів творів, взятих з «Чужого поля» чужинецьких літератур, додав я також і три свої власні «твори», що їх теми запозичено також із «Чужого поля».

Є. О.

Едмондо де Амічіс (1846-1908)

БАТЬКІВЩИНА

Едмондо де Амічіс — італійський письменник, поет доброти серця, іdealізму і патріотизму, що вславився на ввесь світ своєю книжкою про життя і подвиги юнацтва та молоді п. н. «Серце».

В дні національних свят такими словами вітав батьківщину: Рідний краю мій, благородна і дорога мені земля, де батьки мої народилися і де будуть поховані, де й я сподіваюся жити і вмерти, де й діти мої ростимуть і вмиратимуть; чудова Батьківщино, велика й вславлена з давніх давен! Великим ясным світлом дивного розуму сяjala ти світові, і багато благородних синів твоїх полягли за тебе на бойовищі, багатьох героїв Твоїх збавили життя кати.

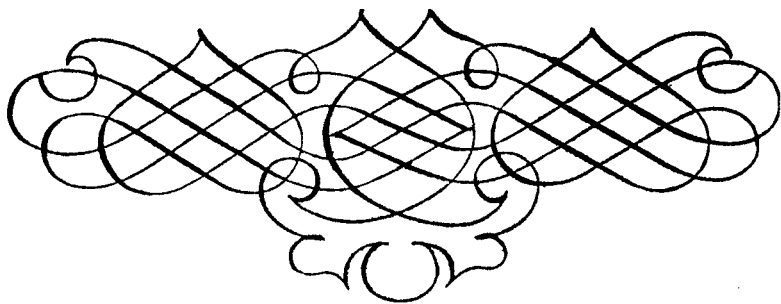
Ти велична мати — і я юнак — ще не зовсім розумію і знаю Тебе, але шаную Тебе, і люблю всією душею мою і пишаюся тим, що народився в Тобі і звуся сином Твоїм.

Люблю Твої поля прекрасні і Твої гори високі; люблю Твої величні пам'ятники минулого і Твої згадки невмирущі; люблю Твою славу і Твою красу; люблю й шаную Тебе всюди так, як цю частину Тебе, де вперше побачив сонце і почув Твоє ім'я.

Люблю Тебе, країно моя свята! І присягаюся Тобі любити всіх синів Твоїх, як братів; шанувати великою пошаною і Твоїх величних діячів живих, і Твоїх великих мерців.

Присягаюся, що завжди буду працьовитим і чесним громадянином і завжди дбатиму про те, щоб ставати кращим достойним Тебе; всю свою силу віддам на досягнення того, щоб колись у Тобі зникло убожество, темнота, неправда і злочинство; щоб Тобі жилося щасливо, щоб Ти була дужа і щоб правда пишно процвітала в Тобі.

Присягаюся, що служитиму Тобі, як зможу, і розумом, і руками і серцем, служитиму вірно й щиро. І як прийде той день, що мені доведеться пролити за Тебе свою кров, умерти за Тебе, то вмру з Твоїм святим ім'ям на вустах і останній погляд мій спиниться на Твоєму святому мені пранорі . . .

Луїджі Піранделльо

ПАТЕНТ

«Патент» — одна з більш відомих новель славного італійського письменника Л. Піранделльо (1867-1936), що був свого часу нагороджений премією літератури Нобеля. Щоб зрозуміти краще цю новелю, треба пам'ятати, що в Італії, особливо південній, ще досі дуже поширене забобонне вірування в зурочників, себто в людей, що вже самою своєю присутністю, не говорячи про фатальну силу їх зору чи слова, викликають невдачу, а то й нещастя. Щоб боронитися від зурочників, італійці носять при собі маленький ріжок із червоного коралю, який і наставляють гострим кінцем на людину, яку вважають за зурочника, або й просто наставляють проти зурочника роги з двох пальців — вказівного і мізничного. Новела Піранделльо виказує, які трагедії викликає це забобонне вірування.

Треба було бачити, яким голосом, з яким виразом очей, і з якими рухами рук, увесь згинаючись, ніби під величезним тягарем незносної відповідальности, говорив худий і довгий суддя Д'Андреа — «О, синку мій!» — кожному, хто дозволяв собі якусь жартівливу заввагу щодо його дивного способу життя.

Ну, як, справді міг би він засудити тих двох юнаків, обвинувачених у дефамациї за те, що вони, коли проходили Кьяркарро, зробили рух, що його вже від довшого часу робили в такому випадку всі інші?

І суддя д'Андреа страждав. Страждав тим більше, коли зустрівач на вулиці адвокатів, що в їх руки, шукаючи

собі оборони, віддалися ті юнаки, — адвоката Гріґлі, худорлявого й хворовитого, з профілем хижкої птиці і онецькуватого адвоката Маніна Баракку, який, несучи тріюмфально на своєму животі величезний ріг, куплений при цій нагоді, і сміючись усім своїм блідим м'ясом рожевої красномовної свині, обіцяв своїм знайомим, що незабаром в суді буде для всіх справжнє свято веселої вистави.

Отже, щоб не дати людям цього «справжнього свята» посміятися коштом бідолашної нещасної людини, суддя д'Андреа вирішив післати кур'єра до Кьяркара і запросити його до нього, до слідчої канцелярії. Хоча б йому самому прийшлося заплатити судові видатки, мусів він намовити Кьяркара причинити судове доходження! Він викаже Кьяркарові, що, як чотири й чотири дають вісім, так і цих двох юнаків неможливо, по справедливості, засудити. З другого ж боку, від їх неминучого виправдання була б Кьяркарові ще більша шкода, ще більш жорстоке переслідування.

О, леле! Скільки правди в тому, що далеко легше зробити зло, ніж добро, бо зло можна зробити всім, а добро тільки тим, хто його погребує; більше того: оте бажання зробити добро робить часто душі тих, кому хочеться зробити добро, такими шорсткими й најженими, що добротинність робиться надзвичайно трудною.

Це помітив і суддя Д'Андреа, як тільки підвів голову і глянув на Кьяркара, що ввійшов до кімнати, де він писав. Відразу страшенно спалахнувши, він кинув папери в повітря і, вскочивши на ноги, закричав:

— Але на що це похоже?! Що за дурниці ви робите! Як вам не сором!

Кьяркаро виробив собі обличчя справжнього зурочника, якого тільки можна було собі уявити. На запалих жовтавих щоках виростив собі најжену кущову бороду; на ніс причепив величезні окуляри в косяній оправі, що робили з нього відразливого пугутькала; і до того ж був на ньому лискучий мишастий одяг, що надимався йому зо всіх боків!

Вибух обурення в судді не стурбував його. Він роздув

ніздрі, заскреготів жовтими зубами і сказав тихо:

— Так, ви, отже, в це не вірите?

— Але дайте, мені спокій! — сказав суддя. — Залишім ці жарти, дорогий Кьяркарро! Чи ви збожеволіли? Сідайте, сідайте тут!

І суддя д'Андреа підійшов до нього і поклав йому руку на плече. Але Кьяркарро зараз же відскочив від нього, мов опарений:

— Пане судде! Не торкайтесь до мене! Боже вас бори! А то ви, присяйбі, зробитеся сліпим!

Д'Андреа холодно подивився на нього і сказав:

— Коли ви заспокоїтєся . . . Я післав по вас для вашого добра. Ось там стілець, сідайте!

Кьяркарро сів і, качаючи на колінах свою паличку, мов качалку по тісті, почав, похитуючи головою:

— Для мого добра? А вам здається, що ви робите мені добро, пане судде, коли кажете, що не вірите в зурочення?

Д'Андреа теж сів і сказав:

— Чи ви хочете, щоб я сказав, що вірю? Отже, скажу вам, що вірю. Добре?

— Ні, пане! — рішуче заперечив Кьяркарро тоном, що не дозволяв жартів. — Ви повинні дійсно вірити і повинні це доказати, влаштовуючи справжній процес.

— Це вже було б трудніше, — лагідно посміхнувся Д'Андреа. — Але спробуймо порозумітися, дорогий Кьяркарро. Я хочу вам вияснити, що шлях, яким ви пішли, не веде до жадного доброго skutku.

— Який шлях? Який skutok? — запитав похмуро Кьяркарро.

— Ані той, яким ви тепер ідете, ані той, що йде через процес. Вони між собою, вибачте, цілком суперечні.

І Д'Андреа схрестив вказівні пальці рук, щоб показати, як ці шляхи здавалися йому цілком суперечними.

Кьяркарро нахилився і поміж двома вказівними пальцями судді всунув свій палець, короткий, волосатий і не дуже чистий.

— Цілком помиляєтесь, пане судде! — сказав він, коливаючи пальцем.

— Помиляюсь? — здивувався Д'Андреа. — Ви обвинувачуєте в дефамациї двох юнаків тільки тому, що вони вірять, що ви зурочник, і тепер — от ви з'являєтесь передо мною в постаті зурочника і домагаєтесь від мене, щоб я вірив, що ви зурочник!

— Саме так, пане!

— І вам не впаде на думку, що тут існує суперечність?

Къяркаро похитав кілька разів головою з німим виразом презирливого жалю.

Д'Андреа задивився на нього, спантеличений.

— Мені натомість здається, пане судде, що ви нічого не розумієте.

— Кажіть, кажіть, дорогий Къяркаро! Може бути, що ви говорите святу правду. Будьте ласкаві з'ясувати мені, чому я нічого не розумію?

— Дуже радо. До ваших послуг, — сказав Къяркаро, підсуваючи стілець. — Не тільки покажу вам, що ви нічого не розумієте, але й докажу, що ви — мій смертельний ворог! Ви що думаєте, ніби робите мені якесь добро! Запекліший ворог. Чи ви знаєте, чи не знаєте, що обидва обвинувачені звернулися за обороною до адвоката Баракки?

— Так. Це я знаю.

— Добре. Отже, до адвоката Маніна Баракки я сам ходив, щоб дати йому докази проти мене, — себто, що я не тільки завважив, що вже більше року, всі, зустрічаючи мене, робили мені роги, але й дав йому докази, задокументовані докази і незаперечні посвідчення про жахливі факти, що на них побудована цілком незаперечно, — розумієте, цілком незаперечно, — моя слава зурочника.

— Ви? Ви ходили до Баракки?

— Так, мій пане! Я ходив.

Суддя подивився на нього, ще більш спантеличений.

— Я тепер ще менше розумію, ніж перше? Але чому? Щоб зробити ще більш певним виправдання тих юнаків? Нащо ж в такому разі ви подавали на них до суду?

У Къяркаро тоді прорвалася досада на тупість судде-

вого розуму. Він схопився з стільця і закричав, змахуючи руками:

— Але ж тому, що я хочу, пане судде, офіційного визнання моєї сили, розумієте? Хочу, щоб офіційно було визнано цю мою жахливу здатність, що залишилась мені моїм єдиним капіталом!

І, аж задихаючись, він простягнув уперед руку, ударив пальцею по підлозі і залишився стояти в постаті карикатурної величі.

Суддя Д'Андреа схилився, схопив голову поміж руки, і зворушений вимовив:

— Бідний мій Кьяркар, бідний мій Кьяркар, але який же це капітал! Що ти з ним зробиш?

— Що я з ним зроблю? — зараз же відповів Кьяркар. — Ви, мій пане, щоб виконували свою професію судді, хоч як невдало це робите, все ж мусіли взяти собі диплом?

— Диплом? Так, мусів.

— Ну, добре. Я теж хочу взяти мій патент, пане судде! Патент зурочника. З печаткою. З доброю законою печаткою! Зурочник, патентований в королівському суді.

— Ну... і далі?

— Далі? Вишину його, як титул, на своїй візитівці. Пане судде, мені ж зруйновано життя! У мене була праця! Але мене прогнали з банку, де я був за писаря, на тій підставі, що через мене ніхто не приходив більше до банку позичати гроші та заставляти майно. Мене викинули на середину вулиці, коли я мав жінку, розбиту паралічем від трьох років, і дві дівчини, до яких ніхто не залицятиметься, бо вони — мої діти. Ми живемо з допомоги, що нам присилає син із Неаполю, але він також має родину, чотирьох дітей, і не зможе довгий час приносити так себе в жертву. Пане судде! Мені не залишається нічого іншого, як віддатися професії зурочника. І тому я так прикрасив себе оцими окулярами, оцим одягом, відростив собі бороду, і тепер чекаю патента, щоб вступити в виконання моїх функцій. Ви питаєте мене, як саме? Ви мене питаєте про це, бо ви, повторюю, мій найгірший ворог.

— Я?

— Так, ви! Бо ви показуєте, що не вірите в мою силу! Але, на щастя, інші вірять, правда? Всі, всі вірять! А в цьому місті існує стільки гральних домів . Досить буде, щоб я тільки з'явився, — не треба буде навіть нічого казати! Мені заплатять, щоб я пішов геть! Я почну блукати навкруги всіх фабрик; я зупинятимусь при вході в усі крамниці, — і всі, всі платитимуть мені податок, — ви скажете, забобонности, неуцтва? Я ж скажу — податок здоровля! Бо, пане судде, в мене супроти цієї огидної людськості зібралось стільки жовчу, стільки ненависти, що мені її самому здається, що я в цих моїх очах вже маю досить сили, щоб звалити з підмурівків усе це місто!

Суддя Д'Андреа, ще тримаючи голову між руками, підждав трохи, поки жаль, що стискав йому горло, звільнив трохи голосу. І все ж голос не хотів виходити з горла. І тоді він, заплющуючи поза окулярами маленькі важкі очі, простягнув руки і обняв Кьяркара, сильно-сильно, довго-довго.

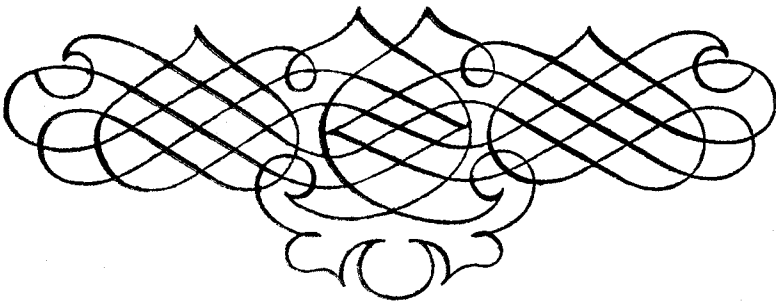
Цей не противився.

— Ви, справді, мені хочете добра? — запитав зрештою. — Отже, зробіть негайно процес, щоб я якнайскорше одержав те, що мені так потрібно.

— Патент?

Кьяркаро ще раз простягнув вперед руку, вдарив пащекою по підлозі і, вдаряючи другою рукою по грудях, відповів з трагічною урочистістю:

— Патент!

Ф. Де Роберто

Ч О Т К И

Відомий італійський письменник Фредеріко Де Роберто (1866-1927) описував головню життя в Сіцилії й залишив по собі збірки новель «Людські документи» та ін., і романи «Ермандо Раелі», «Віцекоролі», Ілюзія», і «Північна Служба Божа».

Легкий удар молотком ¹⁾ біля входової брами саду, — такий легенький, що його могли почути тільки жінки, що там його ждали.

— Хто там?

— Це я, Ангеля.

Відчинили.

— Ну як? — запитали всі разом, упівголоса.

Кума Ангеля, захекана, із спітнілим чолом під червоною хусткою, відповіла стиха:

— Та нічого! Вмирає. Можете рахувати, що по ньому вже правлять панахиду. До вечора не доживе.

Сестри Санмартіно, всі трое, зробили рух болісного здивування, подивившись на небо на світанку.

«Це він причиною нещастя Розалії. Коли б він не закрутив був їй голови, Розалія не втекла б із дому і вийшла б заміж, за кого хотіла мама . . . »

**

---

1) В Італії в старовину і в багатьох містах ще досі молоток на входових дверях заступає собою дзвінок.

— Помер! — сказав піднесеним голосом о. Вінченцо, вимахуючи руками. — Ваш шурин помер.

— Та не кричіть бо так!

О. Вінченцо, збентежений і надзвичайно схвилюваний, повторив стисненим голосом з-поза воріт:

— Помер . . . оце тількищо . . . Ваша сестра ніби збожеволіла . . . кличе його цілує . . . ніяк її від нього не відірвеш . . . Що ж його тепер робити?

— А що можна зробити? — запитали одна за одною старі дівчата, страшенно стурбовані.

— І тепер нічого не скажете пані Антонії?

— Дорогий отче Вінченце, — відповіла Філіпіна, — ви знаєте краще за нас, яка мама . . . що їй не можна навіть називати ім'я Розалії . . .

— Але тепер? Невже ж і тепер, коли їй залишилися тільки очі для сліз? Вибачте, це цілком нечувана річ! Навіть, коли б вона когось вбила!.. Зрештою, шкоду вона зробила собі, а не вам . . .

— З мамою, як знаєте, неможливо говорити. Ввесь день вона сидить, замкнувшись в своїх кімнатах. Обідає сама, не хоче бачити нікого. Розмовляє лише ввечері, при чотках. Сьогодні ввечері, спробуємо. Але він! Він був причиною всього нещастя . . .

— А тим часом люди кажуть, що ви люди без серця, що це нова негожість після того, як ви залишили їх умирати з голоду. Чи ви знаєте, що ваша сестра не має чим заплатити кадигрові? Послухайте мене. Покличте її. Зрештою, не з'їсть же вона вас!

Катерина сказала:

— Підждіть хвилинку.

Але незабаром повернулася з зніяковілим виглядом.

— Ви не знаєте мамі! Я тричі їй стукала, — не відповідає . . . Це був би втрачений час. Ми не зможемо говорити з нею перше, ніж вона знайде відчитувати чотки. Краще . . . краще піду я сама. Пішла взяти трохи грошей, накинула на себе шаль і поручила сестрам, що заздріли її ініціативі:

— Уважайте ж будь ласка . . . Занесіть їй обій, як звичайно, щоб вона нічого не помітила. Я зараз повернуся.

Коли повернулася, о годині шістнадцятій, була незвичайно стурбована.

— Відна панна сестричка! Просто не вібнати її, — така ж була гарна! Яка мізерія її злидні в її хаті! Не хотіла відпускати мене додому. Обняла мене за шию щільно, щільно . . .

Перед вечором, на «Аве Марія», задзвонили по мертвому.

Три сестри Санмартіно вже чекали у великій кімнаті різдвяних ясел — презепіо ²⁾, при світлі великого каганця, коли середні двері відчинилися, і в них з'явилася пані Антонія, з костуром у руці. Невважаючи на роки, трималася вона впросто і твердо. Була вбрана в усе чорне з чорною хусткою на голові, що закривала їй і худе, кістяке обличчя з загнутим носом і блискучими очима. На поясі, разом із в'язкою ключів, висіли чотки.

— Добривечір, мамо! — привіталися в один голос три сестри.

— Добрий вечір!

Пані Антонія сіла у велике старовинне крісло, обперлася руками на поруччя, задоволено зітхнула, мянула навкруги і сказала:

— Катерино, зійми-но нагар на каганці, — нічого не видно.

— Зараз, мамо.

Коли каганець загорівся ясніше, пані Антонія сказала:

— Отак добре!

Поклала костур біля себе, прокашлялася, взяла табакки і промовила:

— Тепер помолімося за святими чотками.

Три сестри стали навколішки, маючи кожна перед собою стілець, на який спиралися руками. Мати почала:

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа!

Сестри перехрестилися і повторили:

— Отця, Сина і Святого Духа.

— Слава Отцю . . .

---

2) Презепіо — це мистецька сцена з ляльками, що представляє Різдво Христове. Всі багаті дома мали колись такі презепії, що коштували тоді дуже великі гроші.

— Слава Отцю, і синові, і Святому Духові нині й по-
всюкчас і на віки вічні.

Пані Антонія пропустила через пальці перше черво-
нясте дзернятко чоток і почала:

— Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться ім'я
Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя,
як на небі, так і на землі ... Дочка рандаря Нунція сьо-
годні не приходила?

— Приходила, мамо. То були від неї яйця, — відпо-
віла Катерина. Потім, усі сестри разом продовжували
молитву: — Хліба нашого щоденного дай нам сьогодні
і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуват-
цям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас
од лукавого . . .

— Іншим разом мусите їй сказати, щоб не давала ку-
рям цибулі. Богородице Діво, радуйся, благодатна Мє-
ріє, Господь із Тобою, Благословенна Ти межі жонами
і благословенний плід утроби Твоєї, бо Ти народила
Спаса душ наших.

— Пресвята Богородице, спаси і помилуй нас гріш-
них . . . Добре, мамо, я їй скажу.

— Тепер, коли стоїть така гарна погода, треба повий-
мати зимовий одяг із скринь, сукні, ковдри. Богородице
Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь із Тобою. Бла-
гословенна Ти межі жонами і благословенний плід утро-
би Твоєї, бо Ти народила Спаса душ наших.

— Добре, мамо. Пресвята Богородице, спаси і поми-
луй нас грішних. Завтра ми протягнемо мотузи на тера-
сі, — додала Аґатіна, а Філіпіна спитала:

— Покривала дамо помити?

— Хай помие наймичка.

— У неї дуже багато праці . . .

— Справді? — перештала саркастично пані Антонія.
— Бідна! Треба буде взяти їй другу служницю, щоб їй
служила . . . Богородице Діво, радуйся, благодатна Ма-
ріє, Господь із Тобою, благословенна Ти межі жонами
і благословен плід утроби Твоєї, бо Ти народила Спаса
душ наших. . . Цієї пори помідори вже певно дозріли...

— Певно, з цією гарячю . . . В неділю рано попроси-

мо Ді Кріспо позбирати. Пресвята Богородице, спаси і помилуй нас грішних.

Катерина вже нічого не говорила, спираючись ліктями на стілець і тримаючи руки докупі.

Як пані Антонія, пропускаячи чергове дзернятко чоток, на хвилину замовкла, стара діва спробувала вставити слово.

— Ота жінка, що була в неділю в церкві, не була часом жінка Коррада Баллянті?

— Так, мамо.

— Гарненька. Але дон Філіпо Баллянті зробив дурницю, оженивши свою доньку Бог зна з ким.

— Каже, що студіюватиме, щоб тримати конкурс в Палермо.

Пані Антонія відповіла, ніби наслідуючи і показуючи знову зуби:

— Хто в двадцять років не знає, в тридцять років не робить, в сорок не матиме ні за собою, ні перед собою! Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь із Тобою, благословенна Ти межі жонами і благословен плід утроби Твоїї, бо Ти народила Спаса душ наших . . .

— Пресвята Богородице, спаси і помилуй нас грішних.

Аґачіна і Філіпіна тепер уперто з намислом дивилися на старшу сестру. Вона знову зробила спробу щось сказати але пані Антонія розпочала зараз же знову:

— Отче наш, що esi не небесах . . . Якщо не буде дощу, виноград пропаде. Не вистачило б тільки, щоб і цього року, як минулого мали, ми поганий збір! Нехай буде воля Твоя . . .

— Хліба нашого щоденного . . . Мамо! — розпочала неспіливо Катерина.

Але пані Антонія, ніби не почувши продовжувала молитву голосніше:

— Богородице Діво радуйся . . . Кажуть, що торгівля вином не пішла в цього шахрая Рави . . .

— Він зовсім збанкрутував... Пресвята Богородице...

— Порожня торба ніколи просто не стоятиме . . . Богородице Діво, радуйся . . .

І так поміж «Отче наш» і «Богородицею» проходили

одна по одій всі теми, хроніки місцевого і хатнього життя. Але кожного разу, як Катерина відкривала рота, щоб розпочати потрібну розмову, пані Антонія розпочинала молитви, скандуючи чіткіше окремі фрази. Вже розпочинали втретє «Отче наш», і Агатіна, схиливши голову до старшої сестри і штовхаючи її ліктем, прошепотіла:

— Скажи ж їй!

— Скажи ти сама . . . Хліба нашого щоденого . . .

Раптом серед вечірньої тиші від церкви св. Марії ? Чотками донеслося подзвіння по мертвому: два близьких один по одному удари і один окремо, поважний, глибокий.

— Богородице Діво радуйся . . .

Три сестри подивилися на матір. Пані Антонія, підвівши трохи голову і примружуючи повіки, запитала:

— По кому це?

— Мамо . . . — відповіла Катерина, набираючи сміливости. — Помер наш шурин.

І сестри загомоніли другу половину молитви.

— Як ти сказала? — переспитала мати, все тримаючи високо голову з прижмуреними повіками, ніби дивлячись кудись далеко.

— Помер Сальваторе . . . Сальваторе Пірроне

— Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє Господь із Тобою . . . А, помер?

— Так, мамо . . . сьогодні вранці . . . в одинадцятій годині . . . Бідна Розалія! Пресвята Богородице . . .

— Від чого помер?

— Не знаю . . . Був уже давно хворий . . . Без лікарів, без ліків . . . Треба було привезти лікаря з Палермо . . .

— Богородице Діво, радуйся . . . Чому ж його не привезли?

— Як? Коли в них навіть не було що їсти!

— Він спокутував за те, що він нам зробив! — сказала Агатіна.

— Нам нікода не так його, як нашої бідної сестриці, — додала від себе Філіпіна.

Пані Антонія розпочала швидше:

— Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Гос-

подь з Тобою . . .

— Шкода Розалії, бо не вся ж її тут вина . . . Що вона знала, в шістнадцять років! А тепер покутує так гірко, сама і без жодної допомоги . . .

Тому, що вона наполягала, пані Антонія підказала коротко продовження молитов:

— Пресвята Богородице . . .

— Пресвята Богородице, спаси і помилуй нас грішних . . .

При дальшому крузі молитов, Катерина знову розпочала:

— Вона нас не послухалася, це правда, мамо . . . пішла за чоловіка, що не належав її станові, її клясі . . . Вона вам завдала стільки прикростей . . . Але тепер! Коли б ви її побачили, ви б її не пізнали . . . Вона хотілаб кинутися вам до ніг, просити у вас прощення . . . Коли б ви знали — вона не знає, що з собою робити, нема в неї нічогосінько. Дозволите, щоб вона прийшла попросити у вас прощення?

— Отче пані, що вси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє . . . — Потім зупинившись трохи, з усе примруженими очима пані Антонія сказала:

— Про кого ти говориш?

— Про Розалію, мамо . . . вашу доню . . .

— Нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя... В мене нема дітей з іменем Розалії. Моя доня вмерла . . . Як на небі, так і на землі . . .

І підказуючи дітям, що вже сиділи мовчки, обпершись на спинки стільців, продовжувала сама молитву до кінця:

— Хліба нашого щоденного дай нам сьогодні, і прости нам провини пані, як і ми прощаємо винуватцям нашим . . .

Люїджі Люкателлі

ПІСЛЯ СТІЛЬКОХ РОКІВ

Старий розбійник запалив свою маленьку люльку і сів край дороги.

Був дуже стомлений. Вийт громади, якому його передали карабінери, коли він зійшов із поїзду, почастував його чаркою занадто доброго вина. Тепер усе тіло видавалося важким і думки якось мішались й танцювали в голові.

Від того часу, як він одержав найвище уласкавлення і звільнився з в'язниці після сорока років ув'язнення, його бідолашна голова була повна дивних незнаних речей. Хронікери часописів по великих галасливих містах сперечалися за нього, примушували його оповідати тисячі дрібниць, тягали його з каварні до каварні, навіть раз повели його до театру, де він плакав, як дитина, бо музика хапала його за серце якимись болісними непереможними чарами.

Його знаходили дуже потішним, і він пригадував собі одну паню, дуже пишну й гарну, яка все дивилася на нього крізь черепашину льорнетку і повторювала: «Він дуже інтересний... дуже інтересний!» вимовляючи «р» із надзвичайно приємною чужинецькою вимовою.

Почуття свободи вдерлося в нього, як жах катастрофи. Він почув себе таким далеким від свого колишнього життя!

Час, проведений у в'язниці, видавався йому ніби великим сірим ставом, в якому він довго-довго плавав. Йо-

го злочини, чи вірніше, спогади про них, так зблідли за цей час, що були ніби якесь чуже оповідання, яке він чув безконечну кількість разів, що тепер уже сам в них вірив.

Він мусів також, за радою оборонців, падати собі вигляд людини, відмінний від того, який мав у дійсності,— вигляд людини гордої й шляхетної, по суті доброї, але гарячої й нестриманої, коли її ображали. Йому навіть підказали кілька подій, в яких він виявив ту свою шляхетну велич душі. Свідки мусіли оповідаги на суді про ті події, а його примітивна уява не без легкого задоволення майже повірила в них. І тепер удаваний роман його життя так зрісся з його мозком, що він дуже переконливо оповідав його професорам-антропологам, що відвідували його у в'язниці, і журналістам, які його розпитували, як тільки він вийшов із неї:

— Так, панове! Донька мого ворога збирала в лісі ягоди, коли я стрів її. Я міг би забити її, зневажити в тисячі способів, але вона кинулася переді мною навколішки, плачучи: «Закликаю тебе іменем твоєї матері!» (Тут він мусів витирати рукою очі). Що тут робити, мій пане? Я взяв її до себе на сідло і привіз її до брами міста в повній безпеці, тут на серці, де не міг би її чіпнути сам Господь Бог!.. (тут він заломлював капелюха, кидав гордий погляд навкруги себе і бив себе долонею по серцю).

В дійсності не було нічого подібного. Коли б він зустрів доньку свого ворога тоді, як ховався в горах, дав би їй перетерпіти тисячі мук і тисячі зневаг. На щастя, ніколи її не зустрічав. Але тепер удавана постава й вигадані слова вирізьбили йому подію в серці, і він бачив себе у далекому тумані тих років, як він їхав на коні, тримаючи на серці свій недоторкальний тятгар, до брами міста, де могла чигати на нього смерть.

При виході з в'язниці його запитали, чи він покаявся. Він відповів, що покаявся і, справді, покаявся, — в деякій мірі, фізично. Кара видалася йому безконечно суворого, і, коли б він був міг тоді собі її уловити, певно втримагся б від злочину.

Але докорів сумління душа його не була здатна від-

чувати. Всі його думки у в'язниці зігнулися і обважніли в непереможній матеріальності, ніби в жахливій душевній смерті.

Життя в неволі, обмежуючи обрій чотирма стінами в'язниці, непомірно збільшувало всі маленькі події цього невеличкого куточка, і, при будьякій відсутності будь-яких потіх, факти матеріального буття набирали величезної й скомплікованої поважності, і під нею думка й чуття розпластувалися і калічилися.

Покірنا праця й підвладність, що, як він відчував, тяжіла на ньому в фактах і словах, навіть у формі речей, — у величезному профілі ґрат вікна та дверей, влила в нього якесь дивне приниження, надала його словам і рухам підлу й двозначну улесливість, устами — сумну й покірну усмішку, — усмішку продажно́ї жінки, звиклої до ляпасів.

Світ стиснувся навкруги нього, придушуючи все, що тільки було колись у цього сміливого в душі. У в'язниці вся його відвага стерлася й затушилася в майже звірячій хитрості. Він навчився проводити місяці в чеканні Різдва, коли давали вина, і витратити роки й силу хитрощів, щоб зрбити собі з п'ятака, який він тер об камінь, маленький ножик для краєння тютюну.

Ці великі справи займали його довго й цілковито.

І ось тепер нараз раптом — на волі!

Останнім, що знайшов його цікавим, був в'їт.

Потім залишили його самого, щоб він міг вирушити в своє маленьке гірське містечко, де вже давно всі його колишні вороги й приятелі повмирали.

Був вільний. І при кожному кроці відчував деяке фізичне здивування, не почувуючи тягару ланцюга на нозі.

Міг вставати, йти направо, наліво . . . Спробував крикнути. Його голос, притишений Бог зна з якого часу, якое дивно й дико прозвучав у спокійному повітрі вечора, що надходив.

Вечір був тихий і напрочуд гарний. За далекими горами, де знаходилося його маленьке містечко, ще було світло. А шлях провалювався кудись у долину, білий і неясний, як струмочок молока серед хвилястих маківок дерев.

У повітрі розносився гіркий і глибокий запах лаврів та пінії, і панувала божественна тиша.

Він важко встав і зробив чотири чи п'ять кроків, похитуючись і прислухаючись, як грубі черевики відбивали луку по твердій землі. Потім у далекій тиші почув, як різко автомобіля післав у повітря короткий гук:

— Що це буде? — подумав він.

Почував себе безсилим і відданим безконечній матерній ніжності спокійного й м'якого вечора.

Згадав із деяким невиразним задоволенням про свій колишній ідеальний біг на коні з донькою ворога на грудях і відчув від цієї згадки тепло гордості в душі. Але тоді, як його розум був повний фантазмів, дійсність — він почував це — тікала від нього в хвилюванні п'янок мрій.

Потім дзвони ще невидного містечка задзвонили «Аве Марія», і нараз голос Батьківщини оживив усе оточення. Він пізнав пахощі лісу й нестої повітря, він почув, як його серце тане в ніжності, — він упав навколішки посеред шляху і заплакав, хлипаючи:

— Благословенна Ти, Діво Маріє! Благословенна Ти, Діво Маріє . . .

— — — — —

Він відчував у собі щось несподіване і цілком нове.

Безконечна низка слів, які йому стільки разів повторювали, і які завжди звучали в його вухах, як звуки невідомої й порожньої мови, тепер оживала, набирала змісту, жила.

Ніби величезний напис, вирізьблений в камені на невідомій мові, переклав йому слово за словом якийсь добродійний читач.

Він устав і поволі пішов далі. Міг би присягнути, що перед ним їхала якась висока постать, тримаючи дівчину в себе на сідлі, на грудях.

Деколи ловив себе на тому, що обережно шукав очима поміж кущами, як колись, ніби сподівався побачити ясну цівку зверненої на нього рушниці.

Він дійсно був тепер романтичним героєм легенди. Почував себе добрим і великодушним. Охоче простив би тепер комусь із колишніх ворогів, але всі вони були вже мертві . . .

Пішов поволі далі. Дивний стан душі був йому незрозумілий. Спробував сконкретизувати нове ество що народжувалося в ньому, в містичних словах. Промимрив майже забуту молитву.

Але до тих слів не нав'язувалося нічого надприродного. Вони викликали тільки матеріяльні образи, а саме — маленька церковка його містечка, суворе та недобре обличчя проповідника, який завжди загрожував пеклом, та пурпуровий прапор братства. Це були лише кольорові плями, далекі, невиразні і німі.

Тоді він віддався безформній і ніжній мрії, ніби коліскової пісні душі, в якій гойдалися зелені віти, і сміялися спокійні і приємні вогники.

Тепер він уже почав пізнавати місцевість. Зупинився на роздоріжжі. Ще досі, як колись, стояла тут червона капличка і в ній страшна Мадонна, почорніла й невиразна, з маленькою лямпадкою перед нею. Зняв капелюха і довго стояв, задуманий. Пригадував. Тут його вхопили востаньє. Тут була засідка, чорні однострої карабінерів, що вискочили з лісу, і дикий вигук, яким він відповів на їхнє «Хто йде?»:

— Дженаро Цісар, розбійник!

Потім дика боротьба, кров, галас і поворот до містечка на возі, де він, мов божевільний від скаженої люті, щось вигукував поміж двох лав народу, мовчазного і зляканого.

Тепер тут панував спокій. Безлюдний білий шлях поділявся тут на двоє, як мовчазний струмок.

Надб'іг мандрівний собака, і перед ним бігла безформна й дивна тінь від місяця, що сходив.

Собака постояв хвилинку, дивлячись на нього добрими й сумними очима. Як і людина, пес був самотній. Тоді він покликав його і почав ніжно пестити.

Ще кілька кроків і — ось і село. Все таке спокійне під лагідним і самотнім місяцем.. Але що це воно там за

нові білі хати?.. За нього всі хати були темні й суворі від суворого каменю.

Тепер було видно також чотири чи п'ять рівних вулиць, які стрічалися під простим кутом і мали по обох сторонах білі хатки.

Все було німе і спокійне, як і багато років тому, коли він дивився з далекних горбів і блукав очима по цій купці хат.

Там, певно була й його хата, в якій померли його батько й мати, і яку потім продано в остаточній руйні його родичів. Йому там уже більше не залишалось нічого. Йому стало гірко й розпучливо. Почуття жахливої порожнечі охопило його. Його душа відчувала жах безнадійної самотності, що був ніби віщуванням смерті. Невиразне почуття насолоди життям, яке він відчував кілька хвилин тому, перейшло в сліпий жах, в страшне пригноблення, в бажання, якому й імени не підібрати, нічого більше не бачити, не чути, — божевільний жах, подібний до того, що його вже охоплював кілька разів під час несамовитої втечі лісами, коли він чув, як кулі свистали поміж поламаними, потороцценими кущами...

Почув чийсь еквапні кроки, потім легенький покірний стогін. Інстинктивно, із майже вже атавістичної звички свого колишнього життя, він кинувся в тінь кущів.

З'явився чоловік, обідраний, страшний. Місяць освічував його голу потилицю і брудне лахміття одяжі. Обличчя в нього було виголене і перекривлене, як гола машкара демонічного черця.

Він тримав у руках маленьку дівчинку і правою рукою тис її обличчя. Коли-неколи вона притиснено стогнала. Чоловік поклав її на землю, не відриваючи руки від обличчя.

— Як закричиш, — прохрипів він, — уб'ю тебе.

Тоді була тиша, страшна й зловіща під ясным світлом місяця. Очі злочинця, два маленьких фосфоричних ока, зловіще блистіли.

Дівчинка заплакала тихо-тихо. Її ручка замахала на

мигь у місячному світлі з розпучливим і конвульсійним рухом.

Чоловік, зігнувшись, обмацував її тільце пожадливими руками. Маленький голосочок закричав: «Мамо!» потім знову жорстока тиша і голосок знову: «Ні, ні! . . . »

Нараз злочинець почув, як чиясь кріпка рука схопила його за плече, і чийсь дивно-покірний голос, благально вимовив:

— Пусти її!

В одну мить він зірвався на ноги.

Старий в'язень дивився на нього В очах його було щось невимовно сумне. Він повторив покірним, майже тремливим голосом:

— Пусти її!

Дівчинка, майже зімліла від жаху, дивилася на нього широко розкритими очима, з обличчям маленької брудної Мадонни, блідим, як у мертвої.

Два чоловіки дивилися хвилинку один на одного — нерухомі і похмурі.

Ніч мовчала навкруги них, безмежна. Старий в'язень знову заговорив:

— Іди собі! Я не хочу!

Почулося, ніби непевна й далека погроза заклекотіла в його горлі.

Другий дико заревів, блиснув чимсь у руці і мовчки кинувся.

Покотилися на землю. Старий упав із глухим тріском струджених недужих кісток під напасника і нараз почув під пахвою гострий біль. Тремтіння нелюдського страждання пробігло всім його тілом.

Але це був лише момент. Щось надзвичайне вискочило з темної глибини його істоти. Всі фібри рисохлої старої душі раптом загорілися. Він відчував гарячий віддих супротивника на обличчі, і це підбурювало його серце, викликало щось звіряче, як у диких ловців.

Рука ворога, затиснута під його плечем, ув'язнена під подвійною вагою двох тіл, різала ножем його тіло. Але він не думав боронитися. Він хотів бачити, як умирають. Як коліє!.. Як коліє!

Поклав костисті руки ворогові на шию і стиснув із розпучливою, невблаганною енергією.. Голене обличчя зробилося ще жахливіше, уста потемніли, ніж безладно розідрав ще більше рану, потім раптом щось невизразне — невідчуване крило смерті — пройшло по обличчю сатира, і він упав на переможця.

В'язень важко підвівся. Почував, як гаряча хвиля збігає йому по плечах. Подумав на мить, що для нього все вже скінчено, і йому видалося, що він безмірно любить усе живе. Дівчинка теж підвелася, але трималася за кущі, цілком знесилена.

Тоді він поволі узяв її собі на руки. Почував її у себе на грулях, як маленьку здобич, теплу й довірливу. Пішов до містечка.

Тепер йому здавалося, що він знову оповідає свою історію. Сам Господь Бог не зміг би її чіпнути . . .

Думав із почуттям суворої покори, що те, що зробив, було справедливе.

Його очі дивилися навкруги поважно немов би безчисленний натовп стежив за рухами.

Іноді несказаний біль хапав його по всьому тілі, і в його мозок вдирався тоді дивний галас голосів і дзвонів.

Кроки робилися все повільніші, важкіші, і великі сльози полилися нараз із очей, в покірному стражданні. Він був тепер дитиною, старою дитиною, і хтось підтримував його під руку, як він сам підтримував на руках урятовану дитину.

Все його встою корилося з потайною радістю якомусь далекому голосові.

Спинилися. Маленька самітна хатка виблискувала крізь вікна неспокійними огнями. Дівчинка вислизнула йому з рук, залинаючи його самого, і побігла в середину.

Він оберся об стінку. Почував себе одночасно великим і скінченим. Дивне почуття нематеріальності було в усій його істоті.

Яксь жінка вибігла розхристана з хати і підбігла до нього, викрикуючи:

— Де він? Де він?..

Він не відповів. Ніби хтось прибив його цвяхами до

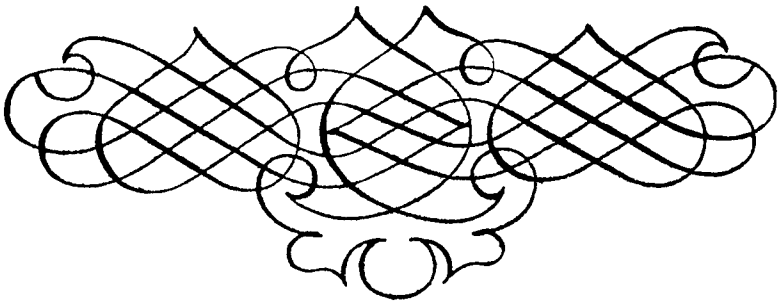
муру. Він почував тільки, як бігла кров без упину і тепер уже навіть без болю.

— Хто ви? — спитала жінка, хапаючи його за руку.

Він відповів якимсь дивним і порожнім голосом, в якому звучала незвичайно срібна ясність:

— Дженаро Цісар, розбійник!

І впав на землю.

Г. Г. Флягіф

ДВІ СВІЧКИ Й ОДНЕ ПИВО

Усе в Михайлові визначало звичайнісіньку людину, нічим не відмінну від інших людей . . . все, крім факту, що він убив Розу.

Я побачив його вперше в суді канадійського міста Торонта, коли він сидів ззаду мене на лаві підсудних. Я ж був прокурором, і з завданням обвинуватити його в убивстві молодої жінки, яка два роки перед тим приїхала була з Польщі, що була їм обом батьківщиною.

Михайлові можна було дати 35-40 років, був він низький приземистий, але не грубий. Коли він підводився, щоб відповісти судові, не багато додавав собі тим росту; був він лисий, і його обличчя не мало виразу, за винятком тільки очей, що були ніби два смирні покірні песики; коли я думаю про нього, тільки їх собі з нього й пригадую. В них відбивалося все його самотнє й ганебане життя.

Згідно з законом, був тут безсумнівний злочин убивства, і поліційні протоколи ввели мене в курс усього того, що мені треба було знати про справу. В одному тільки пункті вони могли помилитися, але ж не можна вимагати, щоб кожний поліцай був психологом, вони зараховували Михайла до ненормальних типів і визначили злочин, як очевидну звірячу реакцію самця, якого покидала жінка.

Михайло познайомився з нею на вечірці, яку zorganizувала була польська громада. Тут Роза була самотна, бо допіру прибула до Канади і ще нікого не знала. Він був

час від часу на цих вечерницях, але не мав приятелів, — не було в ньому таких якостей, що здобувають бодай по-верхові зближення.

Тієї ночі Михайло й Роза разом їли морозиво. Іншим разом вони були разом в кінематографі, а потім розпочали довгі прогулянки. І так зродилася справжня приязнь межі цими двома істотами, що, здавалося, не були здатні пристосуватися до жадного оточення.

По деякому часі, Роза перейшла жити з Михайлом в маленькому помешканні. І так тривало рік, під час якого, як встановило дослідження, сусіди вважали їх спокійним й поважним подружжям, — що правда, не надто знаним в околиці, — але незвичайно з'єднаним.

Не пройшло й десять хвилин від злочину, як прибула поліція. Роза лежала, зібгана, у сходів, що вели до помешкання, з раною в потилиці, а Михайло тримав її в руках, ніби охороняючи рештки її життя, бо вмерла вона в амбулянсі.

Під час процесу виявилися подробиці. Роза була католичкою, була одружена в себе дома і емігрувала до Канади скорше від свого чоловіка, що ліквідував свою маленьку крамничку. Після довгих вагань Роза вирішила, що вона не добре зробила, зійшовшись з Михайлом, і що вони повинні розійтися.

Завдання прокурора було дуже просте, майже автоматичне. Оборонця обвинувачений не захотів, так що суд мусів призначити йому свого для формальности. Цей оборонець, коли суд запитав, чи обвинувачений визнає свою вину, чи ні, відповів:

— Не винний!

Але, почувши це, Михайло замахав руками і закричав, як міг краще англійською мовою:

— Ні, ні! Я винний. Я вбив Розу і мушу вмерти.

Суддя терпеливо вияснив Михайлові (тим часом, як оборонець слухав, схрестивши руки на грудях, сприкренний і розлючений), чому йому випадало проголосити себе невинним, і зрештою обвинувачений скапітулював, хоча, як здавалося, він тільки й думав про те, щоб упевнити, що він — винний і мусить умерти.

В усякому разі в цьому процесі гонорар прокурора заробив не я, а Михайло для мене — власне тим, що не захотів говорити нічого у власній обороні. Процес тривав усього півтора дні, і злочинець осяг те, чого хотів: присяжні признали його винним, і його було присуджено до публіки.

Він був отже, формально визнаним безсумнівним убивцею, але, перше ніж відійти, спитав суддю, чи не міг би він дещо сказати. Той дозволив.

Злочинець просунув палець між горлом і коміром сорочки, потім витер вуста рукою, і нарешті промовив безпосередньо до судді:

— Пане судде! Ви людина добра і були добрі зі мною. Мені дуже прикро, що через мене ви втратили стільки часу. Направду, я вбив Розу і мушу вмерти, але не турбуйтеся мною, пане судде! Роза сказала, що ми ще побачимось. Я не знаю, але Роза в це вірила. Вона сказала це мені перед смертю. Роза була дуже добра зі мною і ніколи мене не обманювала, і тому це має бути правда. Може бути, що я її побачу невдовзі. Ви мені допомогли, щоб я її побачив. Я вам дякую.

І, повернувшись до мене, додав:

— Цьому молодому адвокату я теж дуже вдячний. Тому, що він ще молодий, йому, може бути, інкода, що я маю вмерти, але цього непотрібно. Ні разу, говорячи про мене, він не сказав про мене нічого злого, лише сповнив свій обов'язок. Пане судде і пане адвокате. Я вас обох називаю моїми приятелями. Я не маю багато приятелів і тому прошу мені дозволити вас так назвати.

Він уклонився судді, потім мені, і закінчив:

— Живіть здорові, пане судде, пане адвокате! Бажаю вам, щоб ви були завжди так щасливі, як щасливий я тепер!

Засідання суду було скінчене. Два поліцаї підійшли до Михайла, що дуже добре міг би сховатися в кожного з них під рукою, і повели його до в'язниці.

Кілька хвилин пізніше, коли я кінчав уже приводити до ладу мої папери, до мене підійшов суддя. Людина дійсно дуже доброї вдачі, він ніколи не марнував нагоди,

щоб сказати щось приязне молодим адвокатам.

— Що ви думаєте про останнє слово Михайла? — спитав він.

— Не знаю, що вам сказати, пане судде! — відповів я.

— Він не усунув ним ані одної протинки з обвинувачення, але все ж дав відчуття щось таке, що я не змію висловити.

Суддя задумливо посміхнувся.

— Він і на мене зробив враження. — Це було так, ніби Михайло хотів навести якісь обставини, що зменшують його вину, — але не перед нашим судом, яким він не надто переймався, — але перед іншим, вищим . . . І хто зна? Може бути, що його ще там вислухають.

Проїшло досить часу, і я вже був забув про цю справу, бо трапилися поважні події: війна почала бичувати світ, я одружився, мав тричі на тиждень відбувати військові вправи і продовжував працювати в своїй професії.

Але одного дня, інспектор поліції, що провадив дослідження, відвідав мене в іншій справі і при кінці сказав мені:

— Маю для вас одне доручення. Чи ви пригадуєте Михайла, типа, що вбив польську молодицю? Він хотів би перед смертю вас побачити.

— Що він від мене хоче?

— Хоче, щоб ви відвідали його останньої ночі. Каже, що не має приятелів, але надіється, що ви до них належите.

Мій перший відрух був — відмовити.

Я ніколи не був присутній при карі смерті і не мав найменшого бажання почати з цієї. Крім того — який з мене приятель Михайла?!

Тієї ночі я розповів дружині за-вечерею всю історію Михайла, і коли закінчив, вона поклала свою руку на мою, і я помітив, що вона плакала.

— Любий мій! Якщо ти можеш бути приятелем для нього, яке має значення, що він не може бути ним для тебе? Я думаю, що тобі треба до нього поїхати.

На другу ніч, коли ще бракувало чотири дні до еказекуції, я відвідав Михайла і залишився з ним дві години.

Коли ми розставались, ми дійсно були приятелями, справжніми приятелями, без ніякої особливої причини, за винятком хіба тієї багатвікової засади, що давати безконечно вище, ніж брати. Хто зна, може бути я дав щось тієї ночі Михайлові, і дуже можливо, що і від нього щось отримав

Відвідини розпочалися не добре, здавалося, що Михайлові була потрібна тільки моя присутність. Все ж, коли лід розтанув, не я був тому причиною. Михайло, що не вмів здобувати собі приятелів, примусив мене говорити про себе, про мою хату, про моє життя, аж поки не довів розмови до цього пункту:

— Ви маєте добру жінку, пане адвокате?

— Так, Михайле. Надзвичайно добру жінку.

— Ви її дуже любите?

— Усім своїм серцем.

— Що ви відчули б, коли б її втратили?

Я не відповів.

— Я теж любив Розу. Любив усім серцем, але мав її втратити. Не задля її бажання, бо вона теж мене любила, але казала, що було погане те, що ми робили. Я не католик, але коли Роза так говорила, я їй вірив. Усі ночі, протягом деяких тижнів ми про це говорили, і Роза завжди плакала. Казала, що мусить піти від мене, але що воліла б скорше вмерти, ніж мене покинути. Казала, що не буде жадної можливості, щоб ми були щасливі на цьому світі, але — хто зна? — може будемо щасливі на другому. Тепер Роза вже там, і я незадовго теж там буду. Я післав її туди, пане адвокате, але я не вбив її, як кажуть закони.

Суддя вгадав. Михайло готувався до оборони перед іншим судом, в якому надіявся знайти зрозуміння.

Коли я попрощався, вийшов із переконанням, що, на думку Михайла, його справу не було ще суджено.

Тієї ночі, коли мала відбутися його кара смерті, я знову його відвідав, але наші розмови не були довгі, і нарешті, коли наблизилася північ, я пішов із кількома в'язничними урядовцями до шибениці.

Кілька хвилин до півночі привели туди й Михайла,

що йшов спокійно із ясним обличчям, твердим кроком. Побачивши шибеницю, зробив рух, і його уста на хвилинку заворушилися.

Уже йому готували руки й ноги, коли він щось сказав і вказав на мене. В'язничник підійшов до мене:

— Він хоче вам щось сказати.

Коли я підійшов разом із в'язничником до Михайла, той пік був трохи засоромлений.

— Чи не міг би я сказати кілька слів панові адвокатові сам на сам? Я хочу в нього дещо попросити.

В'язничник погодився і відійшов на кілька кроків.

— Пане адвокате, я хочу попросити в вас цієї ночі великої ласки.

— У чому річ, Михайле?

— Сьогодні понеділок, і кожного понеділка ми ходили, Роза і я, до пивної при вулиці Блюр, завжди на те саме місце, коло Спадіни, де ми жили — це — маленька корчемка, що називається Бронсінґ. Може ви її знаєте?

Я дійсно її знав.

— Але перше Роза йшла до церкви, що знаходиться на одну дільницю далі від корчемки, і засвічувала дві свічки Пресвятій Богородиці. Вона казала, що одна була за мене, а друга за неї. Пресвята Богородиця нас охороняла, і ніхто не міг нам зробити нічого злого. Так казала Роза. Я скоро її побачу знову, і може бути, що їй було б приємно, коли б умомент нашої зустрічі, горіли свічі. Візьміть!

Він розтулив жменю, в якій тримав кілька монет, вогких від довгого затіснювання, і поклав їх мені в руку.

— Коли тут все буде скінчено, поїдьте по свою дружину, таку добру паню, і засвітить дві свічки за Розу і Михайла, а потім випийте по склянці пива в Бронсінґу, як це робили Роза й Михайло.

Віддаючись у руки тих, що його ждали, він ще сказав мені:

— Ви — мій приятель, і цієї ночі мені товаришуєте. Я цього не забуду, пане адвокате. Ні, ніколи не забуду!

Із в'язниці я протелефонував дружині, яка навіть не лягала, ждучи, цілком вбрана, мого телефону. Я завжди

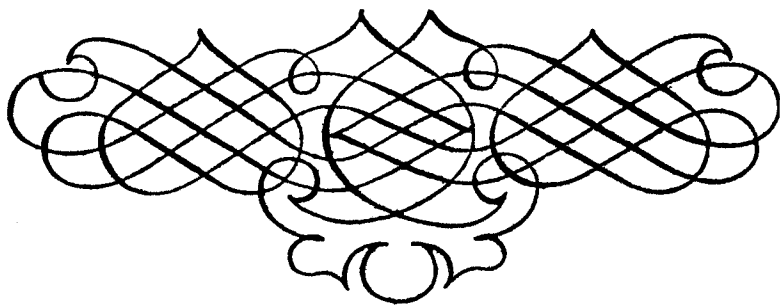
телефоную додому, коли трапляється щось поважне — дуже приємне, чи дуже неприємне. Я сказав їй, щоб узяла таксівку і прийшла до церкви при вулиці Блюр.

Коли ми зустрінулися біля церкви, вона спитала:
— Що ми тут маємо робити, любий?

Я оповів їй, про що мене просив Михайло, і тоді вона засвітила одну свічку за Розу, і я другу за Михайла.

Ми вийшли з церкви і пішли до Бронсінгу, де замовили пиво. Із цим, як мені здалося, мою обіцянку було виконано, і всю справу скінчено.

Але, коли потім ми йшли вулицею, і була світла зоряна ніч, і все навкруги вібрало життям, я відчув нараз щось дивне, — я відчує, ніби ми з дружиною стали ближчі один до одного, ніби якась опікунча рука простяглася над нами і над нашим майбутнім, так ніби ми забезпечилися щастям. Це видавалося обіцянкою вічного єднання нас обох. Це було власне те, що втекло з рук Михайла і Рози. Автім . . . чи дійсно їм утекло?

Грейс Паркер Оурслер

УМРУ, НЕ ДАМСЯ!

Коли хлопець біг із школи додому, зашпортався ногою і впав, зідравши собі шкіру на лівому коліні. І хоча рана на нозі здавалася незначною здряпкою, ба, навіть штани на коліні залишилися цілі, — вночі коліно почало боліти.

— Поболить, поболить і перестане! — говорив собі мужній селянський син, тринадцяти років.

Не зважаючи на біль, став він, вбравши на себе нічну сорочку, навколішки, помолився і ліг спати в кімнати, де вже спало його п'ятеро братів.

Другого дня вранці, хоча біль у коліні значно зріс, хлопець нікому не сказав ні слова. Вся родина беззастановно працювала, і хлопець мусів вставати щодня о шостій годині, щоб зробити свою частину господарської праці перше, ніж іти до школи, якщо не виконував своєї праці як слід, мусів її переробляти, незважаючи на втрату часу, хоч би мав втратити й сніданок. В цій родині панувала суворая, але справедлива дисципліна.

Два дні пізніше, хлопець проснувся вже з таким страшним болем у нозі, що ледве зміг дійти до лазнички. Але того дня була неділя, і він міг залишатися дома, тим часом, як уся родина пішла до церкви, він сів у їдальні і так просидів, ніби в якомусь півсні, аж поки брати повернули з церкви. Батьків із ними не було, бо вони мали звичай відпочивати по неділях від хатньої праці, що спа-

дала на дітей, які готували великий недільний обід.

Коли прийшов час сідати за стіл, хлопець заліг у ліжку. Вся нога йому посиніла і так розпухла, що треба було розрізати черевика, щоб роззуги хлопця.

— Як це так сталося, що він нічого нікому не сказав про свою ногу? — скарижилася мати. — Швидко, швидко по лікаря!

Мати вимила всю ногу, приклала компрес до коліна, і час від часу витирала мокрим холодним рупником піт з хлопцевого чола. Вона затримувала спокій, хоча бачила загрозу закаження. Їй вже приходилося не раз сидіти над дітьми, — починаючи від прорізування зубів і до випадків шкарлятини. Вона вже втратила одного сина і, хто зна, може з того часу зробилася більш спокійна й мужня в обороні інших.

Старенький лікар Конклін оглянув хвору ногу і затиснув уста.

— Здається, нам не вдасться її врятувати . . .

Хлопець нараз підвівся і запитав хрипким голосом:

— Що це значить?

— Значить, — відповів лагідно лікар, — що, коли б нога погіршала, треба було б її відрізати.

— Нізащо в світі! — вимовив гнівно хлопець. — Я не дамся . . . Волю вмерти!

— Що довше ми чекатимемо, тим більше прийдеться відрізати, — напосідав лікар.

— У мене ви нічого не відріжете! — заявив уперто хлопець, як стурбована мати виходила з кімнати а лікар докірливо на нього дивився.

Повільно лікар і собі вийшов з кімнати, і зробив знак пальцем, щоб мати йшла за ним. Вийшовши в сіни, лікар почав в'ясовувати батькам, що могло статися, і що, мабуть станеться, коли почув голос хворого хлопця, що кликав:

— Едгаре, Едгаре, іди сюди, будь ласка!

Покликаний брат прибіг до хворого, і всі троє в сінях могли почути голос, що від болю зробився ніби гострішим:

— Коли б я знепритомнів, не давай їм різати мені но-

гу. Обіцяй це мені, Едґаре!

Хвилину пізніше Едґар вибіг з кімнати і почав шукати щось у кухні. Коли повернувся, мати його запитала:

— Чого хотів від тебе Драйт?

— Виделку . . . Хоче її кусати, щоб не кричати від болю.

Едґар зараз же заняв з рішучим виглядом і з схрещеними на грудях руками позицію у дверей кімнати. Стояв на варті.

Виконуючи дане йому від брата завдання, він заявив лікареві, що хотів увійти:

— Сюди ніхто не може ввійти, щоб різати ногу!

— Дивись, щоб ти потім не каюся, що мені перешкоджаєш, — пробурмотів лікар.

— Може бути, що так воно й буде, пане, але я дав братові слово.

Ніщо не могло змінити його наставлення.

Коли б Едґар не затримав своєї твердості, батько й мати, мабуть, поступилися б, хоча й сумнівалися, чи дійсно потрібна та операція. Але незломна впертість хворого і така ж впертість його брата робили на них враження. Це було неймовірно в цій хаті, де ще ніколи ніхто не наважувався йти проти батькової волі. Едґар все стояв на варті коло дверей хворого.

— Мабуть ліпше так буде заждати, чи не покращає нога вночі, як ви думаєте, пане лікарю? — казав батько.

Два дні і дві ночі залишався Едґар на своїй варті, дрімаючи на порозі кімнати і не відходячи від неї, навіть щоб попоїсти. Гарячка тим часом усе підносилася, і хворий блудив словами в непритомності. Та, як здавалося, він ні на хвилинку не відступав від свого рішення. Червонуватість ж заливала вже крижі, як і передбачав д-р Конклін. Едґар залишався незломним, бо дотримував слово і поділяв почуття жаху перед каліцтвом, таке поширене серед любей, що мають фізично працювати.

Батьки розуміли, що їх син ніколи б не простив їм ампутацію ноги, і наставлення Едґара було й далі таке рішуче, кожного разу, як з'являвся хірург, що цей зрештою, гнівно крикнувши:

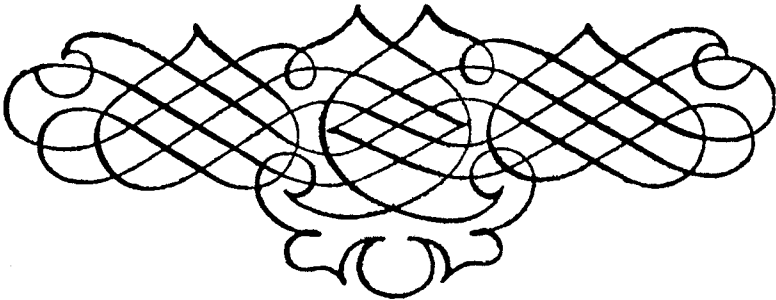
— Ви хочете його смерті! — вийшов, грюкнувши дверима.

Вже тільки чудо могло б порятувати хлопця!

Батько, мати і брат-вартовий, коли побачили, що вже зникає всяка надія на порятунок, ставали навколішки і молились коло ліжка хворого. Потім ішли до своїх господарських робіт і знову верталися і молилися. Другої ночі інших чотири брати приєднувалися час від часу до спільної молитви.

Коли потім вірний д-р Конклін з'явився вранці, і йому дозволили оглянути хворого, його досвідчене око сразу завважило зміну в процесі хвороби, — опух зменшився. Старий лікар заплющив очі і теж відчитав молитву, — молитву подяки за Божу милість. Потім, коли вже хлопець спав глибоким і спокійним сном, все був коло нього хтось із родини, що молився за його одужання.

Ще раз засутиєно, і заблимали світла лампи, коли хлопець розплющив очі. Пухлина зникла. і нога прийняла вже майже нормальний вигляд. Але пройшло ще аж три тижні, поки блідий і ще кволий хлопець з блискучими очима і дзвінким голосом, зміг покинути ліжко: Двайт Айзенгауер був знову готовий йти назустріч життю.

А. Аббот

НЕДОТРИМАНА ОБЦЯНКА

Вона стояла коло вікна, вся — слух. Була сама в хатці. За вікном, у пустельній рівнині, пластівнями йшов перший сніг.

Вона нічого не боялася, аж поки не почула того шереху й легенького стуку. Не раз уже приходилося їй залишатися дні за днями цілком самотною в хаті. Але з того моменту, як вона відчула, що має стати матір'ю, речі прийняли інший вигляд . . . Треба було їй це сказати чоловікові, поки він ще не пішов.

І вона б сказала, але бачила на його обличчі, що він ішов надто заклопотаний. Нащо додавати бідоласі ще й нової турботи, що залишає жінку в такому стані?

Їй здавалося, що вона ще його бачить, як він, коло цього самого вікна, поклавши їй руки на плечі, оповідав про гроші, що він приніс до хати: все те, що зібрав був, як поборець цього віддаленого, прикордонного району. Поклавши їх в скриньку від бісквітів, він сховав їх під підлогою в кухні.

Чому?

О, вона б так не дивувалася, коли б знала погану вістку: банк, в якому він тримає всі свої заощадження, стоїть перед банкрутством. Треба поспішати якнайскорше до міста, віддаленого на кілька днів ходи, щоб спробувати порятувати те, що ще вдасться. Не ризикуючи мандрувати з зібраними грошима, він приніс їх додому,

щоб сховати в певному місці. Повернувшись, занесе до централі.

— Обіцяй мені, що поки я не вернуся, ти не вийдеш навіть на двері і нікого не вступиш до середини.

Вона відповіла:

— Обіцяю тобі!

Проїшло вже кілька годин, як він пішов. Надходила ніч. І в хатці, вкритій подвійною киреєю ночі і снігу, щойно почувся шерех. Це не був вітер. Вона знала добре всі ті шелести вітру, коли він намагається відкрити крадькома двері і вікна. Ні, шерех, що вона допіру почула, походив від людини, що кликала несміливо, але настирливо. Притуливши обличчя до вікна, вона змогла помітити постать якогось чоловіка, що стояв, прислонившись до дверей хатки.

Вона зараз же відійшла назад, до середини, і взяла в руки револьвер, що лежав коло каміну. Її чоловік забрав із собою другий, і пороховницю, і кулі. І, на нещастя, цей револьвер не був набитий. Тим не менше, вона схопила збрю, що не могла їй служити, і пішла до дверей.

— Хто там? — спитала.

— Ранений солдат, — була відповідь знадвору. — Я заблуdivся і не маю більше сил зробити олин крок далі. Ради Бога, відчиніть!

— Я обіцяла чоловікові нікого не впускати, — сказала вона.

— Ну, добре, пані, хай я вмру тут, як собака, — пробурмотів невідомий, але зараз же почав знову благати: — Вигляньте і побачите, що я каліка, що не можу бути вам небезпечний.

Вона прочинила двері.

— Мій чоловік ніколи мені цього не простить, — зітхнула вона плаксивим голосом, впускаючи раненого до хати.

Це був високий і худий чоловік. Права рука в нього на перев'язі. На блідому обличчі похмурого вигляду танули пластівні снігу.

Жінка примостила його в кріслі свого чоловіка, коло вогню; перемінила йому перев'язь; подала йому вечерю,

що була приготувала для себе. Поки він їв, приготувала йому ліжко з коців і килимів у задній кімнаті. Ранений заплющив очі, як тільки ліг на ньому і, здавалося, глибоко заснув.

Але чи він дійсно спав?

А може він тільки готував яку пастку на неї?

Може тільки вдає, що спить, щоб вона його не боялася.

Мордуючи сама себе цими думками, вона ходила з кутка у куток, боячись, що ось-ось щось станеться.

Тина ночі, що її порушував тільки тріск дров у каміні, була глибока. І нараз . . . Якийсь ледве помітний шелест, так ніби від миші, — але такий обережний, зловіщий, що вказував на волю людини . . . Чи це той чоловік?

Вона взяла лампу і, навсипнячки, пройшла коридором до дверей кімнати, де спав гість, пильно прислухаючись. Його віддих був такий розмірений, такий голосний, що не міг бути природним. Людина тільки вдавала, що спить.

Вона відчинила двері, підійшла до нього і схилилася, щоб краще бачити. Але ні . . . не було сумніву, він спав.

Коли вона верталася назад до своєї кімнати, почувла знову той шелест. Тепер їй було ясно: хтось намагався відімкнути замок у дверях хатки.

В одяг мент вона скочила до скрині з струментом і, схопивши бритву чоловіка, побігла назад до кімнати гостя. Той спав сном праведних. Коли вона почала його трясти, щоб збудити, він розплющив очі, повні сну, і знову заллющив їх, незадоволено щось пробурмотівши.

— Злодії! — прошепотіла вона. — Намагаються відімкнути двері. Ви повинні мене оборонити.

— Злодії? Що ж би вони могли тут украсти?

— Це ви так думаєте! Тут купа грошей, схованих під підлогою кухні, — жваво відповіла вона і зараз же прикусила собі язика, клянувши себе за балакучість.

— Дайте мені ту бритву і візьміть собі цей револьвер, — сказав солдат, простягаючи їй власну зброю. — З цієї рукою, що не служить, він мені непотрібний.

Жінка завагалася, не знаючи, чи йти на обмін. Але

шерех, що далі доходив від вхідних дверей, примусив її рішитися. Вона взяла револьвера і вклала мерщій бритву в руку солдата.

— Ви беріть на себе першого, хто з'явиться — попередив він її. Станьте за дверима і, як тільки він просуне голову, стріляйте. Тут шість куль. Стріляйте, поки впаде і не зможе більше встати. Я ж з бритвою в руках, покінчу з другим. Коли ми станемо на наші місця, загасіть світло.

Темрява була цілковита. Замість невиразного шереху, тепер чути було тріск замка, що ось-ось відскочить. І от двері відчинилися, і просунувся якийсь чоловік.

На хвилю жінка побачила постать, що вирізьбилася на світловому тлі снігу. Вона натиснула на курок. Злодій упав при першому ж вистрелі, але підвівся. Вона знову вистріляла, і він знову впав. Цього разу він зміг підвестися тільки навколішки. При третьому вистрелі чоловік поволі обсунувся лицем до стіни і більше не рухався.

Солдат висунув голову і вилаявся.

— От чортяка! Наважується сам один!

І звертаючись до жінки:

— Добре влучили, пані!

Потім підійшов до трупа і поклав його горілиць.

Тоді виявилось, що на обличчі в нього була машкара. Солдат її зняв. А жінка, підійшовши ближче, дивилася на вже нерухомі риси, мов зачарована.

— Що вам таке? Ви його знали?

Вона заперечливо похитала головою.

— Ні. Вперше в житті його бачу.

І далі дивилася на трупи людини, що хотіла обікрасти свою власну хату; дивилася на батька дитини, що не повинна прийти на світ Божий з плямою ганьби.

Г. Гайнор

ГІНІ РУКАВИЧКИ

Сонце піднеслося в прозоре небо, але на обрії рівнини, що стелилася під горами, залишалася смуга нерухомого майже осіннього туману, сумна й сіра.

В гущавині ліщини, на схилі гори, почулося іржання.
— Цить, вороний! — сказав їздець, натягаючи віжки.
— Хтось міг би почути. Цить! —

І юнак скочив швидко з коня, прив'язав його до дерева, поцестив рукою і ніжно промовив йому щось до вуха, щоб заспокоїти.

Потім розсунув віти, що загороджували вихід, і опинився на відкритому місці, коло стежки, що вела до оселі. Він швидко пішов уперед і незабаром знайшовся перед хаткою з сірими віконницями, із ганком, прикрашеним горшками з гераніями, — тут жила його Гія.

Він глянув і — завагався.

Йому здалося, що за шибками одного вікна він помітив якісь два незнайомі обличчя. Але то був лише мент, і він більш їх не бачив.

Тоді він подумав, що йому так здалося.

Адже Гія жила самотна, далеко від усіх, — була це дівчина сувора, навіть трохи похмура, незвичайна, як її коротке ім'я. Але він, Петро, мовчки любив — і ніколи не мав відваги це їй відкрито сказати.

Була війна. Того ранку Петро прибув з досить спокійної, але непроїздної зони, де його вояки розбудовували

сильну оборонну систему. Йому прийшлося, через різні складні обставини, прийняти керівництво над ними там, у тих горах, і він дав собі слово служити чесно й сумлінно цим людям.

Цього ранку він з'їхав з гір, щоб побачити Гію. Хотів ублагати її виїхати десь із цієї місцевості, бо саме тут мав би відбутися зупин двох ворожих військ. І хто зна, може б знайшло сьогодні досить сміливості, щоб сказати їй про своє кохання.

Він знайшов її в їдальні. Вона стояла коло стола і дивилася на нього . . . А на стільці лежав покинута капелюшок, а в руці були в неї довгі, чорні рукавички з сарни. Гія завжди була така охайна, що він мимоволі глянув на капелюшок на стільці. Потім спитав:

— Ви, здається, збираєтеся кудись вийти?

І сам почув, що його голос був трохи сприкренний, з малою хрипкою. Адже він днем раніше попередив її через одного вівчаря про свій приїзд, але Гія ніби його не ждала.

Вона ж, глянувши на нього, йому всміхнулася.

Гія ніколи не посміхалася, і це його здивувало.

І голос її здався йому м'якшим, без тої холодної й байдужої потки, що вона все зарезервовувала для молодих мужчин, щоб боронитися від них.

— Ні, Петре, — сказала вона з незвичайною сердечністю, — я нікуди не збираюсь. **Не виходжу. Я допіру** повернулася додому з церкви. Але підійдіть ще ближче, сядьте тут коло мене.

І вона поставила два стільці коло стола, сіла на одному і продовжувала все дивитися на нього з якоюсь дивною, цілком новою цікавістю, але одночасно з цілком явною тривоною:

— Але скажіть мені, звідки ви тепер? Я ж нічого про вас не знаю, рішуче нічого! Чи правда, що ви працюєте над тими будовами, там у горах? Скажіть мені . . .

Не було правди в тих словах. Хіба ж вона дійсно забула все про нього? Забула, де він був, і що робив?

Він затиснув уста і нічого не відповів.

— Таємниці зі мною? — розпочала знову Гія. — Хі-

ба ж ми не тих самих поглядів? Ви ж знаєте, що я не люблю тих, що мають сюди прийти, а люблю тих, що бороняться там в горах. Говоріть мені відверто. Де вони тепер, в якій саме місцевості?

Він нічого не розумів. Він знав, що вона була проти війни, проти одного й другого війська. Він хотів це їй сказати, пригадати, але його увагу привабили повільні розмірені рухи дівчини. Вона гладила рукою рукавички з сарни, що їх уже поклала на столі. Гладила їх і пестила пучками, ніби граючись. Але помітивши, що він звернув на це увагу, нараз простягла руки і переклала рукавички.

Вони тепер лежали просто перед ним, положені навхрест: чорні, майже загрозливі на зеленій скатертині. Він мовчки, простягнув руку і навмисне випростав рукавички. Він зовсім не був забобонний, але цей хрест турбував його.

— Чому стільки таємниць зі мною, Петре? Бачите, коли б я схотіла вас відвідати, я навіть не знала б, де вас шукати, ні якими стежками до вас дістатися . . .

Він широко розплющив очі. Гія сама хотіла б його відвідати? Що це значить? Це зовсім не відповідало її замкненій, холодній вдачі. Але його увагу знову привабили Гіїні руки, що знову поклали рукавички хрестом перед ним. Зараз же, ніби неуважно, але вперто, він випростав рукавички. — Ні, ні! Сьогодні він не хоче ніяких хрестів! Сам собі говорив він.

Але негайно, м'яким, ніби втомленим рухом, але з затисненими вустами, Гія відновила чорний хрест на зеленій скатертині.

І Петро почув її ніжний голос:

— Майте ж довір'я до мене, Петре! Скажіть мені!

Він ледве стримав бажання крикнути їй: «Але ж ви говорите неправду! Вам цілком байдуже до мене!» І підвівся сприкренений, спантеличений, з очима все на тому ж хресті з рукавичок. Вказіним пальцем він ще раз, востаннє, випростав і розділив рукавички. Але білі руки дівчини знову поклали їх хрестом.

— Гаразд. Завтра я повернуся, привезу вам точний

рисунок потрібних стежок, потаємних проходів . . . лише обіцяйте, що ви приїдете до мене. Гіє!

Він говорив, роблячи над собою величезне зусилля, ледве зносячи блиск її очей, таких незвичайних, таких палких. Почув ніби зчавлений вигук дівчини:

— О, Петре, ти мене любиш!

Вона несподівано кинулає йому в обійми і приклала вуста до вуха:

— Не повертайся! — прошепотіла ледве чутно.

Потім сильніше:

— О, любов моя! Я ждатиму тебе завтра з рисунками і з усіма потрібними вказівками.

І знову прошепотіла:

— Вороги в хаті! Не вертайся!

— Я люблю тебе! — Сказав Петро з невимовною ніжністю. — Я люблю тебе й дякую тобі. Привезу тобі завтра все, що ти хочеш.

Може бути, що завтра вже не буде, але не хотілось в це вірити. Шіжним потиском руки розкуINTRAV їй трохи волосся й прошепотів:

— Сьогодні опівночі . . . коло Фрасок . . . я ждатиму тебе . . .

Відірвався від неї, пішов швидко до дверей. Ніхто його не затримував. Віднайшов коня в кущах і почвалав у гори з збентеженим серцем. Може бути, що Гія не зможе вийти до Фрасок. Це ж війна! А може . . . може, цієї ночі вони таки знову будуть разом! Надіявся на це всією благальною силою свого серця. І перехрестився побожно, щоб Бог охоронив його Гію.

Перед очима все стояли чорні рукавички, покладені навхрест, звернені до дверей, що були в нього за спиною. Попереджали зловіщі, фатальні, загрозливі. Але в тому попередженні були Гіїні любов і пошана.

Джек Фостер

ГОДИНА ДОЛІ

Було вже майже опівночі, коли Джим Ловал, головний редактор «Вістей» у Денвері, перервав телефонічну розмову, яку розпочав перед хвилиною, і, покликавши Віллі Торнтон, сказав йому:

— Ось, маємо вістку. Автомобілевий випадок, у якому той, хто провадив авто, загинув. Чи не могли б ви зредагувати цю вістку до виходу нашого останнього видання?

Торнтон, редактор відділу некрологів, перебрав телефон —

— Говорю з Беком? Так, це я, Віллі Торнтон . . . Отже кажіть!.. Покійник називався Валтер Гінтон, тридцяти років, архітект . . . їхав із швидкістю 112 кілометрів на годину . . . налетів на мур на розі вулиць Очо і Давніні!.. помер точно в годині 11 і 31 хвилини . . . Є ще щось?.. Дуже дякую!

Віллі Торнтон пішов до архіву й дістав із загорошеної течки коверт з написом «Гінтон Валтер, архітект». Проглядаючи витинки з преси, він почав записувати те, що йому видалося потрібним: скінчив університет у Єлі. Був потім у Парижі, де студював архітектуру. Побудував кілька кращих будинків Денверу. **Визначна постать вищих класів Денверу. Одружений.**

Віллі Торнтон почав читати витинку, що оповідав про шлюбне життя Валтера Гінтона. Це був витинку з хроніки, складеної після того, як молоде подружжя поверну-

лося з шлюбної подорожі. Молода — Кітті Турнер, чудовий модель для фотографів.

«Пані Гінтон, — що про її красу фотографії, якими ми всі захоплювалися — писав хронікар світського життя «Вістей» — дають лише дуже далеке уявлення, оповідала мені із справжнім ентузіазмом про поетичне містечко Сан Бруно на острові св. Христофора. Перед будинком, в якому на шпильці невеличкої гірки жили молоді, простиралася прегарна долина вся вкрита пальмами; зграї білих голубів літали попід вікна й прилітали їсти з рук...

— «Це був справжній чарівний медовий місяць...» говорила мені пані Гінтон...»

Торнтон поклав витинок назад до коверту, — ця підсолоджена проза, пристосована до того моменту, мало надавалася до некрологу, який треба було тепер написати.

Він проглянув ще інші витинки. Товариське життя Гінтонів, ба, і обіди, вечерниці, різні свята, які влаштовували Гінтони, або на яких вони були запрошені . . . Тріюмфи чоловіка в його професії . . . Потім ішли витинки, що відносилися до їхнього розводу, що стався по двох роках. Пані Гінтон обвинувачувала чоловіка в моральній жорстокості й надто великій байдужності до неї. Валтер Гінтон, виходило, так віддавався своїй праці архітекта та громадському життю, що для дружини в нього не вистачало часу.

Торнтон склав, як міг краще, докупи звичайні в кожному некролозі фрази, і поіс їх до головного редактора.

Ловал пробіг записані листочки, як поліційна собака, що ншпорить за слідом.

— В котрій годині помер Гінтон? — запитав він у Торнтона.

— В годині 11-ій і 31 хвилин — відповів той, заглянувши у свої записки.

— Скажіть же мені, чому Гінтон так поспішався? — і помовчавши хвилину, додав: — Ех, Торнтоне, колего, мені здається, що ви спинилися на півдорозі, залишаючи, може, найцікавішу частину вістки . . . Де тут жінка Гінтона?

— Але ж вони розведені . . .

— Та що з того? Значить — де колишня жінка Гінтона?.. Де вона? Що з нею. Підійть, телефонуйте! Побачимо, що вона скаже. Може почне плакати. Може скаже щось сенсаційне. В усякому випадку, Торнтоне, до того, що ви написали, треба ще щось додати, чимсь його прикрасити . . .

Хоч і дуже неохоче, Торнтон все ж протелефонував до поменканія Кітті Турнер. Відповів йому сонний голос:

— Пані нема. Вона в клініці св. Йосипа . . .

Один із внутрішніх лікарів клініки був приятелем Торнтона. Він негайно його покликав.

— Кітті Турнер? Вона тут . . . але вона померла . . .

— Що ви кажете?

— На жаль, правду. Гангрена сліпої кишки з перитонітом. Перед самою смертю вона все кликала чоловіка: «Валтер! Валтер! Хочу говорити з Валтером Гінтоном!..» Розуміється, я протелефонував Гінтонові. Він відповів, що негайно приїде, але ми ждемо його вже довший час. Не розумію . . .

— Я тобі з'ясую. Він розбився в авті на розі вулиць Очо і Давнінг.

— Невже?! А втім, може, й краще, що він її не бачив. Кажу по щирості, хоч ми й при звичаєні, але все ж іноді робить враження . . . Вона померла, все його кличучи. Поміж риданнями, говорила про містечко Сан Бруно, про долину вкриту квітами, про пальми, про білих голубів, що прилітали їсти з рук . . . Кажу тобі, Торнтоне, що серце краялося, слухаючи її. Але кілька хвилин перед смертю вона ніби проясніла й почала говорити: «Любов моя, нарешті . . . нарешті ми знову в Сан Бруно . . . Ми знову вкупі . . . самі . . . нарешті . . . в другому медовому місяці. . .» — І так заспокоюючись, заснула.

Ловал, стоячи коло письмового стола Торнтона, з цікавістю приглядався до того, що той записував. Прикриваючи рукою слухавку телефону, — Торнтон пере-

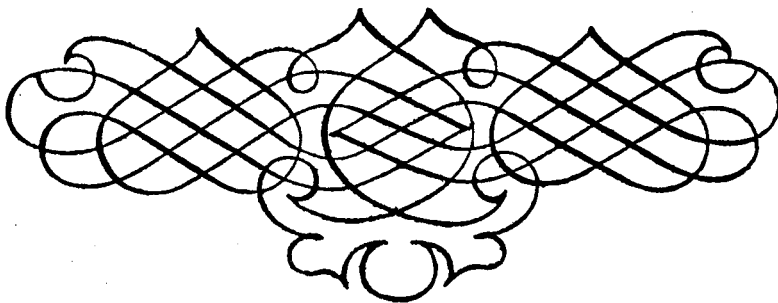
казав головному редакторові те, що йому щойно оповів лікар.

— Оце дійсно вістка! Запитайте його, в котрій годині вона померла, — сказав Ловал.

Торнтон записував відповідь, а Ловал, читаючи записане, покликав директора друкарні:

— Зробіть місце на першій сторінці для вістки на три стовпці. Прегарна жінка, колишня дружина визначної людини. Найбільш сенсаційна вістка цього сезону!

Кітті Турнер померла в годині 11 і 31 хвилини . . .

П. Барабас

ПОЗАСМЕРТНА ЛЮБОВ

Лист закінчувався такими словами:

« . . . І вчора вночі я подумала, що коли ще не було світу, і коли всесвіт був тільки одним туманом, в тому тумані вже були десь наші серця. І тому я подумала, що це були ми, що створили цей світ, ти і я, з єдиною й найвищою метою — любитися. Це прийшло мені в голову вчора вночі, і хоча ти й всміхаєшся, те, щоя тоді подумала, думаю я і тепер . .

Потім ішли ще три рядки, де були поцілунок, запевнення вірності і ім'я у підписі — Марія.

Дідусь тримав цього листа в руці і — плакав. Тричі пробував він устати і піти до сусіднього покою, але кожного разу спинявся. Лише після довгих зусиль він нарешті зміг встати і ввійшов до кімнати. Там було ліжко, а на ліжку молодий чоловік, цілком нерухомий, із схрещеними на грудях руками. Він помер кілька годин тому. Лист був для нього.

Дідусь підійшов потихеньку до ліжка і поклав листа коло подушки. Ледве вимовив:

— Сину . . . це прийшов лист для тебе . . .

І ніби зникався власних слів. Подивився пильно на юнака, що одержав листа від коханої.

І ніби тепер тільки почув нараз усю силу страшного удару і звалився, як сніг на підлогу. І так знайшли його люди з похоронного бюро.

Кожна жалоба зменшується з часом. Відміняється

бодай в глибокий потаємний смуток.

Але одного дня прийшла телеграма. Запитувала:

«Я не мала відповіді на лист. Що сталося? Прошу негайно телеграфувати і писати. Марія».

Дідусь перечитав листа кілька разів. І спробував уявити собі образ дівчини, що полюбила його сина. Вона виїхала була шість місяців тому до Америки до своєї матері. І була між нареченими обіцянка, що вона негайно повернеться назад, як тільки хлопець знайде гарну працю. І тоді вони поберуться.

Дідусь спробував уявити собі її в тій тривозі, що вона, очевидячки, переживає. Ну, і як же йому тепер написати їй, що його син помер, і що це уже чотири тижні, як його поховав? — Ні, це неможливо!

Пошкандибав до телеграфу, написав телеграму:

«Усе гаразд. Будь спокійна. Листа висилаю. Йосип».

Сім слів. Скільки треба, щоб заспокоїти дівчину, що в її серці його син ще був живим. Але тепер ще треба написати листа. Обережно. Уважно. Вибираючи слова, щоб сповістити зрештою трагедію.

Але лист відкладався з дня на день. Ця повинність пригнічувала дідуся. Він уявляв собі дівчину, як вона довідується про жахливу для неї подію. Вона, мабуть, закричала б, і весь світ почорнів перед нею . . .

І поволі в його серці народилося дивне рішення: лист треба таки написати. Але його мав написати його син! Потім, пізніше, у відповідніший момент . . .

Дідусь витягнув старі зшитки свого сина з записками, і почав уважно студіювати його письмо. І коли нарешті йому здалося, що може досить добре його підробити, написав кілька рядків:

«Любов моя! Не писав тобі перше, бо впавав на фабриці, і зломив собі руку. І хоч вона вже поволі вигоюється, моє письмо ще досить непевне. Але це від того нещастя, і я вже таки втомився. Але ти пиши мені довгі листи. Цілую тебе. Твій Йосип».

Кілька тижнів пізніше прийшла відповідь. І дідусь знову написав листа, і потім ще інші листи приходили від дівчини. І дідусь не наважувався написати правду.

Чекав, що прийде якась розв'язка, що доля якось сама вирішить . . . І вже писав цілком, як його син колись...

А в Детройті, в ЗДА, Марія складає листи Йосипа один на один в шухляді. Вона щаслива. Все чекає, що ось прийде остаточний лист від Йосипа: «Прийзжай тепер, можемо вже побратися . . . »

Нараз, несподівано, заразившись десь небезпечною хворобою, вона лягає в ліжку. Має високу гарячку і лікарі не знають, як її лікувати. Одної ночі дівчина, вже прощаючись із життям, каже своїй матері, що не має нікого в світі, крім неї:

— Обіцяй мені, що коли б я вмерла, ти про це не напишеш Йосипові . . .

— Як ти можеш таке говорити?! Серденько моє, тобі вже краще, за кілька днів зможеш устати . . .

— Так. Може бути. Але коли б щось сталося . . . Обіцяй мені йому нічого про це не писати. Ти знаєш, наше кохання не таке, як у інших. Ми любимо одне одного, бо ми створені один для одного . . . Ми вже були порозумілися, коли ще й світу не було . . . Коли б він довідався, що я померла, і він би помер. А я хочу, щоб він жив . . .

Досвіта спинилося назавжди ніжне серце Марії.

А в хаті мати, залишившись сама-самісінька, не знаходить більше сліз. Що має робити? Її дитина сказала їй не писати Йосипові . . . Але ж від Йосипа приходять листи. І якщо не буде на них відповіді, парубок захоче довідатися, що сталося, і знає те, чого не повинен знати.

Вона бере рішення. Вона вирішує писати письмом Марії, і, якщо це можливо, з душею Марії.

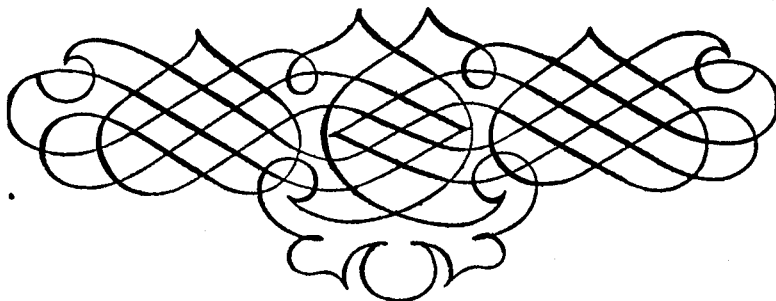
Далеко-далеко в Європі старенький батько не має іншої потіхи, як листи від Марії, що час від часу приходять. Від Марії, що пише його синові . . .

Він такий втомлений, виснажений. Майже вже не бачить. Все гірше підробляє письмо сина.

В Америці старенька мати, також така втомлена, така виснажена. Усе гірше підробляє письмо свої доні.

Але обидвоє продовжують. Не мають іншої цілі в житті.

І листи носять підписи: Йосип, Марія. Носять підписи двох наречених, що стали вже квітами і травюю. Але їхня любов живе понад їхньою смертю.

П. П. Мунро

ВІДЧИНЕНЕ ВІКНО

Гектор Мунро — англійський письменник, автор численних оповідань, що відзначаються своєю жвавістю й стислістю. Народжений в 1870 р в Бірмі, він мало не все життя прожив в Англії. Помер у 1916 р. на антинімецькому фронті в Франції. Оповідання, яке даємо тут у перекладі, характерне для Мунро своїм драматичним, насиченим стилем.

— Моя тітка зараз прийде, пане Неттель, — повідомила дівчинка років п'ятнадцяти, з виглядом дуже самоопанованої особи. — Тимчасом мусите задовольнитися моїм товариством.

Фремтон Неттель зробив усе можливе, щоб сказати щось, що було б приємне племінниці без зменшення поваги тітки. Але в глибині серця відчув ще більш ніж завжди, сумнів, щодо можливості заспокоювання нервів шляхом відвідування зовсім незнайомих осіб. А він же власне для цього вибрав оцей далекий затиснений, сільський куток . . .

— Я дам тобі, — сказала йому сестра, — листи до всіх осіб, з якими там познайомилася. Якщо ти ні з ким не зустрінатимешся, то почуватимеш себе піби заживопохований, і від цього твої нерви ще більше розгуляються . . .

— Чи ви маєте тут багато знайомих? — запитала дів-

чина, коли їй здалося, що мовчанка тривала задовго.

— Ані душі! Моя сестра була тут чотири роки тому і дала мені ввідні листи до кількох своїх знайомих.

— Так отже . . . Ви нічого не знаєте про мою тітку?

— Тільки ім'я і адресу, — це все, що я про неї знаю.

— Три роки тому, — вже після того, як вапа сестра звідси виїхала, — сталося тут велике нещастя.

— Велике нещастя? — перешитав Фремтон, якому здалося, що катастрофи зовсім не допасовували до такого спокійного затишного куточка.

— Вас, мабуть, дивує, що ми залишаємо відчиненим це вікно, неважаючи на пізню пору року, — продовжувала дівчина, показуючи на дуже велике, низьке вікно, що виходило на зелений дворик. — Через це вікно, рівно три роки тому моя тітка побачила востаннє свого чоловіка й двох молодших братів, як вони йшли полювати качок. Коли вони переходили через болото, попали на трясовину. Навіть їх тіл не було знайдено. Тут голос дівчини затремтів і перервався:

— Моя бідна тітка ще досі вірить, що всі вони, — а також і рудий хорт, що був із ними, — що всі вони ще повернуться . . . одного такого дня, як сьогодні. І тому залишає відчиненим це вікно, аж поки не стемніє... Чоловік її мав тоді на руці білого непромокального плаща . . . А, знаєте, що я вам скажу? Іноді в такі тихі, спокійні вечори, як сьогодні, на мене наводить якесь таке дивне почуття . . . Мені починає видаватися, що вони таки повернуться . . .

Дівчинка нараз замовкла, ніби смертельно злякана. Поява пані Сетлетон, що ввійшла до кімнати, прохаючи тисячі разів її вибачити за спізнєня, була для Фремтона вже майже полегшою.

— Надіюсь, що вас не турбуватиме це відчинене вікно, — сказала пані Сетлетон. — Мій чоловік із двома моїми братами пішли на полювання, але незабаром повернуться. Я завжди виглядаю їх через це вікно.

Вона почала весело говорити про перспективи цього річного полювання на качок. Бідолашній Фремтон робив розпучливі зусилля, щоб скерувати розмову на

менш трагічну тему. Але він помітив, що господиня ледве звертала на це увагу. Її погляди постійно зверталися до вікна і зовсім не спинялися на гостеві. Що за нещасливий збіг обставин! Прийти з відвідинами саме в річницю такого фатального дня!

— Лікар наказав мені повний спокій, фізичний і духовий, — пояснив Френтон, страждаючи від такої звичайної у людей помилки — вважати, що чужим людям цікаво знати всі подробиці наших нещасть . . .

— А так . . . невизразно промовила пані Сетлетон.

Нараз очі в неї засяли. Вона випросталася, **хвилинку** прислухаючись . . . але прислухаючись зовсім не до того, що говорив Френтон.

— Ось вони! Йдуть нарешті! — скрикнула вона. — саме вчас до чаю . . . Але як вони заблочені ! . . . по самі очі!

Мурашки пробігли тілом Френтона, і він кинув на племінницю погляд співчутливого жалю. Але очі дівчини були прикуті до вікна, широко розплющені від жаху. Френтон повернувся, і теж глянув у тому напрямку.

В змертвілому світлі сутінок трое чоловіків зближались мовчки зеленим двориком. Рудий хорт утомлено біг за ними.

У всіх були мисливські рушниці. В одного на плечач був накинений, як кирея, непромокальний, білий плащ.

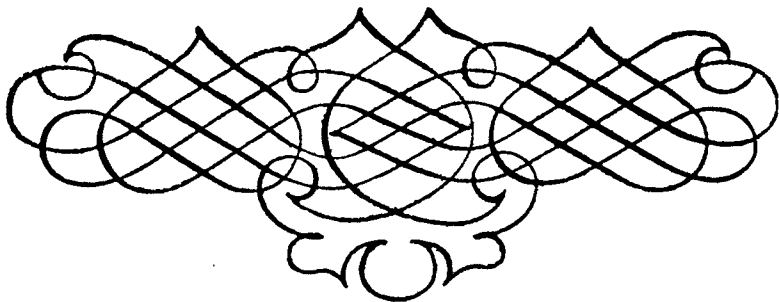
Френтон схопився за свою палицю. Сінешні двері й стежка, всипана піском, пробігли перед його очима, як ледве помітні тіні, як він утікав щодуху.

— Ось і ми, жінко! — вигукнув чоловік із білим плащем. — А що то за тип, що так швидко вибіг, нас побачивши?

— Якийсь дуже дивний тип, що називається — **Нетель**, — пояснила пані Сетлетон. Тільки й говорив, що про свої хвороби, і втік, навіть не попрощавшись . . . Ніби перед якимись привидами . . .

— **Мабуць хорта** злякався, — зауважила спокійно племінниця. — Він мені тут оповідав, що не зносить собак. Одного разу, як здається, за ним і палася ціла тіч-

ка диких псів, десь на берегах Ган'у, і він мусів шукати сховища десь на кладовищі. Цілу ніч довелось йому просидіти в ямі, виритій для покійника, тимчасом як пси вили й казилися навкруги . . . Я думаю, що такої події вистачає, щоб вивести людину на завжди з рівноваги . . .

А. Кронін

ЧОМУ Я ВІРЮ В БОГА

А. Кронін — один із видатніших сучасних англійських письменників. Будучи з професії лікарем він до 1930 р. практикував із великим успіхом у Лондоні, але того року важко захворів. Видужуючи, написав свій перший твір «Замок Гатера», який відразу відкрив йому широкий шлях в літературній кар'єрі. Після того він написав силу різних оповідань та більших і менших романів, з яких особливо популярністю користуються «Фортеця», «Ключі Королівства» і «Великі Роки». В Совітчині твори А. Кроніна заборонені.

Оповідання «Чому я вірю в Бога» — автор, скептик-матеріаліст увірував в Бога.

Загально кажучи, студенти медицини не відзначаються особливою релігійністю. Коли я студіював медицину в Глясговському університеті, я в цьому відношенні зовсім не відрізнявся від своїх товаришів. В анатомках, просякнутих запахом формаліни, що її вживається при розтинах трупів, людське тіло здавалося мені тільки скомплікованою машиною. Жодний розтин тіла не виявляв мені нічого, що я міг би ототожнити з немертельною душею.

Коли я думав про Бога, цю мою думку супроводила усмішка вищости, що виявляла мою зневагу до надто зужитого міту.

Потім, вже з титулом лікаря, я виїхав практикувати

в одну оселю копальників вугля в Південній Галії. Там я почав студіювати життя безпосередньо, почав спостерігати мужність і гарний настрій своїх ближніх в їх боротьбі проти великих кар життя.

Тоді я вперше ввійшов в царство духа.

Коли я допоміг кількакратно у чуді народження; коли я посидів при людях, що конали; коли я відчув легке, але неблаганне биття крил смерти, мої попередні погляди на цей і тамтешній світ захиталися. Я зрозумів, що компас нашого існування вказує більше від того, що нам виявили наші підручники.

Коротко кажучи, я втратив своє почуття вищості, і це було, — хоча я тоді цього й не розумів, — перший мій крок на зустріч Бога.

Люди моєї околиці були глибоко релігійні, і мали таку сильну віру, що вона виявлялася в більшій частині їхніх учинків. Рідко коли проходив тиждень без того, щоб я не одержував ясну ознаку цієї їх переконаності в існуванні Бога.

Ніколи не забуду того випадку, коли, внаслідок вибуху в копальні, залишилися там поховані 14 робітників. П'ять днів пробули вони під землею, а село тимчасом все молилося за них. Коли нарешті рятівникам пощастило відкрити прохід, вони почули, як із глибини заваленого пробою, доносилися до них — дуже тихо — ноты псалми. Це був псалом 129 — «З глибини кличу до Тебе, Господи, Господи, почуй голос мій . . .» Так підтримували ці люди, поховані в землі, свою велику мужність.

І коли вийшли вони на світло Боже, — знесилені, але невшкоджені, — весь величезний натовп, що зібрався був при вході до копальні, підхопив цей самий релігійний гімн, і його мелодія, піднесена тисячами голосів, заповнила луною радости всю вузьку долину.

Коли я з цими поряткованими людьми вийшов нагору, величезний хор голосів захопив мене, наче якась непереможна хвиля, — це був вияв такої зворушливої людської віри, якої не висловити в словах.

Пробувши дванадцять місяців в цій місцевості, я пе-

реїхав до Монмаутшайру, — маленького й дуже відста-лого містечка, де не було відповідних медичних засобів і де велику частину своєї праці я dokonував з допомогою місцевої фельдшерки.

Це була жінка проста, з важким тілом і обличчям, поритим зморщками. Проте, в її ясних очах було стільки щирости, що від неї все її просте обличчя ніби світилося . . .

Вже коло двадцять років повнила вона в цій окрузі свої обов'язки фельдшерки без всякої більшої допомоги. Її завдання було дуже важке — об'їздити околицю в 16 кілометрів і працювати весь день, не зважаючи на ніякі робочі години. Я подивляв її витривалість, її терпеливість і — веселість. Головною базою її характеру була надзвичайна сила саможертвенности. Ніколи вона не була надто занята, щоб не висловити свого співчуття і жалю; ніколи вона не була надто втомлена, щоб не встати вночі, коли її кликали.

Її платня була цілком невідповідна і невиспачальна, і одного пізнього вечора, вже майже вночі, коли ми допіру звільнилися від дуже важкого випадку, я наважився говорити з нею, за чашкою чаю, з цього приводу:

— Чому ви не змусите їх платити вам більше? Всім треба було б підвищити платню бодай на стерліну в тиждень. Бог знає, що ви цього заслуговуєте.

Була хвилинка мовчанки. Вона посміхнулася, але в її погляді було стільки сили, що я зникнів.

— Пане докторе, — відповіла вона, — якщо Бог знає що я заслуговую, цього мені цілком вистачає.

Тоді я ясно побачив, що все її життя, присвячене службі іншим, і вся її саможертвенність були лише постійним засвідченням її віри в Бога. Ніби в блискавці зрозуміння, оцінив я тоді весь величний зміст її життя і відчув порожнечу свого.

Катастрофа в копальні і випадкове спостереження простої селянської фельдшерки витягли мене з болот скептицизму і поставили на тверду землю віри.

Тут я говорю лише про віру в Бога, — що, без сумніву, заслуговує саме тепер на більшу увагу, ніж будь

коли в історії людства. Пів світу, опанованого агеїстичною, безбожницькою ідеологією, знаходиться в невблаганній боротьбі проти релігії й проти ідеї творця.

Тимчасом ми, друга половина світу, залишаємося майже байдужні в нашому відношенні до Бога, такі глухі щодо справжнього зміслу існування, що навіть не звертаємо уваги на страшні небезпеки для духового життя, що нам тепер загрожують.

Існування Бога не можна доказати, як якусь математичну формулу.

І все ж, якщо ми спинимося й почнемо приглядатися до фізичного світу, до його чудес і див, до ладу, що в ньому панує, до його безмежності, що побожно лякає, не можемо уникнути думки про Первопричину, про Творця.

Хто, піднісши в тиї ночі погляд до безчисленних міриад зірок, не відчує переконання, що цей всесвіт не міг виникнути з простого випадку?

І чи наш власний світ, що крутиться в просторі розміреним ритмом, підкорений періодичній зміні пір року, може бути тільки кулею матерії, викиненою випадково з сонця, без всякого зміслу?

Хай хтось відкидає, як цілком вигадане, оповідання Біблії про те, що Бог зробив світ своїми руками протягом шести днів. Нехай, хтось приймає теорію повільної еволюції світу з його первісними складниками, з його викопалинами, з усією науковою доктриною природничих причин. Все залишається одна й та сама первісна таємниця: з нічого не може бути нічого.

Кілька років тому створив я був в Лондоні клуб молодих робітників і запросив одного визначного зоолога, зробити науковий виклад членам цього нашого осередку. На моє занепокоєння вибрав він тему «Початок нашого світу», і з щирим переконанням атеїста описав, як тисячі й тисячі століть тому, при зутіку передісторичних океанів з первісними суходолами народилася, внаслідок фізико-хемічних реакцій, якась ритмічна маса, з якої виникла — але не сказав як — перша жива форма — протоплязматична клітина.

Коли він закінчив свій виклад, присутні холодно поплескали, — як видно, тільки з чемності. Але зараз же один молодик устав нервово з свого місця:

— Вибачте мені, пане, — сказав він, трохи нерішуче. — Ви нам з'ясували, як ці великі хвилі моря вдаряли в берег . . . але, насамперед, звідки взялася ота величезна маса води?

В салі запанувала ніякова тиша. Викладач почервонів, як рак. Потім, перше, ніж міг він щось відповісти, всі присутні вибухнули сміхом. Випрацьована логічна побудова звалилася від одного слова наївного молодика.

В дійсності, в усіх наукових дослідах природи і цілей отих всіх чудесних процесів, що в ній відбуваються, не можна знайти ніякої твердої бази для заперечення існування Бога.

Навпаки, саме ці наукові досліди примушують нас припустити, що в первісному творінні, в рації існування всього всесвіту і в незрівняному функціонуванні природничих законів, все діяв і все діятиме якийсь вищий Розум.

Для багатьох добрих і чесних людей головна перешкода віри в Бога полягає в великому поширенні в цьому світі зла й болю.

— Як можна вірити в Бога, — кажуть вони, — коли світ так терпить від бур і повіней, від голоду, від жахливих понестей, від землетрусів і від найрізноманітніших форм жорстокої смерті? Напевно, цей ваш Бог був вельми недосвідченим архітектором, якщо побудував такий недосконалий світ!

В цьому нашому матеріялістичному світі, що женеться за вейлякими насолодами, ми забуваємо, що в насолодах не може бути ані змислу, ані цілі життя.

Якщо ми приймемо віру в існування Бога і в нескертельність душі, мусітимемо зрозуміти, що наше життя не може бути веселою прогулянкою, але лише дуже коротким часом підготовки, лише моментом, в порівнянні з вічністю, нашої проби і страждань на порозі до іншого світу.

По правді кажучи, ми мусимо страждати, і що біль-

ше ми намагаємося тих страждань уникнути, тим більше терпимо.

Один з наймудріших, але одночасно й найсмирненніших людей, Тома Кемпійський написав такі правдиві слова:

— Поки страждання видаватимуться тобі тяжкими і ти намагатимешся втікти від них, доти вони все більше зближатимуться до тебе, і те терпіння, від якого тікаєш, переслідуватиме тебе по всіх усюдах».

Приймаючи ж терпеливо неприємності і біль, розчарування, нещасливі випадки і горе, ми витримуємо найвищу пробу упокорення волі Божій. Так зробив Іов, коли виголосив повним голосом свій незвичайний акт віри:

«Хай прийде до мене те, що має прийти . . . І хоча б Він мене й вбив, я все вірив би в Нього».

І потім додав із насолодою:

— Перше я чув Тебе своїми ушима, тепер побачив Тебе моїми очима.

Тільки оце внутрішнє світло може виявити нам Бога, бо, в останньому аналізі, як би ми не міркували, нам неможливо проколупнути найменшу частинку поверхні Безконечности. Лише серце відкриває нам Бога.

Під час недавніх моїх відвідин Італії, побував я одного післяполудня в славнозвісному монастирі, що лежить на горбках коло Фієзолі. Оглянув його прегарну церкву з XV століття, перелистав дорогоцінні ілюстровані рукописи, подивляв чудові твори мистецтва, — все це — «зроблене на шану й славу Господа».

Але потім, блукаючи монастирськими садами, відкрив я найбільший скарб.

Там я почав розмовляти з одним дідуганом, зігнутих вдвоє від праці й від ревматизму, але з блискучими очима, що з них проглядав незвичайний спокій душі. Вже більше тридцяти років культивував він цей шмагок землі, роблячи з праці свою постійну молитву.

— У відповідь на мій запит, він показав на сад і сказав:

— Я бачу, як ці мої вишні дають відростки; я бачу як вони розцвітають; я бачу як пізніше вони дають овочі. І тому я вірю в Бога.

Коли б ми могли мати лише соту частину цієї віри, коли б ми могли зробити акт самовідречення, коли б ми могли цілковито віддатися цій вірі, ми знайшлися б на стежці до Бога.

Перший крок до того — визнання:

— Я, — ніщо. Я не знаю нічого.

А проте, що далі ми заходимо цією стежкою, тим більше скріплюється наше довір'я, тим більше зростає наше знання, аж поки досягає щабля незломного переконання.

І коли хто спостерігає, навіть ще невиразно, оте перше проблискування остаточного великого видива, його охоплює почуття, що без нього все наше життя марне і беззмістовне.

Одного разу довелося мені на півночі Англії лікувати людину, що завжди пишалася своїм безбожництвом. Він відмовився був навіть від власної доньки тільки тому, що вона вийшла заміж за вчителя, що був релігійною людиною. Тим не менше, при кінці свого життя, зломлений невилічною хворобою, цей старий скептик відчув пристрасне бажання виправдати себе перед своїм зятем. Кількакратно розпочинав він із ним дискусії на релігійні теми, але завжди закінчував їх словами:

— Не роби собі ілюзій. Я не каюся. Я й далі не вірю в Бога.

— Так, тату, але Він вірить у тебе.

І ця проста заввага покінчила з спротивом батька.

— І ця проста думка може й всім нам служити.

Як би ми не думали, що б ми не робили, ми всі — сини Бога. Він нас жде. І хоче від нас лише одного слова віри, що піднесло б нас до Нього.

Безчисленні людські істоти, протягом століть, моделювали своє життя дійсно по шляхетному, думаючи про Бога і даючи нам тим блискучий приклад.

Він дав мужність безсилим, силу втомленим, надію загубленим у розпачі.

Він знаходиться в кожному з нас, і ми знайдемо Його, як тільки почнемо шукати.

А. Кронін

СВІЧКА В ВІДНІ

Вже від кількох тижнів я потішав себе перспективою вимріяної подорожі до Відня — веселого й гарного міста, яке я добре знав із попередніх відвідин і до якого я відчував щиру приязнь.

Але — з перних же годин, як літак залишив мене на летовищі, в мою душу почала закрадатися гіркість. Готель Брістоль не зміг мене прийняти, і кімната, яку я нарешті здобув в якійсь похмурій будові на Кертнерштра-се, була дуже бідно обставлена і не мала опалу.

На обід тільки й дали мені, що супу з городини та невідмінне варене м'ясо.

Пополудні, неважаючи на гострий холодний вітер, я вийшов, щоб побачити місто, і коли пройшов перед розбитим собором і поруйнованим театром, серце в мене ще більше стислося. Чи ж було це те чарівне безжурне місто, де я зазнав був стільки приємних днів і стільки солодких ночей? Де чув я, як Леман співала в «Богемі», і де, в відкритій колясці, проїздив я вулицями, повними люду, світла й веселощів, щоб узяти участь в «Геврігу» — фестивалі нового вина?

Я знав, що я знайду тут матеріальне знищення, зруйновані доми, гори грузу від збомбардованих будинків, — це правда, я навіть передбачав сумне видовище пошматованих мостів на Дунаї. Але я не міг передбачити того глибокого й німого розпачу, що, як пронизливі холодні

винари, просякав ці сірі вулиці, розбиті й темні.

І в міру того, як ця холодна вогкість проходила мені аж до костей, в глибині мого істота зароджувалося похмуре почуття огірчення проти Божого Промисла, що таке допускає.

І наче, щоб ще збільшити всю цю мізерію, разом із тінями пронизливих лютневих сутінків, почав іти дощ, дрібний, в'їдливий, змішаний з крупами, загрожуючи промочити мені навіть непромакальний плащ, що був у мене поверх вовняного пальто.

Я знаходився тоді в східній частині міста і, щоб утікати від дощу, знайшов собі захисток у найближчому будинку — маленькій церковці, яка якось урятувалася від загального знищення.

Була вона порожня і майже темна.

Тільки червонястий вогник лампадки, що злегка тремтів у віттарі, несміливо пробивався через темряву.

Опановуючи свою нетерпеливість, я сів на лавку і почав ждати, аж пройде злива.

Нараз чийсь кроки порушили тишу, і, повернувши голову, я побачив старшого вже віком чоловіка, що входив до церкви. Не було на ньому ніякого плаща, і вся його постать, — висока, худа й випростована, вкрита лише тоненьким полатаним одягом, виявляли великі злидні.

Він пішов упрост до віттаря, і я помітив, — не без здивування, — що на руках у нього була маленька дівчинка, років шести, так само бідно вдягнена.

Їдійшовши до балюстради, що відділяє віттар від церкви, він обережно спустив на землю свою ніжну ногу. І тоді, — з надто повільних і незграбних рухів дівчинки, — я помітив, що дівчинка — паралітка.

Підтримуючи її ніжно, він допоміг їй стати, дуже повільно, навколوشки і потім так само обережно й терпеливо випростав їй руки так, щоб вона могла схопитися за балюстраду. Коли нарешті все це було осягнено, він усміхнувся до дівчинки, ніби вітаючи її з успіхом; потім став і сам навколішки коло неї, з виразом глибокого зосередження.

Так пройшло кілька хвилин. Потім він підвівся. Я почув легенький згук монети, що впала до церковної скриньки, і побачив, що старий узяв у руки свічку, засвітив її і передав дівчинці. Кілька хвилин потримала вона її в своїй прозорій ручці, і світло слявом оточувало її обличчя і виявляло вираз несказаної радості в її виснажених і блідих рисах.

Вона поставила свічку на маленький залізний підсвічник, що стояв коло балюстради саме напроти вітгара, і залишилася знову в німому захопленні, з голівкою, схиленою набік, приглядаючись до своєї світляної жертви і ніби сама присвячуючись Богові, така покірна й несмілива.

Пролинув ще який мент, і старий знову підвівся і, взявши на руки дівчинку з такою ж обережністю й ніжністю, як перед тим, пішов до виходу.

З хвилиною, як ці люди ввійшли до церкви, я відчув, ніби роблю якесь блюзнірство, заглядаючи потаємно в святиню їхнього інтимного життя. І тимменше, хоч це почуття все зростало в мені, якась непереможна сила примусила мене встати й піти за ними до присінку церкви.

Там, приземившись соромливо за однією з кольон, стояв маленький доморобний візок . . . розкалатаний короб із соснових дощок, що мав за голобельки пару кривих палиць, тримався на двох колесах, позичених, мабуть, у дитячого возика, без всякого натяку на будьякі шини. І в той жалюгідний возик посадив старий свою дівчинку так обережно й уважно, як принцесу в золоту карету, і почав укутувати їй ноги в старий мішок.

Придивляючись до нього зблизька, міг я відразу ствердити свій первісний здогад. Всі риси цього зморщеного обличчя — сивий підстрижений вус, тонкий ніс, очі, що гостро дивилися з-під густих брів, — виявляли справжнього давнього аристократа, одного з тих віденських патриціїв, що їх війна, — без всякої їхньої в тому вини, — кинула в крайню мізерію. Дівчинка, знищені риси якої нагадували риси старого, — була, мабуть, його внучка.

Вкутуючи своїми білими шляхетними руками з численними синіми жилками ноги дівчинки старим мішком, він підвів голову, щоб глянути на мене. Цілий натовп запитів збігся тоді до моїх уст, але щось, — може бути, вираз цього обличчя, повний духовости, — загальмував мою цікавість. Я зміг тільки ніяково сказати:

— Сьогодні дуже холодно.

Він чемно мені відповів:

— Але все ж не так холодно, як було цієї зими.

І знову ми замовкли. Мої очі звернулися до дівчинки, що своїми сумними блакитними очима не відривалась від мене.

— Війна . . . ? — запитав я, все дивлячись на неї.

— Так, війна, — відповів старий. — Та ж сама бомба забила її батьків.

І знову мовчанка, ще довша, ніж попередня.

— Панство приїздять сюди часто?

Але, ледве вимовивши запит, я вже зрозумів, що зробив нетактовність, виявляючи себе надто властивим. Але старий не виявив досади.

— Так, що-дня . . . щоб молитися.

— І додав, злегка всміхаючись:

— І щоби виказати милосерному Господеві, що ми на Нього не сердимося.

Я не знайшов більш ніякого слова, щоб йому щось сказати.

А тим часом, поки я стояв мовчки, він, укутавши ноги дівчинки, застібнув піджака, підніс голобельки возика і — з тою самою легенькою усмішкою і з тою ж самою шляхетною ввічливістю, вклонившись мені, поринув у темряву ночі, що почала вже вгортати місто.

І от, як тільки вони зникли у темряві, в мене знову з'явилося величезне бажання бігти за ними. Хотілося допомогти їм, запропонувати їм грошеву поміч, віддати свого плаща, щоб вкрити ним дівчинку, зробити щось, що рвалося із душі і що варто було б показати світові.

Але . . . я залишився стояти, мов прикутий, там, де стояв.

Я розумів,, що це не була звичайна собі нагода для добродійності.

Я розумів, що, що б я їм не запропонував, вони б відмовилися прийняти.

Навпаки, це ж вони, зрештою, мене обдарували, — вони, що все втратили, не піддалися розпачеві і зберегли свою віру.

Нове почуття піднеслося тоді в мені. Не було вже більше гіркоти в моєму серці, і мої особисті дрібні неприємності мене вже більш не турбували.

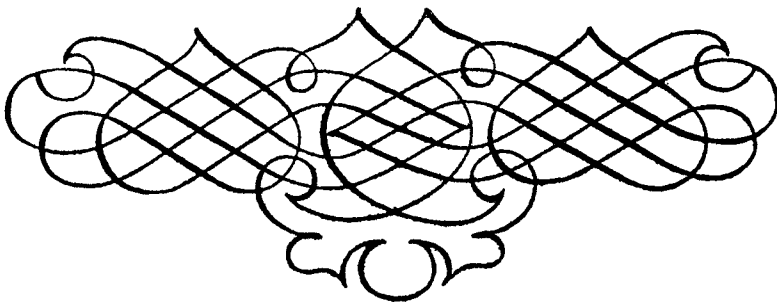
Я відчув тільки великий жаль і глибокий сором.

Дощ перестав. Але я все не виходив із церковного присінку.

Я вагався, ніби не знаючи, що робити, куди йти.

Раптом я повернувся назад і пішов до тої скромненької свічки, що, як маленький маяк, продовжувала — побожна й вірна — горіти між тінями церкви, яка не була більш для мене порожня.

Одна свічка в одному зруйнованому місті . . . Але поки вона горить, здається, є ще надія для світу.

Вінсент Шіан

СИН ХІРУРГА

Такої глибокої й щирої любови, як між моїм приятелем Петром Джоном і його батьком, д-ром Джоном, я ніколи ще не зустрічав між батьками й синами, та й ще в таких літах! Батькові ж уже вісімдесят років, і мимоволі радіє серце, коли бачиш, як він, із захопленням молодика, відвідує щодня шпиталь, щоб оглядати своїх хворих які, неважаючи на його літа, воліють мати його за свого лікаря.

Петрові тепер коло сорока п'яти років, — він присвятився адвокатурі, і має в своїй професії повний усіх.

Батько з сином цілком розуміють одне одного, — навіть у частих випадках, коли в палких дискусіях боронять протилежні думки.

Коли ж Петрові приятелі згадують йому, з деякою заздрістю, про ту взаємну любов, що існує між ним і батьком, він відповідає, посміхаючись:

— Так, це правда, що ми з батьком дуже добре порозуміваємось.

Звичайно, на цій фразі він і обмежується. Але моє довголітнє знайомство з ними обома дозволило мені довідатися про подію, що мабуть, і лягла в основу цього взаємного вирозуміння й любови, що протривали все їх життя.

Коли Петрові було, більш-менш чотирнадцять років,

винахід! В усякому разі він завтра дуже рано піде з дому . . .

Рука, що лягла йому на плече, примусила його розплющити очі.

— Синку, — сказав батько тихо, але з ніжністю й любов'ю, яких Петро ще ніколи не чув в його голосі, — синку, тобі страшно боліло, правда?

Нараз Петро зрозумів, що батько все знав. Але любов у цьому голосі і ніжний тиск руки ніби облегчили йому біль, і туман сліз, що знялися з самого серця, звогчив йому очі.

— Ти знав, тату?

— Знав, але було вже надто пізно, щоб робити щось інше . . . треба було кінчати, — відповів д-р Джон. — Сестра, мабуть, помилилася в дозі. Дарма . . . Ти повів-ся, як герой, і я горджуся тобою . . . Хочу тобі подякувати, синку! Але — ходім! Я відведу тебе . . .

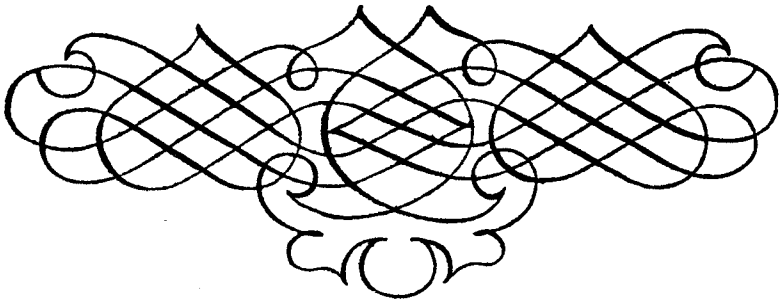
Ніби гаряча хвиля взаємної пошани й палкої приязні виникла між ними, поки вони йшли до Петрової кімнати.

Уклавши сина в ліжку, д-р Джон сів коло нього і побачив патетичний пакунок із білизною, що хлопець був залишив на комоді.

— Бачу, що ти готувався до подорожі, — сказав д-р Джон, ніжно всміхаючись. — Візьмеш мене з собою?

В очах Петра, коли він їх підніс на батька, було нове рішення:

— Я мав піти з дому, тату, — сказав він твердо. — Але я вже не піду.

Роберт Фонтен

ВЕРШОК СЛАВИ

Ось уже кілька років, як я ковтав пожадливо фантастичні оповідання про чарівних фей та грався в Наполеона і Велінгтона. Але одного дня на мене напало непереможне бажання внести будьякі риси життєвої дійсності в мої пригоди.

З верховіття нашої яблуні міг я бачити просторе подвір'я наших сусідів Фербернів, а вньому великі купи дощок, де тамтешні хлопці та непосидюча дівчинка Сара ганялися один за одним, мов несамовиті, і при цьому здіймали неймовірний галас, що здавався мені милишим від усякої музики.

Після деяких вагань, наважився я відкрити своє серце батькам:

— Мені здається, — сказав я, — що вже був би час піти мені до панства Фербернів і погратися там з іншими дітьми. Не буду ж я все життя, мов той дурень, сидіти сам під яблунею . . .

— Зглянься, Боже, над цим хлопцем! — вихопилося в батька. — Один учений, саме сівши під яблуню, щоб трохи на самоті подумати, зробився славним на весь світ, бо тоді впало йому на голову яблуко, що відірвалося від галузки, — думаю, що й тобі, отже, могла б вистачити та яблуня . . .

— Я зовсім не тому хочу йти до Фербернів, щоб шукати слави, — відповів я. — Я хочу до них, щоб бавитися . . .

— Ти ще занадто маленький для таких забав, — сказала мама.

— Я зовсім не такий вже маленький, — відповів я. — Це я тільки такий здаюся . . .

— Хай іде! — вирішив батько, низуючи плечима. — Де б ми були тепер, коли б мати Колюмба не дозволила своєму синові залишити рідне подвір'я?!

На сусідському подвір'ї діти поставилися до мене досить насмішкувато. Сказали мені, що я був занадто малий, занадто кволий, і занадто всього боюся. Мені треба було витратити скарб у десять сентавів, щоб купити морозива для кожного з них, щоб вони дозволили мені взяти участь в їхніх іграх.

Але я не міг зробити нічого з того, що вони робили. Я побоявся скочити з даху сінника в сіно, накопичене долі. Я не зумів добігти далі середини купи дощок і ганебно звалився пазад. Зробив тільки п'ять кроків еквілібриста на високому паркані і вже опинився поміж помідорами сусіднього городу.

І тому, що я виявився найгіршим в зграї, мусів понести відповідну кару. Мене завели до стайні і прив'язали до хвоста коня, що звався Кіком. Це був величезний кінь, дуже спокійний, — але й найспокійнішому коневі в світі не може подобатися хлопець на власному хвості. Особливо влітку, коли по всіх усядах стільки влазливих мух.

Наче з надхнення я побачив перед собою церкву, що закінчувалася прозорою вежею, увінчаною хрестом. Старі ґратки, досить ще міцні, щоб витримати малесенького хлопчика, але ослабі для більшого хлопця, давали мені добру можливість . . .

— О! — вихопилося в мене.

І я почав спокійно лізти вгору, тим часом, як мої насмішкуваті товариші здивовано слідкували за мною очима. Я вліз досить високо, і чув вже тільки ослаблені віддалю вигуки страху за мене. Нарешті доліз я до краю вежі. Вже не було більше ґраток. Залипалися лише гладкі плити.

Я завагався на хвилю. Але відчув якусь дивну це-

вність, що якийсь янгол підтримує мене, вмовляючи мати віру.

— Якщо мене підтримує янгол, — подумав я, — значить Господь Бог хоче, щоб я доліз до самого хреста.

Коли я опинився на вершку, побачив, що виліз по голій високій поверхні, що була скловка, як скло.

Там, долі, мої товариші вимахували своїми беретиками і кричали мені «славу». Я був дуже гордий за себе. Це був дійсно надзвичайний подвиг.

Але дуже швидко мені стало гаряче, почала мучити спрага, і чому я вирішив злізти додолу.

Але це було вже трудніше від того, що я думав. Вилізаючи нагору, я міг ханатися рукою за плити, але, злізаючи додолу, було далеко легше зірватися і полетіти під вагою власного тіла. Мене охопила паніка, і я інстинктивно обняв хрест всіма своїми силами.

— Боже мій! — прошепотів я благально. — Невже ж Ти допустив, щоб я зірвався додолу і розбився на хамуз? Пішли якого свого післанця, щоб порятував мене. Якогось ворона із драбиною. А ще краще якого орла, бо навройд, що б ворон утримав драбину. Допоможи мені, Боже мій, і я вивчу на пам'ять двадцять молитов із молитовника за один найближчий тиждень. Обіцяю Тобі!

Як здається мою молитву почули на небі. Бо, долі, в хаті отця пароха відчинилося вікно, і він сам висунув голову.

Мені полегшало на душі. Ось там був уже післанець Божий. Без сумніву отець парох знайде рішення. І дійсно! Незабаром я почув гомін дзвонів і рев сирени. Мені на допомогу поспішали пожежники!

Водну хвилину величезна драбина почала повзти до мене, і перше, ніж я зміг опам'ятатися, я опинився долі. Цілком неушкоджений!

Опинившись знову на землі я, ще не позбавившись тремтіння, заявив, що дам вияснення лише отцеві парохіві.

І так сталося, що о. Мак Кінтош запитав мене досить непривітно:

— Що означають ці акробатичні вправи?

Нервові піднесення, що відбирало сили в мого тіла,

надавало ясности моему духові.

— Мій дорогий Панотче і Вчителю! — сказав я, — таке звернення зробило на нього враження. — Я відчув раптове бажання наблизитися до неба. Зо мною трапилося те саме, що з св. Павлом. Я навіть побачив те саме біле світло. Повірте мені. І тому я виліз так високо, як тільки міг. Хіба я погано зробив?

Він нервово подивився навкруги себе. Було ясно, що він ризикував своєю репутацією.

— Ні, сину мій. — Відповів він, поплескуючи легенько рукою по моїй вспотілій голові, і не маючи більше змоги поплескати сильніше по іншому місці, — ні! Але до неба треба наблизатися духом, без потреби наражати тіло.

Другого дня вранці при сніданку, у мами вихопився вираз обурення.

— Яка дурна історія! — сказала вона не відриваючи очей від часопису — Ось послухайте: «Невідомий хлопець виліз на вежу церкви. Він пояснив парохіві, що шукав шляху до неба.» Хлопець десяти чи одинадцяти років, як здається.

Тато трохи скривився, ковтнув каву і сказав примирливо:

— Мабуть, здурів хлопець!

— Якщо ви хочете знати мою думку, — сказала мама, — цей хлопець живе напевно в родині, де його не люблять і за нього не дбають, тому він і мав бажання кудись втекти з дому.

— Може бути, — погодився тато.

— Треба було б таких батьків дати до в'язниці, зробила остаточний висновок мама.

— А що ти, малий думаєш? — запитав мене тато. — Ти ж більш-менш того самого віку, що й той лазун.

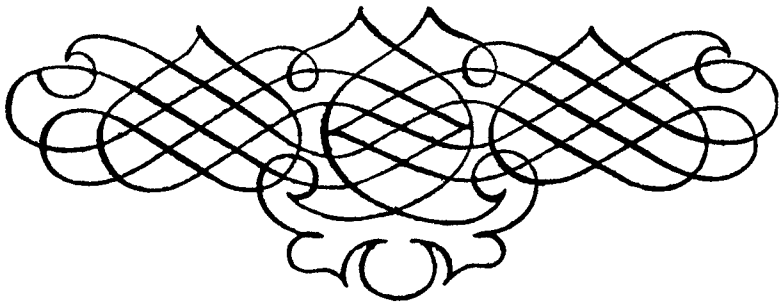
— Я? Не знаю . . . Мені не подобається високо лазити, бо в мене крутиться голова. Але скажи татку, що це там за нова вистава в театрі? Якісь собаки, що скачуть через голову? Дівчата, що гарно співають . . .

Мама вийшла до кухні.

— В другий раз, — прошепотів мені тато, — коли за-

хочеш робити з себе театр, бери з собою крім віри, ще й драбину й мотузку.

— Добре, тату, — сказав я, зашарившись, і майже встромляючи носа в саму склянку.

В. Джекобс

МАВП'ЯЧА ЛАПА

Надворі холодна й вогка ніч, але в хаті, в затишній приємній вітальні горить огонь у каміні. Батько з сином грають у шахи. Коло них, у кріслі, мирно тче старенька з сивою головою.

— Мені здається, він не зможе прийти цієї ночі, — каже п. Гвайт.

— Та ось він уже тут! — викрикує його син Герберт, і дійсно чути, як чийсь рішучі кроки зближаються до дверей.

— Батько встає з місця і, з гостинним поспіхом, іде до входу й повертається з високим дебелим чоловіком.

— Старший сержант Морріс, — представляє він гостя дружині й синові.

Сержант тисне їм руки, сідає коло вогню і з присмістю розглядається по кімнаті, тим часом, як господар іде по віски та по чарки.

По третій чарці, очі в сержанта починають блищати, і він починає розповідати. Родина з зацікавленням слухає цього подорожнього, що прибув із далеких країн і оповідає фантастичні речі про війну, про різні катастрофи, про далеких чужинців.

— Минулого разу ви почали щось мені оповідати про мавп'ячу лапу, що там із нею? — запитав п. Гвайт.

— Нічого, — поспішився відповісти сержант. — Їїодай нічого такого, що варто було б слухати . . .

— Мавп'яча лапа? — перепитала зацікавлено старенька.

— Атож . . . мавп'яча лапа, в якій, здається, є якась чарівна сила, — відповідає сержант тоном, що в ньому відчувається щось сенсаційне.

Троє його слухачів, зацікавлені, нахилиються наперед, ніби хочуть краще чути.

— На вигляд в ній нема нічого особливого, — каже Морріс, порпаючись у кишені. — Це звичайна собі висушена лапа мавпи.

Він виймає й показує. Пані Гвайт із обридженням відкидається назад, але її син уважно придивляється до того, що сержант тримає в руці.

— Що ж у ній особливого? — зпитує пан Гвайт.

— Вній перебуває якась чарівна сила, що надав їй один старий факір Індії, — пояснює сержант. — Він хотів виявити, що життям людей керує наперед визначена доля, і що кожний, хто наважився б піти проти її визначення, заплатив би за це своїм щастям. Чари, вложені в цю лапу, полягають у тому, що троє різних людей можуть задовольнити, завдяки їй, своїх три різні бажання.

Стільки урочистости було в голосі Морріса, що його слухачам видалося надто легковажним той сміх, з яким вони зустріли його перші слова.

— Чому ж ви не висловіте своїх трьох бажань? — запитує пан Гвайт.

— Я вже їх висловив, — відповідає Морріс тихо, і його осмалене обличчя блідне.

— А були ваші бажання задоволені? — питає старенька.

— Були задоволені, — відповідає Морріс, і його білі міцні зуби цокотять по вінцях чарки.

— Був ще хтось, що висловлював свої бажання? — знову запитала старенька.

— Перший її власник мав усі три свої бажання сповнені. Не знаю, яких були перших два, але третє було — смерть. Після цього ця мавп'яча лапа перейшла до мене.

Від похоронного голосу Морріса на присутніх видала льодова тиша.

— Якщо ви вже висловили свої три бажання, Моррісе, ця лапа вам уже більше не потрібна. Нащо ви її тримає-

те в себе? — запитав нарешті пан Гвайт.

Сержант хитнув головою:

— Мабуть я й сам не знаю, — відповів він повільно. — Я думав її продати, але потім передумав. Досить уже вона накоїла лиха.

Нараз, несподіваним рухом, він кинув лапу в огонь. Пан Гвайт, здушуючи мимовільний крик в горлі, швидко схиляється й вихоплює лапу з гарячого приску.

— Залишіть її краще там: Хай вона згорить, — каже сержант.

— Якщо ви її більше не хочете, — каже господар, — залишіть її мені.

— Не хотілося б мені цього робити, — відповідає Морріс, і видно, що це прохання йому дійсно не подобається. — Проте, якщо ви настоюєте, вона — ваша. Але не винуватьте мене потім за те, що може статися.

Гвайт розглядає уважно своє нове придбання.

— Як висловлюються бажання? — питає він.

— Тримайте лапу в правій руці і скажіть те, чого вам хочеться, голосно. Але я вас попереджую, уважайте на наслідки...

**
*

Як тільки двері зачинилися за гостем, Гвайт дістав мавп'ячу лапу з кишені і з сумнівом подивився на неї.

— Найгірше те, — сказав він, — що я навіть не знаю, чого бажати.

— Ти був би щасливий, коли б ти звільнив свою хату від боргів, заплативши решту гіпотеки, правда? — запитав Герберт, поклавши йому обидві руки на плечі. — Отже, попроси 200 стерлінгів, — цього тобі вистачить.

Батько, соромливо всміхаючись з власної легковірності, взяв талісман у праву руку:

— Бажаю двісті стерлінгів, — сказав він, чітко вимовляючи слова.

І нараз — скрикнув. Син і дружина кинулися до нього.

— Вона ворухнулася! Коли я висловив своє бажання, вона скрутилася в моїй руці, як та гадина.

Родина знову посідала коло вогню, аж поки батько з сином не викурили своїх люльок. На дворі вітер лютував ще більше, ніж коли. Від грюкоту дверей, що чараз зачинилися на верхньому поверсі, старий первово підскочив. Незвичайна гнітюча тиша охопила їх всіх, коли вони повставали, щоб іти спати.

— Бажаю тобі, — сказав Герберт батькові, веміхаючись і даючи йому на добраніч, — бажаю тобі знайти на ліжку торбу грошей . . . і якусь страшну морду на шафі, що перекривлялася б перед тобою і верещала . . .

**

Другого дня вранці, сидючи вже за сніданком при столі, освіченому ясним зимовим сонцем, всі троє сміялися з своїх учорашніх страхів. Мавп'яча лапа, суха й чорна, лежала на каміні, куди її кинуте зневажливо, на доказ браку особливої пошани до її чародійних особливостей.

— Які ми були наївні, — сказала старенька, — що вислухували такі дурниці. — Хіба ж це можливо, щоб у наших часах сповнювалися бажання в подібний спосіб?!

— Морріс казав, що все відбувається в найнатуральніший спосіб, — так, що все може бути приписане звичайному збігові обставин, — відповів їй чоловік.

— Гаразд, отже не розтрайте грошей, поки я не повернуся, — пожартував Герберт, встаючи, щоб іти на фабрику.

Мати засміялася і відпровадила його до дверей.

Життя в хаті знову пішло своїм звичайним спокійним ритмом, але опівдні, як двоє стареньких вже сіли обідати, помітила пані Гвайт, що якийсь незнайомець якимось дивно блукав навкруги хати, дивився на неї нерішуче, ніби намагаючись увійти, то знову спинявся, ніби не наважуючись. Старенька відразу зв'язала в думках цього незнайомого з двома стами стерлінгів, і це примусило її до нього приглянутися і сконстатувати, що він був гарно вбраний і мав на собі чорного, блискучого, мабуть, зовсім ще новенького, капелюха. Тричі спинявся він перед хвірткою і потім знову вирушав далі. Нарешті, поклав

він руку на клямку, рішуче відчинив хвіртку і пішов стежкою, що вела до хати.

Незнайомець був явно заклопотаний і нервовий. Очі його швидко оббігли вітальню.

— Я отримав доручення вас відвідати, — сказав він нарешті, і нахилився, щоб зняти якусь порошинку з штанів. — Я приходжу від дирекції фабрики Мов і Меггіне.

Старенька злякано витріщила на нього очі:

— В чому річ? — запитала вона, стримуючи віддих. — Може щось сталося Гербертові? Його скалічено?

Відвідувач схилив, стверджуючи, низько голову:

— Дуже важко, — сказав він тихо. — Його вліяла одна з машин . . .

Відвідувач нервово відкашлявся і підійшов повільно до вікна.

— Дирекція фабрики доручила мені висловити вам глибоке співчуття з приводу такої страшної і болючої втрати, — сказав він нарешті, не дивлячись ні на кого і ні на що.

Глибока тиша пройшла за його словами. Старенька, цілком синя, дивилася в одну точку, майже не дихаючи.

— Мушу ще додати, — продовжував вісник смерті, — що дирекція фабрики не несе жадної відповідальности в цьому трагічному випадкові. Але, без огляду на це, з уваги на попередні заслуги вашого сина, вона дозволяє собі запропонувати вам, як винагороду . . .

Гвайт випустив руку дружини і, вставши з місця, глянув з жахом на відвідувача. Його висохлі уста запитали:

— Скільки?

— Двісті стерлінгів.

Вже не чуючи процизливого вереску своєї дружини, Гвайт блідо всміхнувся, простяг вперед руки, ніби сліпий, і впав непритомний.

**
**

Свого дорогого покійника двоє стареньких поховали на цвинтарі, що знаходився в трьох кілометрах від їх-

ньої хати, і повернулися знову додому, де все було — самотність і тиша.

В безнадійній упокореності проходили дні.

Але тиждень пізніше, Гвайт прокидається раптово вночі, простягає руку і констатує, що коло нього немає нікого. Від вікна чути притишені ридання. Старенький підноситься й прислухається.

— Іди сюди, — каже він ніжним голосом. — Там надто холодно.

— Моєму синові ще холодніше, відповідає вона і продовжує плакати.

Цей сумний звук поволі слабне в ушах старенького. Ліжко тепле, і його повіки повні сну. Він засипає, але пронизливий крик його жінки знову його будить.

— Мавп'яча лапа! — кричить старенька, мов божевільна. — Мавп'яча лапа!

— Де? Що з тобою? — запитує він, стурбований.

— Дай мені мавп'ячу лапу! — кричить старенька. — Що ти з нею зробив? Де ти її подів?

— Вона у вітальні, — відповідає старенький, здивовано. — Нащо вона тобі?

Але старенька одночасно плаче й сміється:

— Мені оце допіру прийшло в голову, — кричить вона несамовито. — Залишаються два інших бажання . . . ми ж висловили тільки одне . . .

— Чи тобі не досить? — питає він гостро.

— Ні! — відповідає вона тоном тріумфу. — Ні! Ми висловили тільки одне бажання. Вставай зараз же, принеси лапу і проси, щоб наш син повернувся до життя!

Старенький сідає в ліжку, наче його підкинула яка пружина, і натягає нервово ліжники на ноги, що тремтять нестримно.

— Боже милосердний, чи ти збожеволіла?! — кричить він, виходячи з себе. Засвіти бодай свічку!

— Іди принеси лапу! — наказує вона. — Іди зараз же і роби те, що я тобі кажу. Перше наше бажання сповнилося, чому б не сповнилося й друге?

— Це був простий збіг обставин, — белькоче старий.

— Іди зараз же, принеси і проси! — кричить далі ста-

ренька і тягне його за рукав до дверей.

Він сходить у темряві сходами і напomaцьки добирається до каміна. Мавп'яча лапа лежить на своєму місці. Тоді жахливий страх на нього нападає . . . страх перед тим бажанням, що, хоча й невисловлене, може зробити, що його покалічений син нараз з'явиться перед ним у цій темній кімнаті! Холодний піт укриває його чоло. Він намагається зорієнтуватися, обмацуючи край стола, і йде до сходів, щільно тулячись до стінки, з жахливим талісманом у руці.

Коли він вертається до спальні, обличчя його дружини ніби змінене. Вона невимовно бліда, і чекання поширює її очі. Наляканому старому видається, що й її вже посіла якась надприродна сила, і йому її страшно.

— Преси, — кричить старенька.

— Це ж божевілля, це був би влочин! — белькоче старий.

— Преси! — повторює його дружина.

Він підносить руку:

— Хочу, щоб мій син повернувся до життя.

Талісман падає дoдoлу, і старенький дивиться на нього з жахом. Потім падає, весь трусячись, у крісло, а стара, з очима, повними надії, біжить до вікна і підносить заповню.

Старий тремтячи від холоду, залишається сидіти, і поглядаючи на жінку, яка щільно дивиться через вікно. Недогарок свічки, що був уже вигорів нижче вінця порцелянового підсвічника, відкидає змінливі тіні на стінки та на стелю, і нараз, спалахнувши, гасне зовсім.

Гвайт із паскудним почуттям майже радісного полегшення, що талісман цього разу скрашував, повертається до ліжка. Кілька хвилин пізніше і старенька, мовчазна й знесилена, лягає коло нього.

Обидва мовчать, але, в безсонні, стежать за тіканням годинника, що відбиває свій тік-так. Сходи риплять... Темрява гнітить.

Нараз — грукіт у вхідні двері.

— Що це? — питає стара, підносячись у ліжку.

Знову грукіт розриває тишу.

— Це Герберт! — кричить пані Гвайт. — Це Герберт.

Вона біжить до дверей, але її чоловік добігає скоріше і, схопивши за руку, міцно тримає.

— Це мій син! Це Герберт! — кричить вона, борючись із ним, щоб звільнитись. — Ти забув, що цвинтар знаходиться в трьох кілометрах від нашої хати. Я мушу відчинити двері синові.

— Ради Бога, не впускай його! — лементує старий.

— Ти боїшся власного сина! — кричить вона. — Пусти мене! Я зараз, Герберте, я зараз.

Грюкіт у двері все відновлюється. Нарешті старенька, сильним поштовхом вихоплюється із рук старого, вибігає пavidенько з спальні і кидається чимдуж сходами вниз. Її чоловік чує, як вона здіймає ланцюг із дверей, як потім повільно важко відсуває засув . . . Потім чує розпачливий її голос:

— Ще верхній засув . . . Я не можу до нього дістати.

Але чоловік її стоїть уже навколінках в темній спальні і шукає по підлозі напوماцьки, гарячково, похалцем, мавп'ячу лапу. Коли б тільки він міг знайти її перше, ніж той привид увійде до хати! Від безнастанних тривожних ударів у двері все тремтить. Старий чує, що його жінка вже тягне стільця до дверей. Ось вона ставить його. Ось уже він чує гуркіт верхнього засува, що повільно починає посуватися. Але саме тоді знаходить мавп'ячу лапу і розпачливо прихалцем виголошує своє третє бажання.

Удари в двері нараз уриваються, — хоч луна від них ще ніби йде хатою. Старий чує, як двері відчиняються. Подув холодного вітру бурхливо підноситься аж до спальні і разом із ним стогін розчарування бідолашної жінки.

Але саме те, що той стогін означає, дає мужність старому прибігти до неї, а потім вийти з нею разом аж до вихідної хвіртки.

Ліхтар освітлює тремтячим світлом цілком порожню вулицю.

Августо Л. Жіневі

ДІТИ

Хлопцеві було, мабуть, яких тринадцять років.

Він працював на слоді ями, викопаної на вулиці, на-правляючи руру газпроводу, що тріснула. На голові в нього було покриття в роді шолома, очі були сховані за грубими окулярами, а обличчя вкривала сітка, що боронила від іскор оксидувальної лямпи, що відскакували від розпаленої рури.

Хлопець працював уважно і добре; але видно було, що нервувався.

А нервувався тому, що якась дівчинка спинилася над краєм ями і дивилася на нього.

Дівчинці було яких одинадцять років, і була вона дуже гарненька. Під рукою в неї була торба з книжками, і походила вона, як було видно з одягу, з багатой родини.

Поволі хлопець заспокоївся, і знову його рухи зробилися точні й розмірені: йому хотілося, щоб дівчинка побачила, як він уміло й добре працює.

Він глянув нагору, але зараз же знову схилився над працею. Йому здалося, що очі дівчинки були привітні і повні захоплення і здивування. І хлопцеві було це дуже приємно.

І знову він глянув нагору, бо боявся, що дівчинка вже пішла геть. Але ні! Вона стояла на тому ж самому місці і цього разу йому усміхнулася. Хлопець запарієся під своєю сіткою, але теж усміхнувся.

Ось він уже скінчив свою працю. Підвівся і зняв свій шолом. Подивився на дівчину і ще раз усміхнувся. Набрався хоробрости:

— Добридень! — сказав він.

— Добридень! — відповіла дівчинка.

Але їхня розмова на тому й скінчилася, бо вони не знали, що далі сказати.

Хлопець почав оглядати направлений газопровід, загалом оксидувальну лампу і ніби цікавився виключно зробленою роботою. Потім знову підвівся і сказав:

— Кінчив.

Дівчинка відповіла:

— Гарно!

— Що гарно? — запитав хлопець.

— Ця лампа і всі ці іскри, що відлітають від рури, коли ти її торкаєшся, і оцей шолом на голові. Все гарне, — сказала дівчинка.

— Мені воно теж гарне, — сказав хлопець. — Мені дозволяють робити цю працю, бо я її добре роблю, — сказав гордовито. Потім додав: — Тепер оцим цвяхом я надпишу своє ім'я на направленому місці, де залізо ще м'яке. Я завжди його підписую на всіх рурах, що направляю. Незадовго в усьому місті буде чимало рур з моїм іменем.

Видно було, що був задоволений.

Нахилився і написав цвяхом: «Д. Г.»

Мене зовуть Джонні Гіліган, — пояснив він і уважно підчистив свої літери.

— О, Джонні! — вихопилося в дівчинки.

Хлопець здивовано подивився на неї. І знову ввесь почервонів: дівчинка назрала його ім'я!

— Що тобі? — запитав.

— Напиши, будь ласка, і моє ім'я! — сказала дівчинка.

Хлопець був збентежений.

— Твоє ім'я на газопроводі? — запитав він. — Але ж ти не вмієш направляти рури.

Але дівчинка доправлялася свого, майже благаючи:

— Напиши, будь ласка, і моє ім'я, Джонні! Напиши біля свого. Мене зовуть — Лілі Фрідман: Л. Ф.

Хлопець почував себе в потилицю.

— Воно не було б правильно, — сказав він. — Але якщо ти вже так хочеш, можу це зробити.

— О, будь ласка, папши, Джонні!

Хлопець витиснув на ще м'якому металі літери дівчини біля своїх. Коли скінчив, обидвоє з задоволенням подивилися на зроблене. Почували себе дуже щасливими. Відчували, що це була для них дуже важлива річ. Потім хлопець сказав:

— Тепер мушу віднести струмент до робітні. Якщо підеш зо мною, покажу тобі горно, де роблять вугіль-кокс. Дуже гарно дивитися.

Але дівчинка вагалася, бо боялася заїзнитися додому, — мама напевно її за це ганила б. Але її дуже хотілося подивитися на горно, в якому роблять вугіль-кокс.

— За півгодини ми дійдемо й вернемося, — сказав хлопець. — Робітня тут недалеко. Потім я тебе відведу додому, бо сьогодні я вже вільний.

І так Джонні взяв за руку Лілі, і вони пішли разом до газової фабрики, і Джонні весело привітав свого приятеля Аля, що проїздив велосипедом. Рука Джонні була шоретка і чорна, а рука Лілі м'яка й біла. У другій руці Джонні тримав свою полотняну напів подерту торбу з струментом, а Лілі в другій руці тримала торбу з тонкої шкіри, в якій були кілька підручники. Робітничий одяг Джонні був старий, витертий і полинялий; суконка Лілі була з шовку, і прикрашена навкруги ший тонким мереживом. Дивна парочка були Джонні і Лілі, і люди, проходячи оглядалися на них, трохи здивовані, але потім усміхалися, бо помічали безневинну радість в дитячих очах.

Бо й дійсно Джонні й Лілі були дуже щасливі, тому що йшли разом оглядати горно фабрики і тому що їх імена мали бути тепер виписані поруч одне одного на всіх рурах, що їх Джонні направлятиме в місті.

І вони думали, що саме тому вони були щасливі.

Але насправді, вони були щасливі тому, що добрість і простіть були тоді в їхніх душах.

Таро д'Енцо

МУРАШКИ В ОАЗИ (Ніби жарт)

На зеленкуватому окрайці загубленого в пустелі оазу, коло самого муру зруйнованої церкви, ще досі дорогої ріжним беззубим та обдертим дідам і бабам ворожим всяким змінам і поступові, розтанувався великий мурашник.

Це місце під нову мурашкову оселю знайшла й вибрала трійка відважних розвідників, після того, як Рада Старшин твердо — і майже одногolosно — вирішила покинути пустелю й переселитися до якогось цивілізованого міста.

Правду кажучи, цей окраєць оазу, загубленого в далекій пустелі, не був ще цивілізованим містом, але хіба в наші сурогатні часи не міг він бути сурогатом міста?

В усякому разі, в просторах жовтого піску, поміж пересувними горбами непевних дюн, залишатися далі було неможливо.

Затяжна війна в далеких країнах, де жили люди з світлою шкірою, що в деякого часу почали з'являтися і в пустелі, наповнюючи простір незрозумілим гуркотом, примусила чимало п'яшок відмовитися від бажання йти за прикладом тих очайдушних родичів, що не послухавшись попереджень ластівок та жайворонків, поворотців із Європи, відлетіли були до тої збожеволілої країни. Щоб стлумити тугу за батьківщиною, вони тепер розважались тим, що з особливою насолодою поїдали білі му-

рашкові подушечки, нищачи таким чином мурашкову расу, можна сказати, в самому корені.

До того ж ще й вітри, розлючені тим, що якісь людські пекельні винаходи відбирали їм монополне панування в небесних просторах, з деякого часу піби показали і в поривах ошалілого вихру так здіймали й крутили в повітрі пісок, що й найвитриваліші мури мурашкових сховищ не витримували, завалювалися й витворювали такий безладний хаос, що в ньому ніяке впорядковане життя не було можливе.

Збільшилася також кількість бездомних мурашок-скитальців, які виемігрували з місцевостей, де цивілізація набрала надто войовничих форм. Все це вносило розгартянн в цивільне життя, порушувало встановлені норми і відбивалося на громадській моралі.

І того самого дня, ксіма панований президент, що користувався загальним признанням з того часу, як, після плебісцитних виборів, наказав виписати на своєму президентському прапорі програмове гасло: «Ані сплятися, ані бігти!» зібрав Раду Старшин і промовив до неї з тою схематичною красномовністю, якої він був майстер.

— Ви знаєте краще від мене, що становище робиться для нас, із кожним місяцем, все критичніше. Я довгі ночі присвятив був обмірковуванню цієї справи і прийшов до висновку, що ми мусимо залишити ці папі прадідівські піски, якщо не хочемо остаточно загинути, розвіяні вітром. Очевидно, десь порушено норму загальної гармонії, якщо дощі більше не йдуть тоді, як їх треба, якщо птиці більше не влітають в далекі країни, і якщо хвилі світового розгартяння викидають нам стільки всяких бездомних скитальців. В повній свідомості поручено мені мандату, я піддаю на ваше свобідне обміркування справу нашої звідси еміграції. Я не хочу перейти до історії, як приклад президента, що чи то внаслідок своєї короткозорости, чи свого безвілля, порушив хартію нашої конституції, — я волів би скорше усунутися (голоси: ні! ні!), аніж мати за надгробок порушення про-

фесійної честі. І тому звертаюся до вашої розважної думки мудрих і досвідчених радників.

Тут треба пояснити, — хоча це річ і так всім відома, — що мурашки пустелі від двох століть застосовували на загальне задоволення вибори досмертного президента, що залишався ним на все своє життя. Вибір падав звичайно на мурашку, що була чесна в праці, здібна в труднощах, зрівноважена в успіхах, невідступна лестоцям, задоволена найменшим, неохильна до насильств, готова до вияву мурашкової солідарності, ворожа всякій несправедливості, не надто високого, але зате здорового розуму, більш схильного до зрівноваженості. Ця форма патріархального уряду породила добробут і забезпечила спокій і лад серед громади.

Дискусії, що виникли після промови президента, були короткі й вирішальні. Великою більшістю голосів Рада Старшин висловилася за масову еміграцію, з єдиним застереженням — не робити справи наспіх, але повільно відповідно до власних можливостей, солідно підготувавшись, щоб, наколи б виникнули які ворожі акти на новій землі, бути готовими до всякої несподіванки.

В склад розвідки ввійшли три мурашки, що впали з неба, разом із уламками розбитого літака.

Вони вже так застосувалися до нового пустельного життя, що відмовилися від свого первісного громадянства і вписалися в корпорацію будівничих, де навчили колег, деяким тонкостям цивілізації, які ще були не дійшли до просторів пустелі.

Це ж вони підказали думку вибрати за місце нової оселі рід якоїсь печери, що була знайдена в великій кам'яній брилі, яка впала була з муру зруйнованої церкви.

За декілька днів всередині все вже було вичищено, поставлено міцну загороду коло входу, навмисно зменшеного, і введено подекуди деякі позначки нового цивілізаційного комфорту.

Єдина річ, що не знайшла відповідної оцінки, була стеля президентової кімнати, надто багата на орнамент. Бо ледве президент ввійшов до неї, схилив сьєю руду голову й сказав поважно:

— Ми повинні розбудувати для всіх нове життя, а не

для мене творити щось окреме. Видно ті, що таке вигадали, прибули здалека і ще не зрозуміли нашого суворого й тверезого життєвого стилю. Я хочу жити, як і всі інші, серед усіх інших, щоб краще відчувати їх потреби. Я відмовляюся також від задушливої охорони тієї озброєної гвардії, що ізолює і, зрештою, бальзамує, хоча й з добрими замірами охоронити. Я не почуваю потреби в жодній охороні, бо не зробив нікому ніякого зла (голоси хором: правда, це правда!...) і тому віддаю себе, як, зрештою, це й завжди робив, своєму народові, касуючи між ним і собою всякі перегородки. Ми знаходимося тепер в нових умовах життя, відмінних від тих, в яких ми всі виросли. Я вимагаю від усіх дисципліни. І я сам дав приклад тої дисципліни, а вам довіряю її контролю.

Ще не зійшов на небі новий місяць, як серед комах навколо поширилася вістка про примірне, зорганізоване, активне, радісне життя новоприбулих. І багато їх приходило, щоб подивитися, але дуже мало, щоб чомусь навчитися.

Найбільш цікаві були біло-блакитні метелики, що злітали з верхівля пальм: звиклі бачити все згори вниз, вони виявляли деяку зневагу до темних лав мурашок, що від сходу сонця аж до його заходу перехрещували в постійному русі поверхню землі. І таке їх відтошення викликало деяке обурення серед працівників другої шереги, що дозволили собі навіть на кілька нечемних виразів на адресу тих марнославниць.

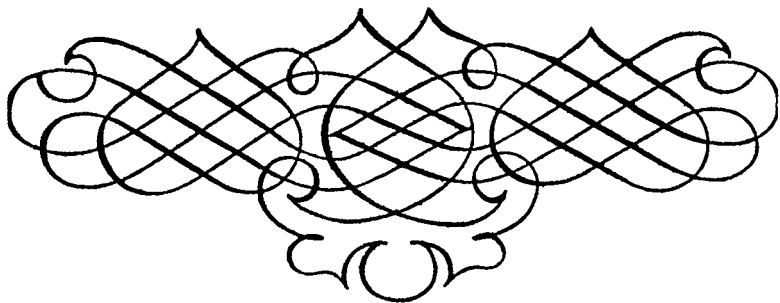
Але начальник відділу, що був досвідченою мурашкою і багато вже чого бачив на світі, їх заспокоїв:

— Не забувайте того, чому вас навчили батьки наші, які здобували свою мудрість із досвіду, а не з фантазії: метелики — це ж тільки два листочки, прикріплені до червяка: коли кінчиться тепла погода, листочки зів'януть, і червяк помре. Їхнє завдання — літати, а не щось робити; насолоджуватися квітами, а не пляхетним задоволенням докраної праці. Коли вони впадуть, мертві, на землю, ми все ще будемо працювати на нашому місці. — як і до того, і краще, як до того. Всі ці безчисленні метелики, повірте мені, пролітають в житті з своєю рай-

дугою барв, під фанфари цикад та джмелів, як пролітають і бурі, і мрії, і зрештою — що від них залишається? І зрештою — хто після них залишається? — Тільки ми і наша праця.

Тоді одна мурашка, що втікла була сюди аж з країни колективістичного божевілля та тоталітаристичної диктатури, пробурмотіла сама до себе, приладуюючи до спини шматочок зернятка:

— Шкода мені тих із наших, що, залишавшись, вирощують собі крила: їхню ж долю задалегідь припечатано. А проте — хіба ж вони не пани своєї долі? Ні, жити їй давати іншим жити, не калічачи нічийого життя, — це ж закон такий простий і самозрозумілий, і хіба не дивно, що ми, найменні істоти з всесвітньої дрібноти, це краще розуміємо, як оті великі двоногі істоти, що їх країну я так радо покинула, і що її, якщо не здрірю, ніколи вже більше не побачу?!..

Еразмо Пінета

ВІЗІЯ КОРОЛІВ-МАГІВ

Я побачив себе в якійсь спустошеній чорній країні. Чорнота її простягалася ніби аж в засяг ока. Ходячи взад і вперед, я відчув під ногами і зрозумів, звідки ця чорність: земля була вкрита безформними шматками заліза і цементу. Там далі — кістяки величезних будинків.

І все ж ці місця були мені знайомі, ніби я вже був тут колись, — хто зна, може в дитинстві.

Але земля моїх дитячих років вкрита була зеленню, то була плідна земля. — Земля, що їй майже приспівувало сонце.

А так вгорі, між зірками й хмарами, три королі йшли за своєю зіркою. Верблюди, якими вони їхали, як і весь їхній почот, підносячи голови, слідували за зіркою. Ріжнотоманітність їхніх убрань та торб із дарунками була така незвичайна, що, коли я на хвилинку заплющив очі, здавалося, за ту маленьку хвилинку небо вже вспівало вбрати новий різнобарвний одяг.

Тим часом на чорній землі залізні дерева давали оливіні овочі. Біля тих дерев тисячі дітей кусали ті овочі з розпачем і пожадливістю, намагаючись заспокоїти голод і спрагу. День був хмарний, сумний, темно-сірий.

Коли ж прийшла ніч, я побачив, що всі ті діти підносилися в небо, ніби прийшла вже їм пора відійти остаточно.

Вони підносилися повільно, важко, ніби після тяжкої днини. Нагадували вони мені чорноробів Сходу, що тягнуть великі камні нагору, допомагаючи собі вигуками: «Гай-то! Гай-то!». Але ті діти не вимовляли ні слова. Лише знеможені обличчя та погляди очей, загублені десь на Заході, відбивали іноді бажання щось сказати.

Від часу до часу, коли вони розкривали уста, щоб передихнути, видно було їх поломані зуби та пересохлі язички. Мабуть, тому й не могли вони говорити.

Вони підносилися з простягненими вперед руками і з долонями, відкритими вгору, ніби надіялися щось згорі дістати. А безсилі пальчики намагалися іноді зійтися в кулак, щоб кинути його в хмари.

Коли хтось із них падав, сотки рук простягалися ніжно і, підхопивши, садовили комусь на плечі. І дивно було бачити, як такі кволі істоти могли перетворитися в сильних Христофорів.

Нараз — сталася зустріч. Гомін здивовання перебіг дитячим натовпом. Потім здивовання змінилося в тишу, майже в побожну молитву, і захоплення освітило обличчя ласкою усмішки.

Дорогоцінні торби відкрилися . . . ні, висипалися з хмар на маленькі простягнені ручки. Але ніхто не дякував. Ніхто нічого не просив, перебираючи. Кожен ніби був задоволений тим, що кому випало, і не вередував, волюючи те, або інше. Було враження, ніби ті дарунки були чимсь, що давно їм належало, але десь забарилося. Було враження, що діти про все те колись уже чули, і тільки були призабули. Але призабуте залишалося в їх підсвідомості.

Разом із іншими дарунками, кожний отримав і кошик з дивно опрацьованим накриттям.

Королівська валка повернула верблюдів задом до землі і почала підноситися до небесного склепіння, а натовп дітей почав сходити додолу. І от тоді король Мельхіор, оглянувшись, попередив своїм гармонійним голосом, ніби заспівав духову муринську пісню:

— Лише один день!

А старший з дітвори, що ніби кермував нею, зробив тоді, оглядаючись, рух рукою, ніби сказав: «Гаразд!» і прошепотів найближчим:

— Поспішаймо!

Вони повернулися на землю. І ніч тоді вступила перед світлим днем повним сліпучого золотого сонця. Та сонцю треба зелені, щоб єднати з нею свої промені, які, виблискуючи на чорних шматках заліза й цементу, що вкривали землю, ніби хотіли заглибитися в землю.

Дитячі забавки розбіглися, ніби живі істоти, по цьому спустошенню. Діти сміялися, ніби їм тільки й треба було цієї радості сонця. Погравшись деякий час, пригадали вони про кошики і, підібравши їх, побігли весело до дерев та, порозвішували їх на галузках, ніби то були прикраси до ялинки. А кожна галузка, відчувши тягар нових овочів, почала ронити олив'яні овочі і, зазеленівши самі, вкриватися зеленим листям.

Ніколи я ще не бачив таких зелених галузок, так густо вкритих зеленим листям, і ніколи я ще не бачив, щоб які овочі так вилискували на сонці!

Діти співали, гуляли та виводили коли в чудовому танковому ритмі. І тоді я пригадав коло, що про нього мріяла Ісідора Дункан: щоб тисячі дітей усіх націй танцювали разом «Оду радості» Бетховена.

Потім — прийшла ніч.

Прийшла без ніякого попередження, без попереднього вечора, бо світло дня пішло так само, як і прийшло, — відразу.

Але була вона теж гарна, — така гарна, якої я ще ніколи перед тим не бачив. І я зовсім тим не здивувався, коли овочі на деревах засвітилися й освітили все те місце, де танцювали діти.

А вони, втомлені, посідали кругом і весело почали коментувати події дня.

— Як було б гарно, коли б пішов сніг! — сказала нараз найменша дитинка.

І, ніби то був наказ, пішов сніг.

Але зірки світили далі, і місяць зберігав своє ясне

обличчя, — таке ясне, як рідко коли можна бачити в таку зоряну ніч.

Хтось підніс два шматки заліза і, потерши їх один об одний, викликав вогонь. І той заіскрився так весело, ніби тут було досить дров до палення.

Сніг укрив інші шматки заліза, і кожний пластівень, що впав на них, пройшов у землю, що була вже вистигла від сонця.

Погравившись ще трохи, полягали діти спати. А сніг падав на них і почав їх укривати. Та це був теплий сніг, що тільки моделював їх тіла, залишаючи відкритими обличчя.

Сонце збудило їх, — таке ж чудесне, як і напередодні.

Біла кирея зникла і — о, що за чудо! — земля була чиста від заліза, і маленькі паростки зелені випивалися сонцем.

Тоді найменша дитинка сказала:

— Пограймося ще трошки снігом, перше, ніж підемо звідси.

Але старший сказав їй з виглядом вищости.

— Дурнику! Сонце напевно розтопило вже весь сніг у наших кошиках.

Діти взяли свої кошки і одночасно розкрили їх.

Дитинка, що першою була заговорила, заплескала з радощів в долоні: з кошиків вилітали, б'ючи крилами, безчисленні білі голубки.

— Дивіться, дивіться! — закричала вона, — рече не буде більше дерев із заліза і овочів із олива.

— Нам уже треба рушати. Мали ми свій веселий день, і король Мельхіор скоро вийде нам назустріч.

Всі стовпилися навколо. Лише найменша дитинка не звертала уваги: вона намагалася піймати бодай одну білу голубку. А ті, відірвавши з дерев маленьку китицю, відлітали в різні землі.

— Іди вже, — гукали дитинці інші діти, — ти не можеш тут залишатися.

— Я залишуся. — Відповіла дитинка. — Я хочу мати білу голубку.

І тоді, хоч інші діти з неї сміялися, вона помітила

грудку снігу, що лежала під деревом, — грудку, що її не досягло було сонце. Дитинка схопила її і, підносячи, відчула, що має в руках маленьку білу голубку з карими очима. Яка була радість! Весело побігла вона за своїми товаришами, що тим часом розпочали вже похід угору.

Інші діти теж, повні надії, почали вдивлятися під дерева, але там, здавалося, вже не було більше снігу. Та й було вже надто пізно вертатися назад.

Тільки один русявий хлопчик, відійшовши трохи назад, побачив щось, що ніби блистіло. Він мусів упевнитися. Та не зійшов він ще зовсім додолу, як не було вже в нього ніякого сумніву: там дійсно була кунка білого снігу, і то такого блискучого, що куди там тому попередньому.

Коли ж інші діти помітили, що він віддалився, почали його кликати:

— Ти не можеш, не смієш вертатися на землю!

— Я вернуся! Я теж матиму свою білу голубку! — Ледве зміг він вимовити в поспіху, побоюючись, щоб не розтанув той маленький дарунок снігу від сонця.

Він підніс його обережно, побожно, як підносить священник Святі Тайни, і тісно-тісно притулив до себе. Але марно! Сніг залипався снігом. І все ж сталося щось дивне. Він глянув на себе і побачив, що сам став голубом, білішим від найбілішої голубки, — тільки що на грудях була в нього червона плямка.

Він забив крильми, радісний, і звертаючись до найближчої голубки, сказав їй:

— Нумо, облетімо весь світ!

— Згода, — відповіла голубка, — я полечу з тобою.

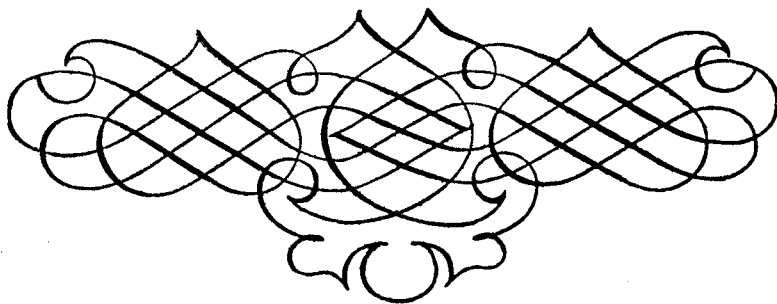
І вони разом знялися у леті.

Інші діти здивовано переглядалися і хитали головою, ніби хотіли сказати: «А все таки, як це гарно!» Потім почали знову легко підноситися назустріч Мельхіорові.

Угорі — небо блакитне, блакитніше від найбілішого блакитного неба, і в ньому — сила дітей, що простує радісно до *Брами*.

Долі — зелена земля, така зелена, якою я ніколи перед тим її не бачив.

І підносячись в обрії, над димарями, над дзвінлицями новонароджених міст, безконечні зграї білих голубок, що, збуджуючи ластівок та лелек, наповнювали землю посланнями.

Джузеппе Цукка

ТА ХІБА Ж Я СКУПАР?

Джузеппе Цукка — італійський гуморист-сатирик. Його гуморески на загально-людські теми відзначаються тонким психологічним рисунком і просякнені живим ліризмом та іронією. Вийшло кілька збірок його гумористичних оповідань. Найбільш популярна збірка під заголовком «Одна серветка на 24-ох» (1920 р.). «Та хіба ж я скупар?» — психологічна сатира на лицемірну скупість.

Діти закидають мені, що я — скнара, це — хлопці, а дівчата, що я — жмикрут.

Родичі запевняють, що я скупар, якого світ не бачив, це — кривні, а свояки — що я за копійку й душу чортові продав би.

Приятелям здається, що я тримаюся грошів, як та воша (вибачайте!) кожуха, а товариші по службі люблять констатувати, що я копійки дарма не витрачу . . .

Всякі випадкові знайомі, з якими приходиться іноді зустрічатися, стверджують, що я грошей не розкидаю, а незнайомі, з якими я не зустрічаюсь, може теж щось собі кажуть, а може й нічого не кажуть, бо що їм до мене, а мені до них?

А все ж цікаво і втішно констатувати, як зростає, в міру того, як віддаляємося від родинного вогнища, ввічлива вибачливість, або, скажім, зменшується груба невічливість, з якою люди посуджують хиби — уявні хиби! — вашої особи.

І натомість я зовсім не скарєда, не скнара, не скупар!
Ні, нема в мене ніякої скупости . . . Яка там скупість!

В мене тільки любов до порядку. І то в усьому — в політиці, як і в нашому скромному господарському бюджеті. Наколп б, замість чисел у чотири чи п'ять цифр (не рахуючи копійок!), мусів я записувати в свої книжки числа, далеко більші, навіть мільйони і мільярди, моя адміністративна лінія, запевняю вас, залишалась би все одна й та сама. Точнісінько та сама.

Ні! Я — ані скарєда, ані жмикрут, ані скупар, ані тримаюсь так копійки, що готовий був би за неї душу чортові продати, — ні! Я лише не люблю витрачати марно гроші. Так, це — правда. Правду кажуть оті мої випадкові знайомі, що я грошей не розкидаю. Я ненавижу всякі зайві витрати, ненавижу всякі оті забаганки, що вищорожняють тобі кишені без дійсної потреби. Так, я ненавиджу розкидання грошей. Я ніколи за свого життя, — і, хвалити Господа, я вже добігаю до шестидесятки, — за вікно копійки не викинув, бо на те ж вона й копійка, щоб її берегти, а не за вікно викидати . . .

Коли ж треба зробити якусь витрату, я, певно, роблю заходи — не на те, щоб ця витрата не була марна (такої можливості я взагалі не припускаю, бо в таких випадках вихід може бути тільки один — я просто стримуюсь від витрати), але щоб вона дала якнайбільшу користь.

Тут я визнаю (скромність ні причому, бо не моя в тому заслуга!), що натура обдарувала мене в цьому відношенні дійсно великими якостями, які я з свого боку, систематичними й пильними вправами, зумів розвинути до найбільшої досконалости, і які я тепер використовую, — так, використовую з вистачальною зручністю.

Але ж, мої панове, хіба це скупість? Це ж зовсім не скупість! Хто міг би, поклавши руку на серце, сказати, що людина, яка живе, як я живу — без великого розкошу, але й без тіні всякого того скнарства, — хто міг би сказати, поклавши руку на серце, що людина яка по-

стуває й думає, як я поступаю й думаю, дійсно скупа, скарעדна людина?!

Правда, я не п'ю вина за столом.
І не даю нікому іншому пити.

Але ж це зовсім не тому, що вино — дороге, але тільки тому, що воно — ворог людині, і що наука ясно виказала, що чотири п'ятих усіх хвороб, які знесилюють людство, походять більш чи менш безпосередньо від алкоголізму.

Отже — навіщо витрачатися, щоб потім від того хворіти?

Курити я теж не курю. Це — правда.

І не дозволяю моїм дітям курити.

Але ж нема нічого шкідливішого від курення, що зменшує відпорність легенів і всього дихального апарату на найнебезпечніші зарази.

Також — ніякої кави!

Хто ж не знає, що кава — повільна отруя.

Ніяких солодоців!

Вони руйнують зуби і шлунок.

Журнали? Часописи? Боже мій! Існує вже стільки людей, що витрачають усе своє майно на ті журнали й часописи . . . Ну, і що з того? Я цього не розумію. Для чого це? Щоб бути в курсі? В курсі чого? Щоб виробити собі громадську думку? Але ж я давно вже її собі виробив. В політичних справах я визнаю тільки одне — що наколи б кожний виконував те, що йому належить, і не робив кроку, довшого від того, що йому належить, громадські справи, без усіх тих довгих промов, і статей, і закликів, інгли б якпайкраще при загальному задоволенні і з загальною користю, — можете бути цього певні . . . Але, на нещастя, цього нема! І нащо ж я буду псувати собі марно кров, читаючи оті часописи і довідуючись із них щодня, що справи йдуть усе гірше й гірше?!... І якщо якийсь там американське подружжя відбуває свій медовий місяць десь у літаку, чи навіть у підводному човні, і якщо якийсь там передмістя незнайої мені Йокогами згоріло до останньої хатинки, ніби купка коробок від сірників, — то що мені до того?

Чому маю я витрачати гроші, щоб довідуватися про речі, які псують мені нерви, або й зовсім мене не цікавлять, чому?

І, по щирости кажучи, хіба ж можна назвати мене скупарем, коли я вважаю такі витрати абсурдними?

Чому я не їзджу трамваєм на службу?

Але був би я божевільним, коли б це робив!

При тій моїй сидячій праці, коли мушу сидіти, мов прикований, за столом по семи годин денно, робити трохи руху, пройтися, щоб розправити ноги, ринуче необхідно. Так само необхідно, як їсти, чи дихати. Для мене ж особисто, що маю нахил до шлункових кислот, така прогулка чотири рази на день (не більше трьох четвертин години щоразу!) з дому до канцелярії і з канцелярії додому — це ж справа мого здоров'я!

Витрачатися на одягу, на краватки, на рукавички, палиці, шпильки, шпильки тощо? Та ж я і за молодости не дуже то думав про елегантність, то став би думати тепер?

Правда, діти в мене молоді, і вони мають свої забаганки, — але не треба їм погурати. Прийде ще їм час думати про елегантність, тепер мусять думати про те, як учитися. Хай перше вироблять собі становище у суспільстві, хай почнуть самі заробляти гроші, а тоді їй будуть собі витрачатися на елегантність ... Всьому має бути свій час...

Подорожувати? Боже мій! Хіба мушу признатися, що не маю найменшої цікавості бачити отой ваш світ, бо скільки ж не їзди, зрештою по всіх усюдах більш менш ті самі речі, і таки найкраще в власній хаті... Зрештою, ви ж знаєте, як «приємно» тепер подорожувати!...

Театри? Кінематографи?

Чи ви справді думаєте, що на теперішні вистави можна водити дітей, панночок? Ходити ж самому? Ні. Як що я йду, то тільки всією родиною, тому — не йду.

Зокрема кінематограф із тією темрявою і тим світлом, і з тим тремтінням екрану страшенно руйнує очі. В усіх тих рідких випадках, коли я бував в кінематографі (тут іноді трапляється брат-у-перших моєї жінки, він торгує

фільмами і запрошує нас на найдорожчі місця по дарових квитках), — в усіх цих випадках, кажу я вам, мені залишається на два-три дні щось таке в очах, ще я починаю зовсім зле бачити... Наколи б я почав ходити чистіше, могла б винигнути справжня небезпека...

Скупар ... скарда ... скнара ... Яка несправедливість! Який наклеп!

Певно, наколи б я слухався своєї жінки, чи дітей, давно збанкрутував би. Протягом одного тижня. А, може, ще й скорше!

Проте, коли треба зробити якусь витрату, щоб виказатися між людьми, я ніколи не ховаюсь.

Навпаки, поводжуся з найбільшою щедрістю.

Ось вам пайсвіжіший приклад.

Місяць тому саме як ми обідали, приходить нам сумна вістка: син панства Сільвестрі — бідні! — помер. Яка шкода! Яка втрата! Це був золотий хлопець. Правда, він уже щось із місяць хворів, але, здавалося, ніби видужає. Замість того — трак! — серце не витримало. і він відійшов. Бідні люди! Загубили єдиного сина! Такого гарного, поважного, щільного в студіях! Але ... ось вам життя! Після стількох витрат, стількох жертв, саме тоді, як батьки вже могли надіятися, що . . . Та що робити, коли вже так мало статися...

Отже ... До чого я? Ага ... Коли сталося нещастя з нанною пайменшою дитиною, Сільвестрі прислали нам чудовий вінок троянд ... Це було саме тоді, як цвіли троянди. Так, я добре пригадую ... Чудові білі троянди! Натурально, коли я довідався про нещастя, що впало тепер на них, я зараз же сказав, — бо я ніколи не був таким скупарем, за якого вважають мене в моїй власній хаті! — я зараз же сказав:

— Треба зробити гарний вінок!

Правда, ціни на троянди були вже не такі, як тоді, але — байдуже. Коли треба виказатися між людьми, я не рахую грошей.

Отже, я зараз же сам їду, замовляю, даю адресу, день і точно-визначену годину.

Але — що трапляється?

Трапляється, що, коли ми з дружиною приходимо до наших приятелів на годину, встановлену для похорону, вони, годину перед тим, виїхали з труною сина до Бреші, де їх родинний гробовець ...

— Як же це так? Чи вони змінили свій первісний плян? І нікому про це нічого не сказали?

— Ні. Про це було сповіщення в часописах.

Але ж я не читаю часописів.

Тимчасом вінок, замовлений і заплачений, прибув точно на визначену годину, — чудовий вінок із прегарних троянд із величним пальмовим листям.

Що ж його робити з вінком, коли покійника нема?

Кажучи правду, заплачено за вінок було чимало, і викидати гроші так по дурному мені не подобається.

Спробував був я звернути його квіточникові зо знижкою. Але він мені відповів, що він його прийняв би, але з великою знижкою. Тоді я спитав його — скільки? І він цей безсоромний злодій, сказав мені ... Тоді я йому відповів:

— Хай лишається! Пішліть вінок мені додому.

А доля хотіла, щоб поверхом нижче від нас були христини. Чудово!

Я посилаю сказати, що наколи б там хотіли квітів, то в нас є чудові білі троянди ... Таким чином добру половину квітів поцестило примістити.

Тим часом вертається додому старша доня й повідомляє, що її вчителька педагогіки заручилася з учителем історії. Чи може бути краще?

— Візьми на себе завдання купити за всіх товаришок гарну китицю квітів. І децю з того ми собі покриємо...

Але залипалась ще основа з пальмами і кілька троянд. Тоді той шибеник Миколка, — отой найстарший, що іноді купує погаємно від мене часописи, — каже мені:

— А знаєш, тату, помер п. Ценко.

Ах, нещастя! Стільки років ми з ним і його родиною вже не вігалися!... Натомість була б прегарна нагода...

Але потім, подумавши добре, беру я ручку і пишу кілька слів, що, мовляв, в обличчі смерті все забувається, все перекреслюється і т. д., і т. д., і з огляду на

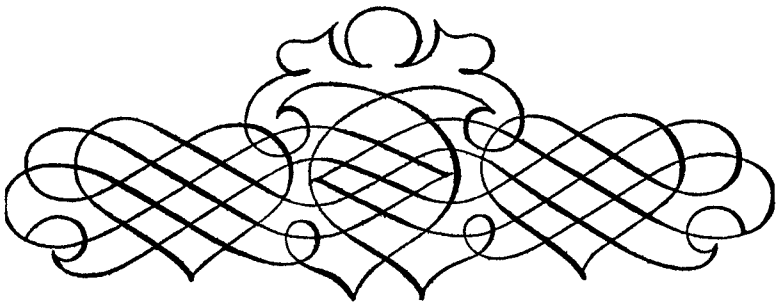
давню приязнь і т. д., і т. д. , —скеровую вдозі рештку вінка, що правда, сильно зменшеного, але ще, зрештою цілком пристійного.

Все пішло якнайкраще, бо ж на стрічці було відразу написано тільки: «Дорогому Покійникові. Родина таких-то» і — більш нічого.

Все пішло якнайкраще. Бідна вдова була так зворушена, що приобіцяла своїй зарученій доньці подарувати їй на весілля срібний сервіз. А цей сервіз коштує сто разів більше, як вінок... Як увесь вінок...

Але хіба це можна назвати скупістю?

Можете відповісти цілком щиро, — я не образуюсь.

Джузеппе Цукка

МОЇ ДВІ, ТРОХИ ВТОМЛЕНІ, ВАЛІЗКИ

Ні, мій любий пане, вони не для продажу! Цих двох моїх валізок я не продав би, уявіть ви собі, ні за які гроші! Ви ж погляньте, яка на них шкіра — гарна, світла, еластична, без жадної вади... Понюхайте, як пахне! Подивіться, які закріпи! Як гарно їх зав'язано подвійним мотузом! І як гарно поцвяховано блискучими гудзиками... Гляньте, які замки! Поверніть ключа — чуєте, яка пружина?!

Ну, певно, вони трохи подряпані, трохи готовчені, подекуди шкіру навіть здерго... Так, це правда. Вони вже трохи зужиті... Трохи втомлені... Коли б ви тільки знали, в яких вони подорожах були... Ні, навіть і в такому стані не відступив би я їх нікому ні а які гроші! Я так до них звик, так із ними зжився, що іноді і сам починаю сумніватися, чи не з моєї власної шкіри, часом, їх зроблено... Уявіть собі!

Бачу з вашого обличчя, мій любий пане, що вам видаються трохи дивними всі ці назви гостинниць з образами, божевільно розмальованими; всі ці наліпки прикордонних митниць; всі ці нечепурні печатки залізничних комор...

Я вас дуже добре розумію — ви людина освічена, і, певно, маєте рацію думати, що в світі нема більш-менш визначного міста, про яке б ви не чули бодай раз у житті.

Правда, що ви так думаєте?

Так, от... Бачите, якщо я так добре вичитую з вашого обличчя, вся заслуга в тому цих двох валізок. Властиво, тих подорожей, що я зробив із цими валізками. Властиво, всього того, чому я навчився, подорожуючи з цими валізками.

До речі! Ви певно вже завважили, з якої чудової шкіри зроблено ці валізки. Але ручуся, ви ще не зрозуміли, з якої саме шкіри, правда?

Дивіться: цю меншу валізку зроблено з логіки; другу, — бачите, на скільки вона більша, але зате ж і легша — цю другу зроблено з почуття. Ах, мій любий пане, коли б ви знали, як гарно подорожувати з цими двома товаришками, по одній в кожній руці, по всьому світі! Які тільки дива я з ними побачив! Які країни! Яких людей! І які захоплення я пережив, коли б ви знали. І скільки щастя! І яке забуття себе самого і всіх нерухомих речей! І як жахлива втома при кожному повороті додому!

Так, це правда, мій любий пане, здається просто чудом, що вони ще досі так щільно зачинаються, — перно, замки походять із дуже солідної фабрики. Бо, запевняю вас, чимало я всякого добра туди напихав! То були найрізноманітніші речі, хоч і не завжди нові. За винятком, розуміється тих речей першої необхідности, що більш-менш однакові у всіх мандрівників, якого б вони не були віку і куди б вони не їхали. А погім, були там речі, що швидко зуживаються, і що тоді їх треба викидати за вікно, — яка шкода, правда?

Боже мій праведний, чого я туди не напихав! При кожному від'їзді набирав усього стільки, ніби думав уже ніколи більше не повертатися до своєї хати, такої багатой на все необхідне, — на речі прості і святі, які при кожному повороті додому вітали мене з сумною ніжністю і говорили мені тихо-тихо: — Бачили? Бачили тепер, що твоє життя таки тут?

Найбільш різноманітні, найбільш дивні, найбільш суперечні речі напихав я в свої валізки і притискав добре зверху, чавив, притоптував, вчавлював одну в одну. Я був здатний, наприклад, у пуделко з претвердого

дерева розважності накласти найтоншої фляшелі з легесенької так би мовити, ніби вітром підбитої вовни найрожевішого оптимізму поруч із численними товстими рукавицями, підбитими недовір'ям, — покласти їх так одне на одне, навіть із деякою обережністю, але також із абсолютною певністю, що ніколи їх пізніше не вкиватиму.

— О, скільки непогрібних речей накладав я в ті валізки з якоюсь пристрасною терпелливістю!

Одного разу сталося, що я вже вщерть був набив меншу валізку — оту з твердої шкіри логіки — всякими приладами точности: окулярами, квадрантами, шрубамц, — блискучими й холодними речами, що ними я мав намір вимірювати й досліджувати справи світу з точністю, не знаю вже якої частини міліметра.

Але ця пристрасть до студій над т. зв. об'єктивною правдою не пережила моїх двадцяти років життя, коли нараз моя більша валіза — ота з шкіри більш м'якої, більш еластичної, більш сприйнятної до тих речей, що напихалися до середини — нараз роздулася ... роздулася... Вгадайте, від чого? — Від мрій про славу! І було їх стільки, але стільки в тій величезній валізі! І от, саме тоді, як уже здавалося, все було уложено до купи і залипалося тільки спустити верх, знаходилася ще якась настирлива мрія, що обов'язково мала влізти до якогось куточка, де ще не було так занадто тісно, де ще можна було начавити на щось м'якше...

А потім, як валізку вже було замкнено, знаходилася ще якась жменя речей, не знати — звідки, що її теж треба було за всяку ціну всадити в середину, щоб мати її в подорожі навкруги світу близько коло себе, близьенько, під рукою...

І коли нарешті приходила пізня пора, і треба було вже остаточно замикати валізу, щоб поспішатися до від'їзду, приходилося мені самому кидатися на неї, лягати всім тілом, чавити обома колінами, всім своїм тягарем, всією своєю вагою, з тривогою в грудях . . .

Потім святі мамині руки повертали два ключики. І

було тихо. І була мовчанка. І та мовчанка завжди промовляла до мене:

— Щастя, Боже! Щастя тобі, Боже, мій синку! Хай тобі Всевишній допоможе добутися по всіх усюдах, куди тебе кличе твоє серце! Хай доріженька тобі простелеться легенька, і швидка, і приємна, мій любий, дорогий сину!

Коли мені було ще двадцять років... Це була пора моїх найдовших подорожей, коли вирушувати щоранку, і йдеш, і йдеш, ніколи не оглядаючись назад, і все на схід, все на схід, де здіймається золота зоря і все більше забарвлює високе бліде небо... Я пригадую собі ці подорожі з якимсь таким оп'янінням що від нього кружляє в мене голова, і ніби якийсь біль стискає найніжніше коріння життя.

Пригадую собі один день, ніби це було тільки вчора, коли я, повикладавши один по одному всі оті прилади хибної точності, що заповнювали мою меншу валізку з шкіря логіки, знайшов її майже порожньою. А що, з другого боку, більша валіза, ота з шкіря чуття, не могла вже в себе більш нічого додатково прийняти, а мені залишалася сила необхідних речей, призначених для подорожі, визнав я за найкраще приступити до іншого розподілу мого багажу: зчавив логіку під теплим тиском найбожевільніших ілюзій, найгордовитіших і найсолодших.

Скільки гарних речей був я наклав тоді до твоєї меншої валізки: вічну приязнь, вічне кохання, безконечний людський поступ, велич і славу Батьківщини, розвиток національного мистецтва, величезні пакунки ентузіазмів і захоплень, поривань і палких замірів, і, крім того, прапори, прапори прапори — гарні прапори в яскравих барвах, які треба було високо нести і вмерти під ними в завязтому бою.

Отгоді-то, мій любий пане, робив я свої найдовші подорожі. Воно й зрозуміло, — молодь втоми не знає! Не-

милки в маршруті, спізнення, небезпеки, катастрофи, приємності, різні труднощі, скрута, важкі зусилля — що це все значить, коли подорожник має всього лиш двадцять років?!

Потім із року на рік і від подорожі до подорожі, валізки все мене рухалися. Річ зрозуміла!

І розподіл речей по валізках відбувався з усе меншого послідовністю.

А тепер, у рідкі нагоди, коли мені ще трапляється подорожувати, кидаю я в них без розбору що прийдеться, туди, де, як здається, залишається більше вільного місця.

І, зрештою все те вже стало таке старе, таке зужите, подерте, побите, немодне... Все це речі, яких я вже не можу бачити не тільки на собі, а й коло себе... Все це речі, які я радо викинув би відразу, без надуми, щоб зробити собі все нове, новісіньке, коли б тільки...

Та що й казати! Аж сумно згадувати...

Оповіді я вам краще про один випадок, який стався мені, кілька літ часу тому, у кордонів Республіки Італійської Літератури.

Приїжджаю я одного сонячного дня в прегарному настрої з моїми двома валізками в руках. Якийсь митник із жовтим обличчям, самовпевненим виглядом і з суворим поглядом критика, спинив мене:

— Що у вас в тих валізках?

— Нічого особливого, — відповідаю байдуже, — білизна, папір, пера, чорнило — речі для життя і речі для писання...

— Покажіть!

І вводить він мене до якоїсь кімнатки, де вже сила людей спорожнювала свої валізки для контролі.

Я також, цілком певний себе — трах, трах! — відчиняю.

— А це що таке?

Митник кладе руку на пакунок фантазії, — пакунок, що я його зробив був якнайкраще: обгорнув у часопис і обв'язав навкруги мотузком (маю таку звичку, — вирушаючи в подорож, беру з собою маленький пакунок фантазії).

— Нічого особливого, — відповідаю. — Трохи фантазії...

— Фантазії?! — стає дибцем мій митник

— Фантазії. — Стверджую я.

Яка шкода, мій любий пане, що ви не могли тоді побачити всю лють цього жовтолицюго митника. Ну, просто тобі осатанів чоловік! Почав вимагати від мене, щоби я кинув оте «свинстро»; вигукував, що до Республіки Італійської Літератури ніколи не входило й зернятко фантазії, і що не повинно й далі входити...

— Зернятко? — перепитав я його досить прикро. — Якщо ви кажете «зернятко», пане, значить, ви й в очі ніколи не бачили тієї фантазії, бо фантазія, мій пане, не має зерняток, це — порошок...

— Зернятко, чи порошок, однаково, я вам тільки кажу...

— Так, — продовжував я спокійно, — порошок, і то такий дрібнесенький, такий легесенький, недоторкальний, ненамацальний, весь барвисто-райдушний і повний п'янкуватих пахощів... Ось вам — нюхайте, нюхайте! Навіть і через папір, якщо нема в вас великого нежиту...

Але митник відкинув назад із невимовним жахом і ніс, і окуляри, і не хотів більше дискутувати:

— Не проходить!

Та, замість зажуритися, відчув я нараз ніби подув дитячої веселости і зробивши сумний вигляд людини, що мусить коритися більшій силі, взяв тихенько свої дві валізки, вийшов із тієї будки, нафарбованої олією і засмердженої людським патовпом, на свіже повітря, знайшов десь місце, де не було ніякого догляду, витягнув із валізки свій пакунок фантазії, схопив його і — цосили кинув на другий бік.

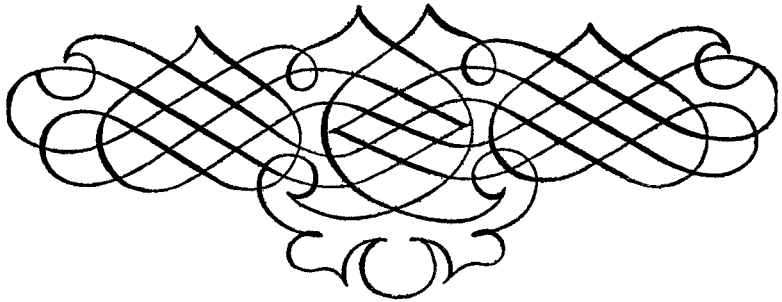
Мій пакуночок фантазії, описавши траєкторію, що її навіть мій бурхливий досвід гарматного старшини не в стані описати, гепнув на територію Республіки Італійської Літератури і — вибухнув.

Вибухнув так таки, ніби був справжньою бомбою.

А я задоволений, ні, просто таки щасливий, що об-

душив митника, стояв коло кордону і дивився, як той дрібнесенький, легесенький, ненамацальний порошок, увесь у барвах райдуги, курився проти сонця і, здіймаючися все вище і вище, зникав десь далеко-далеко, викликаючи несподіваним лоскотом гучні пчихи і солодкі мрії у чисельних відвідувачів славетної Республіки, яка ніяк собі того не бажала...

І, уявіть собі! — навіть і той митник, який з такою суворістю виконував накази щодо недозволеного краму в межах Республіки, ще й сьогодні... ні, ні! не скажу, що мріє, п'яніючи від невідомих йому пахоців, які поширилися в його Республіці, але, запевняю вас, і собі досі . . . чмихає . . .

Гейл Бойл

О, КОЛИ Б Я МАВ ДОНЮ!

Більшість молодих подруж бажає, наколи б Бог обдарував їх якимось паростком, щоб той паросток був сином, а не дочкою.

Це мене дуже дивує.

Скільки властиво часу належить хлопцеві батькам? П'ять або може п'ять років.

А потім?

А потім — на яких десять років він робиться дикунком, а на дальших п'ять — задиркуватим напівпереним півником, мовчазним і в собі замкненим, зо всіма хибами й наслідками чисто розумового розвитку.

З дівчиною, дорогі мої батьки, ви одержуєте щось зовсім відмінне. Вона не робитиме вам несамовитих дурниць і не валятиме телеграфних стовпів вашим же родинним авто. З природного покликання вона допомагатиме матері в її родинних клопотах, щоб навчитися своїй природній професії, і свої дитячі інтриги обмежуватиме на своїому татові.

О, коли б у мене була доня!...

Не роблячи з неї ідола того всього щастя, я б навчав її, що нема жахливішого для цивілізованої людини вигляду від нехлюйної й брудної жінки. Я б не дозволяв їй верещати, чи занадто голосно говорити. Слова Шекспіра: «Її голос був завжди тихий і ніжний», були б її гаслом із одним лише винятком — щодо сміху. Жінка,

що сміється дзвінко й відкрито, весело й щасливо, може зворушити серце самого короля і може бути певна, що ніколи не залишиться Христовою нареченою...

Я б навчив її шити, куховарити, вишивати й перев'язувати рани, — крім того, трохи музики й мистецтва. Мені хотілося б, щоб вона була втіленням жіночости і щоб була дотепна й талановита.

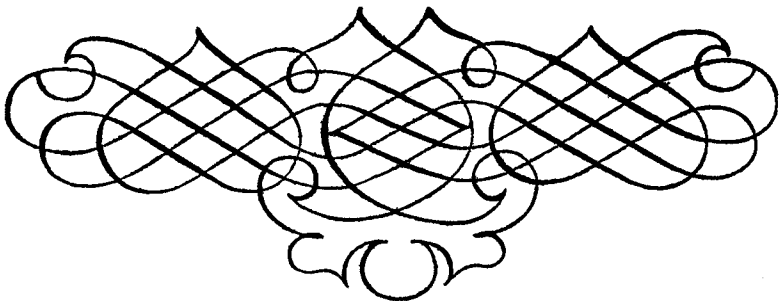
Я дуже хотів би, щоб усі вважали її гарненькою, але щоб нікому не вдалося переконати її, що вона дійсно гарна. І добре було б, щоб вона не зазіхала на ніяку іншу кар'єру, крім шлюбної.

Але я зробив би все можливе, щоб вона вміла сама собі заробляти на життя. Найкраще — як приватна секретарка: ця професія найпереконливіше виявляє, які властиво непотрібні чоловіки...

Я дав би їй згоду, — хоча вона, мабуть, не дуже б її потребувала, — вийти заміж за кого б їй захотілося... аби тільки не за п'яницю!

І коли б уже до того прийшло, то я волів би, щоб вона вийшла заміж за людину заможну, бо ж було б такі справедливо, щоб і я, після всіх тих витрат, що їх вимагає виховання дівчини, мав щось більше, ніж лише оте соціально забезпечення на старість...

О, коли б я мав доню!...

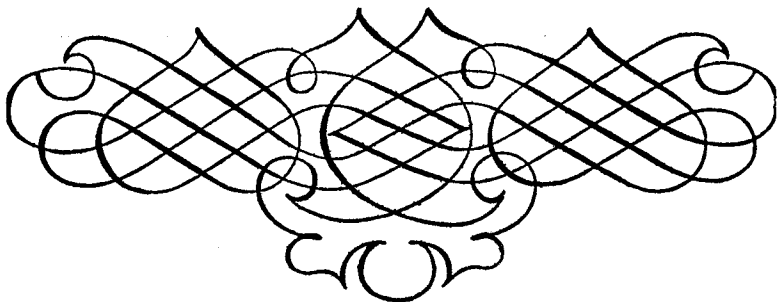
Марк Твейн

ТАЄМНИЦЯ ДВОХ БЛИЗНЮКІВ

- Чий це портрет, що там на стіні? Вашого брата?
- А, так, так... Ви мені нагадали... Так, це був мій брат. Це був Вільям. Ми його звали Білем... Бідний Біл!
- Чому бідний? Чи він помер?
- Атож... Гадаю, що помер... Ми ніколи не могли точно довідатися. В цьому є велика таємниця...
- Дуже сумно, дуже сумно... Значить, він десь зник?
- Загально кажучи, так. Ми його поховали.
- Поховали?! Не знаючи, чи він помер, чи ні.
- О, ні! Що до цього, то ні! Він був мертвий.
- Гм... Признаюся, що це можу зрозуміти... Якщо ви його поховали і знали, що він був мертвий...
- О, ні, ні! Ми тільки думали, що він був мертвий.
- А, розумію... Отже, він ожив потім?
- Ні, слово честі, що ні!
- Чортяка!.. Ніколи не чув чогось подібного. Людина вмерла, і її поховано... Де ж таємниця?
- Так, так... Це було саме так, як кажете. Точнісінько так... Бачите... Ми були близнюки — покійний і я... і нас, коли нам було ще тільки кілька тижнів від народження, змішали в лазничці... Один із нас тоді ж так и утопився. Але ми не знаємо, хто саме з нас двох. Деякі думають, що то був Біл, а дехто думає, що то був я...

— Оце дійсно історія! Ну, а ви як думаєте, — хто то був?

— Самий лише Бог знає! Я дав би все в світі, щоб це знати! Ця велика, ця страшна таємниця захмарила все мое життя. Але я вім відкрию одну річ, якої прошу нікому не виявляти... Один з нас мав на тілі відзнаку — велику родинку на лівій руці, — і це був я... І саме та дитина з родинкою втопилась!

Євген Онацький

ЄДИНИЙ ВІНОК ІВАНА КАВУНА

(Майже Різдвяне оповідання)

Тему цього оповідання запозичено в американського письменника Езри Кокса.

Павло Петрук подивився на мене задумливо, струсив обережно попіл цигарки в попельничку, що стояла коло нього, і сказав, розтягаючи повільно слова:

— Так, це правда, — в моїй професії приходиться мені бачити багато зворушливих і трагічних сцен... Але, знаєте, коли приходиться заробляти на життя з людської смерти, на душі ніби які мозолі нарастають, і людина перестає вже реагувати...

Він помовчав, затагнувся димом із цигарки і додав, ніби щось пригродуючи:

— Так, так..., але все ж, це правда, бувають випадки...

Павло Петрук був погребником, і ця професія, поширена серед американських українців, помітно на ньому відбилася — говорив він спокійно, розмірено, ніби зважаючи кожне слово, ніби боячися, як би не вразити. Рухався він також повільно, поважно, з якоюсь підкресленою урочистістю. І навіть у тому, як він обережно брав і ставив попельничку, відчувалась та сама обережність, з якою мусів він рухатися її брати речі в домішках, де панувала вже посмертна тиша, що в ній кожний несподіваний звук різав по душі, як ніж по склу.

— Так, це правда, — повторив він. — Якщо вас це цікавить, можу оповісти вам один випадок, що залишив у мені нестертий спомин... О, ні, ні! Нічого трагічного... Скорше навпаки! Але зворушив він мене до глибини серця, і то тим більше, що героєм у ньому був наш такий українець.

Це було років десять тому, як я працював в маленькому містечку в Північній Америці. Наших людей там зовсім не було, і мені приходилося обслуговувати головно протестантів, у яких був пастором містер Джонсон — людина, на рідкість, добра, що і в кожній іншій людині все намагалася знайти обов'язково щось добре.

Одного дня покликав мене телефоном староста поблизького села. Повідомив він мене, що помер старий Джон Каун, і просив мене, щоб я занявся його похороном. Похорон мав би відбутися з сільської управи і, як додавав староста, дуже можливо, що на похороні буде чимало людей, бо чимало людей буде радо особисто засвідчитися, що нарешті поховано старого Джона Кауна..

Джон Каун жив самотно в обдертій хатинці, серед поля, і товаришили йому тільки кілька здоровенних вівчарок, які нікого не підпускали й близько до хати. Оповідали, що була колись у нього гарна жінка й двійко гарненьких діток, але жінка втікла з якимсь музикантом, а діти того ж року померли від шкарлатини. І з того часу Джон Каун не дозволяв нікому його відвідувати. Раз на тиждень приїздив він до села, накупував припасів і при цій нагоді обов'язково напивався. А, напившись, починав дискутувати й лаятися найгіршими словами. Був якогось слов'янського походження, і деяких його лайок місцеві люди не розуміли, та з виразу його обличчя знали, що то мусіли бути дуже погані лайки. Він не зносив, щоб хтось йому в чомусь перечив, і при кожній нагоді заводив сварки. Поволі всі мешканці села набралися такої нехоті до старого Джона Кауна, що обходили його здалека, — він зробився найбільш ненависною особою в цілій околиці.

І хоча Джон Каун ніколи не бував у церкві, мені здалося, що все ж християнського похорону йому не мож-

на було відмовити, і тому вирішив поговорити з м-ром Джонсоном.

А в протестантів, треба сказати, похоронна церемонія дуже проста — пастор відмовляє кілька молитов та виголошує від імени гомади прощальну промову, в якій підкреслює заслуги покійного, та його добрі якості як громадянина і, особливо, як християнина.

— Цього разу, — сказав я м-рові Джонсонові, — прийшлося би вам за довго шукати, щоб знайти щось добре про нього сказати! Думаю, треба вам обмежитися на просту молитву, і зараз же після цього ми вийдемо з похороном.

Але м-р Джонсон стояв на своїому:

— Повинно бути щось і в цього старого Кауна, що примусить нас забути його прогріхи.

На другий день вранці виїхали ми автом до села. Зайшли ми перше до сільської управи, і тут я переглянув папери старого Джона Кауна.

Яке ж було моє здивування, коли я довідався, що старий Джон Каун походив із України, із Ніженщини, і що справжнє ім'я його було — Іван Кавун. За поширенням серед українців почуттям меншевартости Іван перемінився в Джона, а з Кавуна вже легко було зробити Кауна: американці літеру «в» поміж двома голосними звичайно не вимовляють, і наголос усе переносять на перший склад!

Але ще більша несподіванка чекала нас у місцевій каварні, до якої ми зійшли, щоб трохи підкріпитися. Тут м-р Джонсон, розмовившись із господинею і пояснивши їй ціль нашого приїзду до села, запитав її:

— Чи не могли б ви сказати мені бодай щось дійсно гарне про м-ра Джона Кауна?

Господиня глянула на нього здивовано, але потім її обличчя освітілося симпатичною усмішкою:

— Я дуже рада, що ви мене про це запитали. Раз він уже помер, я не мушу більше тримати в себе цієї його таємниці.

Вона дістала з-під прилавку невеличку скриньку:

— Джон Каун, протягом довгих років, коли приїздив

у ранці до села, завжди приходив сюди щось з'їсти й випити. І кожного разу обов'язково залишав трохи грошей на Різдвяні Свята, щоб я посилаяла дарунки тим бідним дітям, що їх родини, мабуть, їм нічого не могли б на Різдво купити. Ось дивіться, — і тепер я даю тут сорок долярів. Але ніколи Джон Каун не залишав мені на Різдво менше від 50.

По обіді, саля сільської управи була повна цікавих. На прохання м-ра Джонсона було перервано навчання в школі, що була через вулицю, щоб і діти могли взяти участь у похороні. Коли й діти ввійшли парами до салі, м-р Джонсон підійшов до труни і почав свою надгробну промову:

— Джон Каун, — сказав він урочисто. — Ми прийшли тебе поховати. Багато нас тут зійшлося, але мало серед нас таких, що жалують за тобою. На твоїй труні я не бачу ані одного вінка. Ніхто не мав охоти потурбуватися, щоб принести тобі бодай одну квітку, навіть хоч би з тих, що ростуть скромно на полях Божих. А все ж — ніколи не бракувало квітів на тих похоронах, що я провадив. І не забракнуть і на твоєму! Поміж присутніми не бракне тут тих, яким ти був приятелем, хоч вони про те й не знали!

І повернувшись до дівчорі, м-р Джонсон запитав, хто з-поміж неї одержував на Різдво дарунки з написом: «Від приятеля, якого ти не знаєш!». Напевно, вони мусіли собі ті дарунки пригадувати, бо до кожного дарунку була причеплена торбочка, повна дрібних грошей.

І от чимало дітей піднесло руки.

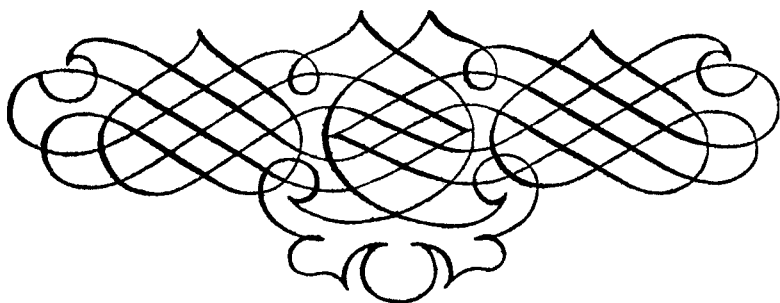
Сказав тоді м-р Джонсон, щоб вони до нього наблизилися. Двадцять двоє дітей підійшло до м-ра Джонсона, і він їм сказав, що Джон Каун був той їх невідомий приятель. Сказав він їм взятися за руки і стати колом навкруги труни.

Тоді знову повернувся м-р Джонсон до труни і розпочав знову:

— Джон Каун! Ось тут, навколо тебе знаходяться твої приятелі. Але пізно вони про це довідалися, і тому не принесли квітів. Але, поглянь, оточують тебе діти,

що в очах Бога — найкращі квіти. Оточують тебе діти, яким ти давав радість на Різдво Господнє. Ці діти поручають твою душу доброті Господній. Амінь.

Випадає кожному погребникові, як тільки священик скаже останнє «амінь», зарядити вишіс тіла. Але того дня я не міг зрушити з місця, — я плакав, як плакала і вся саля міської управи, поглядаючи на єдиний, але ж який гарний і зворушливий вінок із дітей нашого Івана Кавуна, що зробившись Джоном Кауном і забувши Батьківщину, прожив самітно все своє життя.

Євген Онацький

ПОБРАТИМИ

Інженер Юрій Криченко був незадоволений собою. Як він міг себе так розпустити?! Чи не задрили ж колись йому всі товариші, що в нього завжди розум і воля панують над почуттям, і що він у всіх ситуаціях все залишається вірний собі й своїм засадам? А, отже, вчора ввечері...

Інженер Юрій Криченко задумливо струсив попіл з цигарки до попільнички, що стояла перед ним на столі з наготовленим листом білого паперу і кількома книжками.

Що власне було вчора ввечері? Ніколи ще Юрій Криченко не дозволив собі випити через міру і тому уникав всіляких п'яних компаній, де і сам почував себе не надто приємно, та і його не надто любили й запрошували, вважаючи його за мало-товариського. І коли б не та Олена... Зрештою, і Олена... Що йому вона? Навіть і не дуже гарна... Тільки ота якась незрозуміла схожість з Марусею... головню в очах, почасти в голосі... Потім ота її задиркуватість... А вчора вона все йому підливала, кокетувала, сміялась так заразливо і весело... Потім поїхали авто. Олена захотіла обов'язково керувати авто, розвинула шалену швидкість і — збила якогось перехожого... А головне, чи з переляку, чи так з лукавства, не захотіла спинитися і погнала далі. І п'яне товариство теж не захотіло спинятися. А він був — як та

ганчірка... Як міг він до того допустити!?

Юрій Криченко встав і пройшовся по кімнаті.

Треба покласти цьому край! Отак з п'яних очей ста-
неш іще вбивцею!

Він знову пройшовся по кімнаті, потер долонею ло-
ба і маніакально взяв у руки часопис. Перебіг неуважно
політичні новини, телеграми, передову статтю і — на
раз очі його спинилися на «трагедіях вуличного руху»
в хроніці. Чорним шрифтом було там видруковано:

Злочинне авто

Вчора, десь коло півночі, на вулиці Лінкольна, коли
двоє молодих людей намірялися перейти з одного пішо-
ходу на другий, з-за рогу вискочило приватне авто і,
зачепивши одного з них, кинуло ним сильно об землю.
Замість спинитися, щоб допомогти жертві нещасливого
випадку, авто погнало далі. Поліція шукає злочинців,
що так легкодушно ставляться до чужого життя. Але,
на жаль, ніхто не вспів зауважити числа таблиці. Жер-
твою випадку став інженер Богдан Кравчук, українець,
що вертався тоді з своєю дружиною Марією, нар. Пи-
моненко, з театру. Його завезено до шпиталю Милосердя
при вул. Вікторії. Лікарі вважають його стан дуже по-
важним.

Юрій Криченко зблід і сперся об стіл.

— Боже! Богдан... Невже ж?!

Він не докінчив. Затягнувшись ще раз нервово цигар-
кою, кинув її від себе, схопив бриля і скорше вибів,
ніж вийшов, із кімнати.

За кілька хвилин він уже гнав своїм авто до шпи-
талю.

З Богданом Кравчуком вони були давніми приятеля-
ми. Ні, більше того — були побратимами. Разом учи-
лися в гімназії, разом змагалися за волю України по
лісах і степах проти большевицьких зайдів, московських
імперіялістів, разом емігрували за кордон, рятуючи жит-
тя та шукаючи захисту в вільному світі — і от тепер
опинилися разом в одному й тому самому місті за океа-
ном, в Америці.

Тільки тут доля їх пішла парізно. Богдан Кравчук, гарний, пристрасний чорнявець, надто вразливий і імпульсивний, одружився з їх давньою спільною приятелькою, Марусею Пимоненко, що має такі чудові мрійні великі очі, пишше русаве золоте волосся і м'який глибокий голос, що йде просто з серця — до серця. Але праці за фахом він ніяк не міг знайти собі, — надто мало було в нього нахилу до англійської мови, а без мови — хіба підлоги чистити! Маруся працювала кельнершою в ресторані, і зрештою, на життя їм ставало. Вони були щасливі взаємною любов'ю.

Юрій Криченко натомість, завжди методичний, систематичний, витриманий, швидко опанував англійську мову, що її й перше, ще в Європі передбачаючи можливість виїхувати до Америки, підучував. На фабриці, куди вступив звичайним робітником, зробив якийсь винахід, якое поліпшення, звернув на себе увагу дирекції і — ось був уже фаховим інженером із власним автотом і власним гарним помешканням, але — самотній.

З Кравчуком зустрічався він тепер рідко. Не хотілося встрявати в їх родинне життя, та крім того... хіба ж не подобалася йому тим Олена, що була чимсь дивно схожа на Марію? Криченко зустрічався з Оленою, але волів уникати Марусі.

А з Богданом вони були побратими.

Ще в останньому класі гімназії, коли перед ними широко розстелялися всі шляхи незнаного світу, виконали вони святий обряд побратимства, що існував, як вони знали, в Україні з найдавніших, ще скитських, а може й передскитських часів, а набрав нового значення й сили за новішої козаччини. Вицідили вони трохи крові — кожний з свого мізинного пальця — в чарку з вином і спільно випили, запряглися, що, коли б кому з них загрожувала яка велика небезпека, другий уживе всіх своїх сил і засобів, щоб його порятувати.

І хіба ж Богдан не дотримав своєї присяги?

Хіба не виніс він на своїх плечах його, Юрія, пораненого, з поля бою, щоб не потрапав він в руки жорстоким енкаведистам?

І от тепер він, Юрій, може бути, забив Богдана так підло і безглуздо! А-ах, жах який!

Автомобіль Криченка летів, ледве затримуючися при сигналах і з небезпекою покласти ще когось під колеса.

Аж от і шпиталь...

— Кравчук? Третій поверх, кімната 16. Але він увесь час непритомний...

Аж ов і Маруся. Яка вона бліда, зажурена! Видно, всю ніч не спала. Побачивши Юрія, зраділа:

— Як це мило, що ви прийшли! Богдан, знаєте... Це було так швидко. Я навіть нічого не зрозуміла в першій момент... Ми йшли з Богданом, і нараз він мене як штовхне... Я упала. Підвожуся — Богдан лежить... — Богдане, Богдане! — Як мертвий... Збіглися люди, поліція. Спинили чиясь авто, покладали Богдана, посадили мене... І от — ми тут... Я всю ніч коло нього. Але він не приходить до себе... Я так боюся, Юрію, так боюся...

І вона закрила обличчя руками.

Юрій перше навіть не намагався її заспокоювати. Навіщо? Хай краще плаче. Потім буде легше. Парешті вимовив:

— Не бійтеся, Марусю! Я буду з вами. Що тільки можна буде зробити, щоб його порятувати, ми зробимо.

Пішов до чергового лікаря.

— Дуже поважний випадок. Ще нічого певного не можна сказати. Органічно ніби ніщо не ушкоджено, але дуже сильний нервовий шок... Бачите, ще досі непритомний...

Ішли дні. Йшли тижні... Пройшли місяці. Богдана Кравчука вже давно привезли з шпиталю дядьку.

Але дома все — як в лікарні: Богдан лежить, чи сидить, у білому ліжку; Маруся ходить коло нього, як фахова сестра милосердя. Щодня навідується лікар.

Щодня буває Юрій Криченко. Це він перебрав на себе всі видатки на лікування. Це він запросив до Богдана

найкращого лікаря-спеціаліста, який, оглянувши уважно Богдана, сказав Юрєві:

— Спинний мізок не має жадних органічних ушкоджень, — параліч походить від психічної травми... Коли б знайти засіб, щоб збудити хворого від тої летаргії, що його опанувала... Коли б примусити його до психічного зусилля... Але, бачите, він сам не має для цього досить волі ні бажання...

І так ішли знову дні. Проходили тяжкі. Пройшли місяці.

Щодня відвідував Богдана Юрїй, який допомагав Марусі провадити господарство. Лікар уже рідше заходив. Стан хворого не кращав, і, одного дня, Богдан сказав Марусі:

— Нам треба розійтися. Я зовсім не хочу в'язати тобі світу. Ти ще надто молода і гарна. Ти вже нічим не можеш мені допомогти, і нема ніякої рації, щоб ти приносила в жертву мені життя.

Але Маруся образилася:

— Як ти можеш таке говорити?! Я залишуся все життя з тобою.

Дурниці! Ти сама побачиш, як скоро втомишся. Іди краще з Юрїєм до театру, — розважся бодай трохи.

І Маруся дійсно почала все частіше виходити з Юрїєм, який приносив їй квіти, цукорки, книжки...

Кожний міг би з спокійним сумлінням сказати, що Юрїй залицяється до Марусі.

Одного пізнього вечора Богдан лежав на канапці і дивився в вікно. Був тихий, теплий вечір. Небо було вкрите мірядами зірок. В вікно хвилями вливалися пахопці дерев у весняному цвіті.

Маруся з Юрїєм пішли до кінематографу. Аж ось вони вже вертаються. Входять, намагаючись не робити найменшого шелесту, до сусідньої кімнати, напівосвітленої ліхтарями з вулиці. Богдан, через прочинені двері ясно бачить дві постаті, що стоять занадто близько одна коло одної. Вони розмовляють ніби впівголоса, але кожне їхнє слово добігає до Богдана і б'є йому в вуха.

— Ах, Марусю. — каже Юрій, — я не можу так більше! Ти ж бачиш, як я тебе люблю!

І голос його звучить так переконливо, так щиро, так ніжно і пристрасно.

Богдан не відриває очей від нього, і він бачить, що і Маруся теж дуже пильно й уважно дивиться на Юрія.

— Ти повинна розвестися з Богданом і ми поберемося... Ти скажеш, що так не можна, що я поводжуся пішло в відношенні до свого побратима, в якого хочу оне відняти його останню надію, його останню поміч, але ж повір мені, Марусю, я так божевільно люблю тебе, я жити без тебе не можу, я люблю тебе, я хочу тебе... Люби мене, це ж божевілля так далі жити!

І Богдан бачить, як Юрій бере Марусю в обійми і починає її пристрасно цілувати. Але Маруся... Маруся не хоче, Маруся відбивається, Маруся кличе на поміч:

— Богдане, Богдане! Рятуй мене, Богдане!...

— І Богдан поволі підводиться, встає на ноги, починає йти, перше коливаючись, ніби той човен у морі, потім все твердіше. Якась дивна невідома сила підтримує й веде його. Ніби сама душа рветься на поміч до Марусі.

— Я тут, Марусю! Я йду, Марусю! Залиш її, негіднику! — Кричить він до Юрія.

Але на його здивування, не тільки Маруся, але й Юрій, і навіть лікар, що теж звідкись з'явивсь у кімнаті, хоч Богдан його перше й не бачив, кидаються разом до нього, і на всіх обличчях він читає невимовну, невідому радість.

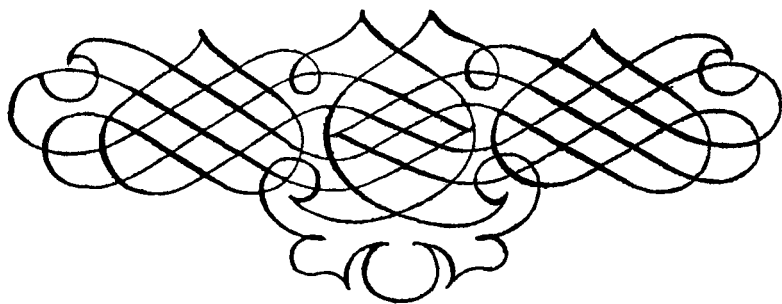
— Ви мали рацію, пане професоре! — каже Юрій до лікаря.

— Ясно, що мав рацію, — відповідає той і плече Богдана приязно по плечу, — бачите, я ж казав, що у вас нема ніякого органічного ушкодження, а тільки психічна травма, і що треба тільки сильного зусилля, напруження волі, і от, бачите, ви вже ходите!

— Так це була лише комедія? І Юрій і Маруся тільки грали? — запитує Богдан, дивлячись на кожного по черзі.

— Любий мій, — відповідає Маруся, ніжно його обій-

маючи, — це була не комедія, а глибока-глибока драма, вір мені, — але зрештою, хіба ж ми її не гарно відіграли? Коли б ти знав, скільки разів треба було повторювати, але, зрештою, Юрій так добре вивчив свою ролю, що ми сьогодні наважилися спробувати... І яка я рада, що ти знайшов у собі досить сили, щоб мене порятувати!

Євген Онацький

ЛИЦАРСЬКІ ДУШІ

Існують захланні плебейські душі і існують душі лицарські. Захланні душі — ніби скло в дорогоцінній оправі. Здалека можуть вони й привабити розкішню своєї зовнішності, блиском і барвами, але скільки б ви не кидали променів вашої світлої душі й великодушного серця, ні один із них не відіб'ється, не заграє в райдужному сльозі і не звеселить вашого внутрішнього ока. Хижа своєкорисність, незламана черствість і цинічна невдячність — закон їх життя.

У свідомості своєї духової нижчості, намагаються вони набирати якомога більше чужих цінностей і в кожному надбанні вбачають тільки кращий чи гірший «бізнес».

Коли ж щось дістається їм легкою ціною, без потреби щось віддавати чи щось платити, не щира вдячність здійснюється з глибини їх темної істоти, а самовдоволення радість спритного шахрая.

Там, де панує влада грошей, там повно таких плебейських захланних душ, покритих часто смокінгами, дорогими шовками та хутрами.

Шляхетні душі — ніби дорогоцінні самоцвіти, іноді й в дуже бідній оправі.

Спершу ви можете їх навіть не помітити, але доторкніться до них одним променем щирого серця, і вони нараз засяють всіма барвами райдуги.

Духове багатство й щедрога серця — закон їх життя. У свідомості своєї самоцінності, вони найбільше дорожать своєю незалежністю, як найціннішим скарбом, і, коли щось від когось приймають, намагаються якнайскорше віддати, бо кожне невіддане добро, чи добродійство, тяжить на їхній свідомості, як кайдани невільника.

Шляхетні душі не все мають шляхетний вигляд, але люди зі співзвучними струнами душі пізнають їх і під лахміттям.

— — — — —

Ермінію Арнальді Феррарі, що за другої світової війни був в Україні, як старшина італійського війська, видрукував в часописі «Ля Скуре» («Сокира» в П'яченці 9. VII. 1942 р. цікавий допис, що в ньому знаходимо ми шляхетні душі в дуже бідній оправі.

— Помічаю, — писав він, — що мої вояки вже пере-знайомились з дівчатами в містечка. Чути стриманий сміх, видно розмови на мигах, що в них руки й міміка заступають слова, але не знижують ступня зацікавленості, — скоріше навпаки!

«Італійський!» — це слово часто долітає до мого вуха, і я відчувало в ньому симпатію навіть збоку чоловіків, що ще тримаються осторонь від напих вояків біля порогів хат.

Даю пматок шоколяди хлопчикові в обдертому вбраннечку, що тримається своєї мами. А трохи згодом до мене підходить та жінка і соромливо дає мені чотири яйці. Я чемно відмовляюся, але жінка наполягає, допомагається, просить.

Я твердо і рішуче відмовляюся. Жінка кладе яйця біля мене долі і — відходить. Позад неї з'являється дитячий видочок, замурзаний шоколядою, із насупленими очищами, що ніби ось-ось заплачуть.

— Отож підбираю яйця з землі, і видочок прояснюється, розпогоджується, всміхається.

А ось і другий епізод, що про нього розповів той же Феррарі.

Італійське вантажне авто загрузло в багnistій вулиці українського містечка, чи села. Намагання витягти його з болота залишаються марні. Металеві линви натягнені, як струни. І от нараз одна з них рветься, пружко звивається й б'є по голові одного з вояків.

Перше, ніж італійці встигли дістати пакунок із биндами та ліками, якась струнка й зграбна дівчина відсуває лагідно, але рішуче вояків, що оточують раненого, мие, знезаражує, перев'язує рану, на щастя не глибоку, і всміхаючись привітно, відходить.

— Це ще, — завважує Феррарі, — зовсім молоденька дівчина, років 15 чи 16, каштанове волосся гарно облямовує миловидне обличчя.

Як їй віддячитися?

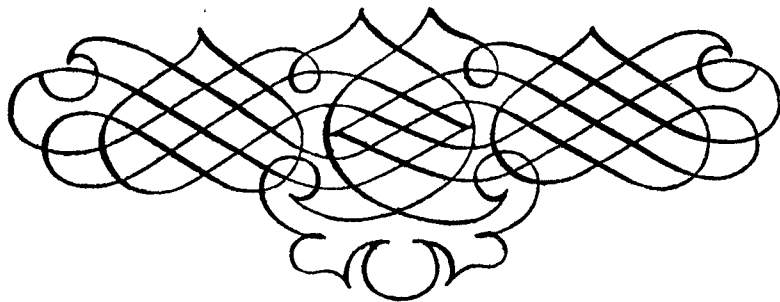
Феррарі знає по-українському тільки три слова. Одне з них — Спасибі!

Дівчина щось відповідає, всміхаючись. Мабуть хоче сказати:

Нема за що!

Феррарі все ж хоче їй щось дати за услугу. Дівчина червоніє. Голос у неї тревдне і шоретне. Феррарі розуміє. Схиляється. Цілує ручку:

— Спасибі!

ЗМІСТ

Едмондо Де Амічіс — Батьківщина.	ст. 1
Люїджі Піранделльо — Патент	3
Ф. Де Роберто — Чотки	9
Люїджі Люкателлі — Після стількох років	17
Т. Г. Флягіф — Дві свічки й одне пиво.	27
Грейс Паркер Оурслер — Умру, не дамся!	35
А. Аббот — Недотримана обіцянка	39
Г. Гайнор — Гіни рукавички.	43
Джек Фостер — Година долі	47
П. Барабас — Любов позасмертна.	51
Г. Г. Мунро — Відчинене вікно.	55
А. Кронін — Чому я вірю в Бога.	59
А. Кронін — Свічка в Відні.	67
Вінсент Шіян — Син хірурга.	73
Роберт Фонтен — Вершок слави.	77
В. Джекобе — Мав'яча лапа.	83
Августо Л. Жіневрі — Діти.	91
Таро Д'Енцо — Мурашки в оазі.	95
Еразмо Пінета — Візія королів-магів.	101
Джузеппе Цукка — Та хіба ж я скупар?	107
Джузеппе Цукка — Мої дві, трохи втомлені, валізки.	115
Гейл Бойл — О, колиб я мав доню!... ..	123
Марк Твейн — Таємниця двох близнюків.	125
Є. Онацький — Єдиний вінок Івана Кавуна.	127
Є. Онацький — Побратими.	133
Є. Онацький — Лицарські душі.	141

